

ความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปริญญาานิพนธ์

ของ

ตรีชฎา รักษ์บางแหลม

ทรงใจดีได้เป็นสมบัติของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ
หากถูกขโมยกับขโมยโดยไม่ชอบธรรม
ผู้พบเห็นกรุณาแจ้งสำนักหอสมุดด้วย อีกเป็นกุศลด้วย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา

พฤษภาคม ๒๕๔๐

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการควบคุม

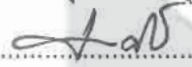

.....ประธาน
(อาจารย์พรศักดิ์ พรหมแก้ว)

.....กรรมการ
(อาจารย์ชัยวุฒิ พิชะกุล)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน
(อาจารย์พรศักดิ์ พรหมแก้ว)

.....กรรมการ
(อาจารย์ชัยวุฒิ พิชะกุล)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ประโชชน์ เรืองโรจน์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์พิทยา นุชรรัตน์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา ของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร. อากม วัดไธสง)

วันที่ ๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกรุณาและการอนุเคราะห์ของผู้มีพระคุณหลายท่าน

ขอขอบพระคุณอาจารย์พรศักดิ์ พรหมแก้ว ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ชัยวุฒิ พิชะกุล กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ และอาจารย์พิทยา นุชรรัตน์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง และสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตาตลอดมา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนไทยคดีทุกคนที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้มีความรู้สามารถจัดทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์ดุสิต รักษ์ทองและครอบครัว ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกคนที่ได้ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อในการรวบรวมข้อมูลละเอียดแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณพันจ่าเอกสุเทพ การะกรณ์ อาจารย์वासนา พรหมแก้ว อาจารย์ธนิศา พลอินทร์ อาจารย์ธีระศักดิ์ เพ็งสกุล อาจารย์กิตติ วิชัยดิษฐ์ อาจารย์จิราพร กงเหล่ และอาจารย์สมพงษ์ ช่วยเนียม ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณนิสิตไทยคดีศึกษารุ่นปีการศึกษา 2538 ทุกคนที่คอยให้กำลังใจและคำแนะนำเป็นอย่างดีตลอดมา

คุณค่าของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทดแทนคุณแก่คุณพ่อพิศาลและคุณแม่อดุลย์ รักษ์บางแหลม คุณพ่อคุณแม่ของผู้วิจัย ตลอดจนครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

ตรีชฎา รักษ์บางแหลม

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	6
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	6
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	8
2	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	9
	เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณี.....	9
	เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับ	
	วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	22
	เอกสารที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	
	จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	29
3	ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	35
	ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์.....	35
	ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพ.....	45
	ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัตถุสถานอื่น ๆ.....	54

4 ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	59
ประเพณีสวดค่าน.....	59
ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ.....	64
ประเพณีตักบาตรรูปเทียน.....	74
5 บทย่อ สรุปผล และข้อเสนอแนะ.....	79
บทย่อ.....	79
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	79
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	79
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	80
สรุปผล.....	81
ข้อเสนอแนะสง/รศ(ส.).....	88
บรรณานุกรม.....	90
นุกลานุกรม.....	96
ภาคผนวก.....	102
บทคัดย่อ.....	130
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	134

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนผังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	102
2 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พระบรมธาตุเจดีย์และพระวิหารหลวง....	103
3 องค์พระบรมธาตุเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูน รูปทรงระฆังคว่ำหรือทรงเจดีย์ลังกา.....	104
4 เจดีย์รายบรรจุนิรโรคฐานพระบรมธาตุเจดีย์.....	105
5 พระพวยหล่อสำริด ปางประทานอภัยประดิษฐาน อยู่หน้าพระวิหารเขียนและพระวิหารโพธิ์ลังกา.....	106
6 อนุสาวรีย์พระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารประดิษฐาน นอกพระวิหารคดทางด้านทิศตะวันออกของพระบรมธาตุเจดีย์.....	107
7 พระแอตหรือพระสังกัจจายนะสร้างด้วยปูนปั้นลงรักปิดทอง ประดิษฐานในวิหารพระแอตทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์.....	108
8 พระศรีอริยเมตไตรยปูนปั้นลงรักปิดทองประดิษฐานในซุ้ม บริเวณฐานพระบรมธาตุเจดีย์.....	109
9 พระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราชเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทอง ปางมารวิชัยประดิษฐานในวิหารพระสามจอม.....	110
10 พระบุญมากเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทองปางมารวิชัย ประดิษฐานภายในซุ้มบริเวณฐานวิหารพระพุทธบาท.....	111
11 พระพุทธบาทจำลองสลักจากหินอ่อนประดิษฐานอยู่ในมณฑป บนเนินสูงนอกวิหารคดทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์.....	112
12 ต้นพระศรีมหาโพธิ์บริเวณหน้าศาลศรีพุทธนิสารนำพันธุ์มาจากลังกา พระพุทธรูปอัครรองเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทำพิธีปลูกเสกเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2486.....	113

ภาพประกอบ

หน้า

13	สถูปเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวิหารธรรมศาลาในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	114
14	พระพุทธรูปปูนปั้นสมัยต่าง ๆ ประดิษฐานในวิหารคด จำนวน 173 องค์.....	115
15	ชาวบ้านมาร่วมทำบุญในวันธรรมสวนะภายในวิหารคด.....	116
16	ผู้สวดค่านจะใช้สมุดข่อยทำการสวดภายในวิหารคด.....	117
17	ธรรมมาสน์เก่าแก่โบราณจำนวนมากปัจจุบันมีหลงเหลือให้เห็น อยู่น้อยมาก อยู่ภายในวิหารคดด้านในที่ใช้ทำการสวด.....	118
18	หลังการสวดค่านจะมีพระสงฆ์มาเทศนาและฉันภัตตาหารเพล ที่ชาวบ้านนำมาถวาย.....	119
19	ขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวันมาฆบูชา และวันวิสาขบูชา.....	120
20	ชาวบ้านร่วมกันเขียนชื่อ สกุล ลงบนผืนผ้าที่ใช้ห่มขึ้นธาตุ มีความเชื่อว่าได้ขึ้นสวรรค์พบกับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.....	121
21	พ่อค้าแม่ค้าจัดจำหน่ายผ้าสำหรับผู้ที่ประสงค์ จะร่วมทำบุญในงานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ.....	122
22	การร่ายรำนำหน้าขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุอย่างสวยงาม.....	123
23	ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับมอบหมายให้นำผ้าขึ้นห่ม องค์พระบรมธาตุเจดีย์.....	124
24	ดอกไม้รูปเทียนที่พุทธศาสนิกชนจัดเตรียม ใช้สำหรับปักบาตรรูปเทียน.....	125
25	พุทธศาสนิกชนนั่งรอเวลาปักบาตรรูปเทียน และถวายเครื่องสังฆทาน.....	126
26	ชาวบ้านร่วมกันปักบาตรรูปเทียนถวายแด่ภิกษุสงฆ์.....	127
27	ชาวบ้านช่วยกันแบ่งปันบริวารไปให้วัดต่าง ๆ	128

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

นครศรีธรรมราชเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งในภาคใต้ ที่มีความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมและเป็นเมืองศูนย์กลางพุทธศาสนาและการปกครองในภาคใต้นับพันปี ในระยะแรกประมาณพุทธศตวรรษที่ 7-8 ซึ่งรู้จักกันในนามของเมือง “ตามพริงค์” “ตั้ง-มา-หลัง” หรือ “ตันมาลิง” ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม¹ ได้กล่าวถึงเมืองตามพริงค์สรุปได้ว่า เมืองตามพริงค์ได้ปรากฏชื่อในคัมภีร์มหานิทศของอินเดีย ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 7-8 เรียกชื่อตามภาษาบาลีว่า “ตามพริงคม” และในศิลาจารึกภาษาสันสกฤตประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 หลักหนึ่งเรียกชื่อว่า “ตามพริงค์” ในจดหมายเหตุเจ้าแก้วและวังตาหยานได้บันทึกชื่อไว้ว่า “ตั้ง-มา-หลัง” ในทำนองเดียวกัน วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ² ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช สรุปได้ว่า นครศรีธรรมราชเป็นเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่า 1,500 ปี มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันหลายชื่อ เช่น ตามพรพริงคม ตามพริงค์ ตันมาลิงค์ ตันมาหลัง ตันมาลิง ศรีธรรมราช สิริธรรมราช โลเค็ก ลิกอร์ ละคร เป็นต้น ต่อมาเมืองตามพริงค์หรือเมืองนครศรีธรรมราชได้พัฒนาขึ้นเป็นเมืองท่าที่สำคัญมีการติดต่อค้าขายกับนานาชาติ เช่น จีน อินเดีย อาหรับ เป็นต้น ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวไว้ว่า “รัฐตามพริงค์หรือนครศรีธรรมราชเกิดเป็นรัฐที่มีอิทธิพลเหนือบ้านเมืองต่างๆ ในคาบสมุทรมลายู กว้างได้ เมืองนครศรีธรรมราชเป็นทั้งเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางการปกครอง ศิลปวัฒนธรรม

¹ ศรีศักร วัลลิโภดม. “นครศรีธรรมราชกับประวัติศาสตร์ไทย,” ใน ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ. 2538. หน้า 150.

² วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. นครศรีธรรมราช. 2521. หน้า 9.

และเมืองท่าที่ค้าขายกับบ้านเมืองภายนอกทางทะเล”¹ โดยเฉพาะชาวอินเดียได้นำเอา พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแพร่ในนครศรีธรรมราชทำให้วัฒนธรรม ของอินเดียเข้ามามีอิทธิพลเหนือดินแดนส่วนนี้อย่างรวดเร็ว เช่น วัฒนธรรมด้านความเชื่อ วัฒนธรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมด้านการปกครอง และวัฒนธรรมด้านการละเล่น เป็นต้น จึงทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการปกครอง ในระบบเมือง 12 นักัษัตร และเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา โดยมีการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์และ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชาวภาคใต้ ดังที่ ปรีชา นุ่นสุข² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของไทย เป็นแหล่งรวมความศรัทธา ของประชาชน เป็นสถานที่สักการะบูชาของชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไป มานานกว่า 1,000 ปี และ อรุณ รอดประดิษฐ์³ ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันสรุปได้ว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นศูนย์รวมจิตใจ ความศรัทธาเลื่อมใสของชาวจังหวัดนครศรี ธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทุกภาค โดยมีองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่ง ภายในวัดนี้

ชาวภาคใต้และพุทธศาสนิกชนทั่วไปมีความเชื่อและความศรัทธาต่อองค์ พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอย่างสูง จึงเป็นป่อเกิดของคติ ความเชื่อทางพุทธศาสนาผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่นภาคใต้ เกิดเป็น ความเชื่อที่มีต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ดังที่ อรุณ รอดประดิษฐ์⁴ ได้กล่าวไว้สรุปความ ได้ว่า บ้างเชื่อว่าพระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา บ้างเชื่อว่าใครที่แนบหูฟังที่องค์ พระบรมธาตุเจดีย์แล้วได้ยินเสียงน้ำไหลจะเป็นผู้มีบุญญาธิการ เป็นต้น ด้วยเหตุที่

¹ ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม. สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุค ดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยอยุธยาอาณาจักรสยาม. 2534. หน้า 186.

² ปรีชา นุ่นสุข. พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช. 2530. หน้า 46.

³ อรุณ รอดประดิษฐ์. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนครศรีธรรมราช. 2530. หน้า 41.

⁴ แหล่งเดิม.

ชาวบ้านมีความเชื่อต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ดังกล่าว จึงมีการนำเอาสิ่งของมีค่าต่าง ๆ มาถวายพระบรมธาตุเจดีย์เพื่อเป็นพุทธบูชา เช่น หุ้มยอดพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยทองคำ ถวายดินไม้เงินต้นไม้ทอง เครื่องประดับแก้วแหวนเงินทอง เป็นต้น ซึ่ง สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์¹ ได้กล่าวถึงการนำสิ่งของมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ สรุปได้ว่า การนำสิ่งของมีค่าไปถวายพระบรมธาตุเจดีย์หรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการสักการบูชาเรียกตามภาษาถิ่นว่า “บูชาพระธาตุ” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ซาพระธาตุ” ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าการบูชาจะเกิดสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัวอย่างสูง นอกจากนั้น ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล² ได้กล่าวถึงการนำสิ่งของมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ สรุปได้ว่า สิ่งของมีค่าที่นำมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เช่น แก้วแหวนเงินทอง แผ่นเงิน แผ่นทอง ดินไม้เงิน ดินไม้ทอง เป็นต้น สิ่งของเหล่านี้ประชาชนนำมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์เพราะมีความเชื่อว่าจะได้บุญกุศลพบกับความสุขในโลกหน้าและไปเกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย นอกจากนี้ยังมีการนำพระพุทธรูป เทวรูป โบราณวัตถุอื่น ๆ ตามสถานที่ต่าง ๆ มาเก็บรักษาหรือบูรณะซ่อมแซมไว้ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จนเกิดเป็นตำนานเล่าสืบทอดต่อมา เช่น พระพวย พระแอ๊ด พระปัญญา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นรูปเคารพที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ จึงมีการสร้างสถานที่ประดิษฐานไว้ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ดังเช่นที่ อรุณ รอดประดิษฐ์³ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย สรุปได้ว่า ใครอยากได้บุตรธิดาหรือทรัพย์สินสูญหายให้ไปบนบานพระพวยจะบันดาลให้

¹ สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “บูชาพระธาตุ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 5. 2529. หน้า 1894.

² ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล. “พระบรมธาตุเจดีย์กับศิลปวัฒนธรรมและสังคมนครศรีธรรมราช,” ใน เดือนสิบ 29. 2529. หน้า 12-13.

³ อรุณ รอดประดิษฐ์. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนครศรีธรรมราช. 2530. หน้า 49-90.

สมปรารถนาได้ และในทำนองเดียวกัน พรศักดิ์ พรหมแก้ว¹ ก็ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย สรุปได้ว่า พระพวยเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มีผู้เข้าไปกราบไหว้บูชาบนบานไม่เว้นแต่ละวันเพื่อขอพรจากพระพวยให้มีบุตรและนำเอาน้ำที่สรงพระพวยไปอาบกินซึ่งเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต นอกจากนี้ ขุนอาเทศคดี² ได้กล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับพระแอคหรือพระสังกัจจายน์ สรุปได้ว่า การบนบานพระแอคเพื่อเป็นการขอฝนและขอให้หายจากการเจ็บป่วย เช่น ถ้าใครปวดหลัง ปวดท้องให้นำไม้ไปค้ำพระแอคแล้วนำไม้นั้นมานวดคลึงบริเวณที่ปวด เชื่อกันว่าจะหายจากอาการเจ็บป่วยได้

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ และความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในวัดนี้อีกมาก เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปท่าจำลอง ความเชื่อเกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นต้น

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากจะเป็นบ่อเกิดของความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังเป็นบ่อเกิดของประเพณีสำคัญ ๆ บางประเพณีอีกด้วย ซึ่งประเพณีเหล่านี้เกิดขึ้นและมีปฏิบัติกันภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารโดยเฉพาะ ประเพณีที่สำคัญได้แก่ ประเพณีสวดค่าน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และประเพณีตักบาตรรูปเทียน ซึ่ง เปรมจิตต์ ชนะวงส์³ ได้กล่าวถึงประเพณีสวดค่านสรุปได้ว่า ประเพณีนี้มีการจัดทำขึ้นในช่วงวันธรรมสวนะหรือวันพระ โดยประชาชนจะรวมกลุ่มกันที่บริเวณฐานด้านใดด้านหนึ่งขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อฟังเทศนา และระหว่างรอพระสงฆ์มาเทศนานั้นจะมีประชาชนมาอ่านหรือสวดนิทานชาดกเรียกว่า “สวดค่าน” เพื่อเป็นการ

¹ พรศักดิ์ พรหมแก้ว. “พระพวย,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6, 2529, หน้า 2283-2289.

² ขุนอาเทศคดี. “พระแอค,” ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนอาเทศคดี, 2529, หน้า 50.

³ เปรมจิตต์ ชนะวงส์. “ประเพณีสวดค่าน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9, 2529, หน้า 3695.

อบรมสั่งสอนหรือเป็นคติสอนใจให้กับประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย และ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุสรุปได้ว่า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 3 ซึ่งเป็นวันมาฆบูชา และวันเพ็ญเดือน 6 ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา ประเพณีนี้มีความมุ่งหมายเพื่อเป็นการสักการะองค์พระบรมธาตุเจดีย์ โดยการนำแถบผ้าไปพันโอบริบทฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นประเพณีที่ชาวนครศรีธรรมราชจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ มีประชาชนมาร่วมงานกันมากทั้งคนในจังหวัดและต่างจังหวัด ส่วน คิเรก พรตตะเสน² ได้กล่าวถึง ประเพณีดักบาตรรูปเทียนสรุปได้ว่า ประเพณีดักบาตรรูปเทียนจัดขึ้นในตอนเย็นของวันเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นประเพณีหนึ่งที่จัดขึ้นในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประเพณีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุที่พุทธศาสนิกชนได้นำรูปเทียนพร้อมดอกไม้ไปนมัสการองค์พระบรมธาตุเจดีย์และเพื่อถวายให้พระสงฆ์ได้นมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ จนกลายมาเป็นประเพณีที่สำคัญของวัดนี้ เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยอย่างเพียงพอตลอดที่อยู่จำพรรษา

เนื่องจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวัดที่เก่าแก่เป็นที่สักการะบูชาของชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปมาช้านาน และเป็นบ่อเกิดของความเชื่อและประเพณีที่สำคัญ ๆ หลายอย่างดังกล่าวแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษาความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช” ซึ่งผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดนี้ไว้เพื่อการศึกษาและการสืบทอดในการปฏิบัติให้เหมาะสมต่อไป รวมทั้งเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับใช้เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดนี้ต่อไปอีกด้วย

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. นครศรีธรรมราชของเรา. 2523. หน้า 68.

² คิเรก พรตตะเสน. “ดักบาตรรูปเทียน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 1242-1243.

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแยกประเด็นศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
2. ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งจะประโยชน์ต่อการที่จะอนุรักษ์ความเชื่อและประเพณีไว้มิให้สูญหาย ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและสืบค้นต่อไป
2. ทำให้เข้าใจเกี่ยวกับสภาพของสังคมและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งในการที่จะพัฒนาวัฒนธรรมและสังคมของท้องถิ่นต่อไป
3. เป็นการกระตุ้นเพื่อให้ผู้อ่านเห็นคุณค่าของการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและเกิดความสนใจในการที่จะศึกษาเรื่องในทำนองนี้ของท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

- 2.1 ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จำแนกได้ดังนี้
 - 2.1.1 ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์
 - 2.1.2 ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพ
 - 2.1.3 ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัตถุสถานอื่น ๆ
- 2.2 ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จำแนกได้ดังนี้
 - 2.2.1 ประเพณีสวดค่าน
 - 2.2.2 ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ
 - 2.2.3 ประเพณีดักบาตรรูปเทียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งต่าง ๆ ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีอำนาจบางอย่างซึ่งอยู่เหนือธรรมชาติและสามารถที่จะคลั่งบันดาลให้เกิดผลดีผลร้ายต่าง ๆ แก่มนุษย์ได้ จึงทำให้เกิดการปฏิบัติเพื่อตอบสนองความเชื่อเหล่านั้นในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ รูปเคารพ และวัตถุสถานอื่น ๆ

ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หมายถึง การประเพณีปฏิบัติที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากความเชื่อความศรัทธาต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันภายในวัดนี้ ได้แก่ ประเพณีสวดค่าน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และ ประเพณีดักบาตรรูปเทียน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นความรู้พื้นฐานในการเขียนเค้าโครงวิจัยและเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และถ่ายภาพประกอบ การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกลงในแถบบันทึกเสียงและจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีจดบันทึกในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มบุคคลที่จะสัมภาษณ์ไว้อย่างกว้าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 พระสงฆ์

2.2 เจ้าหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของวัดพระมหาธาตุฯ

2.3 นักวิชาการและชาวบ้านทั่วไป

3. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งได้บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียงมาถอดความด้วยวิธีสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลตามข้อ 3.1 และข้อมูลที่จดบันทึกไว้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และเก็บข้อมูลเสริมในส่วนที่ขาดความสมบูรณ์ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.3 วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้ตาม ข้อ 3.1 และข้อ 3.2 มาวิเคราะห์และสรุปสาระตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และมีภาพประกอบ

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาเป็นข้อมูลและแนวทางในการศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณี
2. เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เอกสารที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณี

1. เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อ

1.1 ความหมายของความเชื่อ

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ซึ่งพอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

ทัศนีย์ ทานตวนิช ได้กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อ” คือการยอมรับนับถือว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้”¹ ในทำนองเดียวกัน ชวัช ปุณโณทก ได้ให้ความหมาย “ความเชื่อ” ไว้ว่า

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพยำเกรง

¹ ทัศนีย์ ทานตวนิช. คติชาวบ้าน. 2523. หน้า 224.

นอกจากนั้น ภิญโญ จิตต์ธรรม ได้ให้ความหมาย “ความเชื่อ” ไว้ว่า “ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกมาจำนวนหลายพันปีและเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย”¹

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายแก่มนุษย์ได้ แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่ก็เป็นที่ยอมรับนับถือกันในกลุ่มชนนั้น ๆ และร่วมกันปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี

1.2 สาเหตุการเกิดความเชื่อ

ความเชื่อของมนุษย์เกิดขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งนักวิชาการหลายคนได้แสดงทฤษฎีไว้ พอประมวลได้ดังต่อไปนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร² ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดความเชื่อสรุปได้ว่า ความเชื่อเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น เกิดเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถรู้สาเหตุว่าเกิดจากอะไร เกิดโรคภัยไข้เจ็บหรือเกิดภัยธรรมชาติซึ่งเกินวิสัยที่มนุษย์จะแก้ไขได้ จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติมาบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจเหล่านั้นอาจจะเป็นภูติผีปิศาจ วิญญาณ หรือเทพเจ้า ดังนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นมนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้พอใจก็จะช่วยให้ตนเองมีความปลอดภัยได้ และเมื่อพ้นภัยก็จะมีการเช่นสรวงบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเอง ในทำนองเดียวกัน ชำนาญ รอดเหตุภัยและบุญองค์ เกศเทศ ได้กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อเกิดจากการยอมรับในอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุดังนั้น

¹ ภิญโญ จิตต์ธรรม, “ความเชื่อ,” วารสารรามคำแหง. 2(2) : 54 ;
กรกฎาคม 2518.

² จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน. 2521. หน้า 106.

เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือเมื่อพ้นภัยก็แสดงความกตัญญู”¹ และ หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดความเชื่อ ไว้ว่า

ความเชื่อ เกิดจากการยอมรับในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจ ดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่เห็นเหตุต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อภัยพิบัติต่าง ๆ เกิดขึ้นก็จะวิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนว่าจะช่วยได้ และเมื่อพ้นภัยก็แสดงความกตัญญูรู้คุณต่ออำนาจเหล่านั้น”²

ภิญโญ จิตต์ธรรม ได้กล่าวถึงสาเหตุการเกิดความเชื่อไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว เหตุที่กลัวเพราะไม่รู้จึงเชื่อว่าผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง และด้วยเหตุที่ไม่รู้จึงกำหนดหรือสมมุติให้มีเทวดาประจำสิ่งต่าง ๆ ขึ้น

2. ความเชื่อเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติและ การสังเกตธรรมชาติมนุษย์ มีสิ่งแวดล้อมเป็นธรรมชาติ ได้ประสบกับเหตุการณ์ธรรมชาติเป็นประจำ ดังนั้น เมื่อมีปรากฏการณ์ตามธรรมชาติเกิดขึ้น เช่น จันทรุปราคา รุ้งกินน้ำ คาวทาง สีส้มได้ เป็นต้น ก็มีความเชื่อว่าน่าจะมีเหตุการณ์อย่างนั้นอย่างนี้ขึ้น³

นอกจากนั้นแล้ว พระอริยานุวัตรเขมจารีเถระ ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อเกิดมาจากศาสนา ซึ่งมีคำสอนไว้ตามลัทธิศาสนา อันสังคมยอมรับนับถือกันมานานแล้ว”⁴

ทรงสนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า สาเหตุการเกิดความเชื่อ

¹ ชำนาญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ. “ความเชื่อ-ประเพณี,” ใน คติชนวิทยา. 2520. หน้า 92.

² หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล. พิธีของทุกคน. 2522. หน้า 1.

³ ภิญโญ จิตต์ธรรม. “ความเชื่อ,” วารสารรามคำแหง. 2(2) : 58 ; กรกฎาคม 2518.

⁴ พระอริยานุวัตรเขมจารีเถระ. “ความเชื่อของชาวอีสาน,” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. 2530. หน้า 2.

มีหลายสาเหตุ เช่น สาเหตุการเกิดจากความกลัว เกิดจากความไม่รู้ไม่เข้าใจ เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ เกิดจากภัยธรรมชาติ เกิดจากลัทธิทางศาสนา เป็นต้น

1.3 ประเภทของความเชื่อ

นักวิชาการได้แบ่งประเภทของความเชื่อไว้หลาย ๆ แนวซึ่งพอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

ชำนาญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ¹ ได้ประมวลความเชื่อต่างๆ และแยกประเภทไว้ 11 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล เช่น การตั้งชื่อ วิญญาณ การตายแล้วเกิดใหม่ตามผลกรรม การเข้าทรง เป็นต้น
2. ความเชื่อสิ่งแวดลอม เช่น เหตุการณ์ ลายแทง ลางสังหรณ์ เป็นต้น
3. ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น แห่นางแมวขอฝน ตะบองเพชร เทพเจ้า เสน่ห์ยาแฝด เวทมนต์คาถา พระภูมิเจ้าที่ ศาลเพี้ยงตา เป็นต้น
4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น ถ้าพ่อเป็นคนเจ้าชู้ ลูกชายก็จะเจ้าชู้เหมือนพ่อ เป็นต้น
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผี ห้ามรับประทานข้าวเหนียว เป็นต้น
6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ โชคลาง เช่น จิ้งจกร้องทักไม่ควรเดินทาง เป็นต้น
7. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ไสยศาสตร์ เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด เป็นต้น
8. ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันเห็นงูเชื่อว่าจะเจอเนื้อคู่ ฝันว่าฟันหักเชื่อว่าญาติหรือคนใกล้ชิดจะเสียชีวิต เป็นต้น
9. ความเชื่อเรื่องภูตผีปิศาจ เช่น วิญญาณ ผีเชื่อ ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น
10. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

¹ ชำนาญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ. "ความเชื่อ-ประเพณี," ใน คติชนวิทยา. 2520. หน้า 93-94.

11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เช่น ลักษณะสมพงษ์ วันมงคลต่าง ๆ

เป็นต้น

กึ่งแก้ว อรรถาการ และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์¹ ได้แบ่งความเชื่อของคนในสังคม

ออกเป็น 7 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย
3. ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค
4. ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์
5. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ
6. ความเชื่อเกี่ยวกับการสูญเสีย
7. ความเชื่อเกี่ยวกับครวเรือน

ภิญโญ จิตต์ธรรม² ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 6 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว ความเชื่อที่ก่อให้เกิดประเพณีต่างๆ
2. ความเชื่อที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคมธรรมชาติ
3. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
4. ความเชื่อถือโชคกลาง
5. ความเชื่อถือไสยศาสตร์
6. ความเชื่อถือเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิตต์ฝัน

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์³ ได้แบ่งประเภทของความเชื่อเป็น 2 ประเภท

สรุปได้ ดังนี้

¹ กึ่งแก้ว อรรถาการ และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. กศิชนวิทยา. 2520. หน้า 92.

² ภิญโญ จิตต์ธรรม. "ความเชื่อ," วารสารรามคำแหง. 2(2) : 54-72 ;

กรกฎาคม 2518.

³ เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. "ประเภทความเชื่อ," ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : กติความเชื่อ. 2530. หน้า 73.

1. ความเชื่อทั่วไป เช่น เชื่อว่ามีนรก มีสวรรค์ มีเทวดา เชื่อว่าฟ้าแดงจะมีก๊ว ฟ้ารุ่งจะมีปลา เป็นต้น

2. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคลาง เสน่ห์ยาแฝด เป็นต้น

พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ และปรีชา นุ่นสุข¹ ได้กล่าวถึงความเชื่อพื้นฐานของชาวไทยว่าแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อที่ชาวภาคใต้มีต่อมนุษย์
2. ความเชื่อที่ชาวภาคใต้มีต่อธรรมชาติ
3. ความเชื่อที่ชาวภาคใต้มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์² ได้แบ่งความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ตามมูลฐานที่เกิดออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิทางศาสนา
2. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
3. ความเชื่อที่เกี่ยวกับจรียาวัตร
4. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการปิดเป่ารักษาไข้

พรรณชนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ความเชื่อของคนไทยสามารถแบ่งได้หลายลักษณะ แต่อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย การตั้งชื่อและเกี่ยวกับเรื่องเพศ เป็นต้น ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้าที่เทวดาอารักษ์ เป็นต้น และความเชื่อที่มนุษย์มี

¹ พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ และปรีชา นุ่นสุข. “ศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนโบราณในภาคใต้,” ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดี ศรีวิชัย 2529. หน้า 110-127.

² สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ความเชื่อเกี่ยวกับจรียาวัตรของชาวไทย,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 472-474.

มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในพระภูมิเจ้าที่ เป็นต้น

1.4 อิทธิพลของความเชื่อ

ความเชื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความเชื่อเช่นไรก็จะ มีพฤติกรรมตามความเชื่อเหล่านั้น นักวิชาการได้กล่าวถึงอิทธิพลของความเชื่อไว้หลาย ทรรศนะ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

ปราณี วงศ์เทศ¹ ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อในสังคมไทย สรุปได้ว่า ระบบความเชื่อโดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่ความเจริญทางวิทยาการยังเข้าไปไม่ถึงนั้น จะมีอิทธิพลครอบคลุมพฤติกรรมทุกอย่างของชีวิต เพราะจะเป็นตัวอธิบายให้เหตุผล ต่อการกระทำและกิจกรรมทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง หรือแม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น อาหารการกิน กิริยามารยาทต่าง ๆ เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร² ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อ สรุปได้ว่า ความเชื่อเกิดขึ้นเมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างหนึ่งย่อมเป็นเหตุูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองต่อความเชื่อนั้น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย คติความเชื่อของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมคนในสังคมนั้น พฤติกรรมเหล่านั้น อาจจะสะท้อนให้เห็นได้ในรูปของข้อห้ามและข้อนิยมในการดำเนินชีวิต และประสาธ อิศรปริดา³ ได้กล่าวถึงอิทธิพลของความเชื่อสรุปได้ว่า ความเชื่อจะเป็นเสมือนมาตรการ ที่ควบคุมความประพฤติและศีลธรรมมิให้ชาวบ้านประพฤติผิดนอกจารีตประเพณี

¹ ปราณี วงศ์เทศ. “ความเชื่อและระบบความเชื่อในสังคมไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาศิลปและการละเล่น และการละเล่นพื้นบ้านของไทย หน่วยที่ 1-8. 2532. หน้า 53.

² จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย. 2528. หน้า 6.

³ ประสาธ อิศรปริดา. ความเชื่อและสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน. 2518. หน้า 69.

นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิตทั้งทางด้านการเกษตร การรักษาโรค การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ รวมทั้งการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาวชนบท ซึ่งนับว่ามีความเกี่ยวข้องกับระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใกล้ชิด

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์มากมาย หากความเชื่อเปลี่ยนไปพฤติกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย นอกจากนี้ยังมีการสืบทอดความเชื่อโดยมีการปลูกฝังสืบทอดกันมาหลายชั่วคน ผู้ที่ปฏิบัติตามย่อมได้รับการยอมรับจากวงศาคณาญาติและสมาชิกในสังคมของตน

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณี

2.1 ความหมายของประเพณี

ประเพณี เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาในแต่ละสังคม นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของคำว่า “ประเพณี” ไว้ซึ่งพอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี น. สิ่งที่นิยมถือปฏิบัติสืบ ๆ มาจนกลายเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี”¹ นอกจากนี้ นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของ “ประเพณี” ไว้ในลักษณะเดียวกันดังนี้ พระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี คือความประพฤติของชนหมู่หนึ่งในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน ถ้าใครในหมู่นั้นประพฤติออกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี”² ในทำนองเดียวกัน กิ่งแก้ว อัครถาวร ได้ให้ความหมายของประเพณี ไว้ว่า “ประเพณี หมายถึงความประพฤติที่สืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม”³ และนิพนธ์ สุขสวัสดิ์ ได้กล่าวไว้ว่า “ประเพณี คือ ความประพฤติสืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2531. หน้า 507.

² พระยาอนุมานราชธน. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ. 2514. หน้า 37.

³ กิ่งแก้ว อัครถาวร. ทัศนวิทยา. 2520. หน้า 94-95.

สิ่งใดก็ตามเมื่อประพุดิเข้ากันอยู่บ่อยๆ จนเป็นความเคยชินก็เกิดเป็นนิสัยขึ้น ความประพุดิเหมือน ๆ กันเป็นส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เรียกว่า ประเพณีหรือนิสัยสังคม”¹ รัชนิกร เศรษฐโร ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่า “ประเพณี คือความประพุดิที่สืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตน”² และสุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของประเพณี ไว้ว่า “ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าคว่าถูกต้องหรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา”³

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ประเพณี หมายถึง ความประพุดิปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมหนึ่ง ๆ ถือเป็นแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าถูกต้องและเหมาะสมสำหรับสังคมนั้น ๆ ประเพณีของแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไปในกลุ่มชนนั้น ๆ

2.2 ประเภทของประเพณี

ประเพณีอาจจำแนกได้หลายประเภทแล้วแต่เกณฑ์ในการจำแนก นักวิชาการจำแนกประเภทของประเพณีไว้หลายลักษณะ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

พระยาอนุมานราชชน⁴ ได้แบ่งประเพณีออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ประเพณีส่วนชุมชน ได้แก่ ประเพณีส่วนท้องถิ่น ประเพณีของชาติ ประเพณีเนื่องในศาสนา ประเพณีของโลก เป็นต้น
2. ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ ประเพณีการเกิด แต่งงาน การปลูกบ้านเรือน การตาย เป็นต้น

¹ นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. วรรณคดีเกี่ยวกับประเพณีไทย. 2530. หน้า 1.

² รัชนิกร เศรษฐโร. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย. 2530. หน้า

³ สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. 2518. หน้า 138.

⁴ พระยาอนุมานราชชน. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ. 2514. หน้า 57.

สุพัตรา สุภาพ¹ และอานนท์ อาภาภิรม² ได้จำแนกประเภทของประเพณีออกเป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรืองดเว้นปฏิบัติตามถือว่าเป็นความผิดเป็นความชั่ว จารีตประเพณีจึงเป็นเสมือนข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมของสังคม และจารีตประเพณีใดถ้ามีสภาพเป็นคำสั่งของรัฐโดยมีระเบียบแบบแผนและข้อบังคับให้กระทำหรือไม่ให้กระทำ จารีตประเพณีนั้นก็หมดสภาพเป็นข้อบังคับทางศีลธรรมจรรยาของสังคม แต่จะกลายเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในสังคม

2. ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่วางเป็นแบบแผนไว้ทั้งโดยตรงหรือโดยปริยายคือวางเป็นระเบียบพิธีการไว้ชัดเจนหรือโดยรู้กันเอง ไม่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้ว่า ควรจะประพฤติและปฏิบัติอย่างไร เช่น ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจารีตประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอะไรมากนัก นอกจากจะเห็นว่าผู้นั้นเป็นผู้ขาดการศึกษาหรือไม่มีสมบัติผู้ดี เช่น การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การกิน การพูดจา การแต่งตัว เป็นต้น ธรรมเนียมประเพณีเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมได้รับการสั่งสอนอบรมสืบต่อกันมาหรือเห็นแบบประพฤติปฏิบัติของผู้ใหญ่ก็ยึดถือเอามาเป็นแบบอย่าง

สายทิพย์ นุกุลกิจ³ ได้แบ่งประเภทของประเพณีไว้ตามลักษณะของการปฏิบัติซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. แบ่งตามฐานะของบุคคลผู้ประกอบประเพณี ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภท

¹ สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. 2518. หน้า 138.

² อานนท์ อาภาภิรม. สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย. 2525. หน้า 103.

³ สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณี. 2533. หน้า 48-50.

1. แบ่งตามฐานะของบุคคลผู้ประกอบประเพณี ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ประเพณีของราษฎร ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัว เช่น การทำขวัญวัน การตั้งชื่อ การบวช การแต่งงาน การทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และที่เกี่ยวกับส่วนรวมอันเนื่องด้วยเทศกาลต่าง ๆ เช่น ตรุษ สารท เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง เป็นต้น

1.2 ประเพณีของพระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระราชพิธีต่าง ๆ ที่จัดกระทำเพื่อพระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีขึ้นพระอู่ พระราชพิธีสมโภชเดือน พระราชพิธีเกี่ยวกับพระราชกุศลต่างๆ ตลอดจนรัฐพิธีต่าง ๆ ที่รัฐบาลจัดถวายพระมหากษัตริย์เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

2. แบ่งตามลักษณะของบุคคลผู้ประกอบพิธี ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

2.1 ประเพณีส่วนบุคคล หมายถึง ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันเฉพาะภายในครอบครัว เช่น ประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน การทำศพ การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

2.2 ประเพณีส่วนชุมชน หมายถึง ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันของคนทั่วไปในชุมชน เช่น สงกรานต์ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น

2.3 ประเพณีส่วนของรัฐบาล หมายถึง ประเพณีที่ทางราชการจัดขึ้นอันเกี่ยวข้องกับพระราชพิธีและรัฐพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีวางศิลาฤกษ์ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีฉัตรมงคล เป็นต้น

3. แบ่งตามจุดประสงค์ของประเพณี ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

3.1 จารีตประเพณี หมายถึง ประเพณีที่คนในสังคมใช้เป็นแนวทางประพฤติข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมของสังคม หากมีผู้ละเมิดหรือควั่นประพาศิถือว่ามีความผิดความชั่ว เช่น พ่อแม่มีหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตร-ธิดา หากละเลยหรือทอดทิ้งไม่เลี้ยงดูถือว่าชั่วและมีความผิด เป็นต้น

3.3 ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาทั่วไป ซึ่งไม่ค่อยจะมีความสำคัญมากนัก คือ ใครจะปฏิบัติก็ได้หรือไม่ปฏิบัติก็ได้ เช่น การแต่งกายตามกาลเทศะ การใช้คำพูดให้เหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเพณีอาจแบ่งออกได้เป็น ประเภทต่างๆ หลายลักษณะแล้วแต่เกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งและความมุ่งหมายในการศึกษา ถึงกระนั้นก็ตามก็ยังเป็นการยากที่จะแบ่งประเภทให้ขาดจากกัน อาจมีเหลื่อมล้ำกันอยู่ แต่การแบ่งประเภทของประเพณีช่วยให้การศึกษาประเพณีได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น

2.3 ความสำคัญของประเพณี

ประเพณีเกิดขึ้นจากความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่งๆ คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นเห็นดีเห็นงามก็ยึดถือปฏิบัติและสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวมประเพณีจึงมีความสำคัญทั้งต่อมนุษย์และสังคมมาก นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีไว้ ซึ่งพอประมวลได้ดังต่อไปนี้

อานนท์ อาภากริม¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีสรุปได้ว่า ประเพณีเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมของคนมีความเจริญและเสื่อมลงในยุคใด กล่าวคือ ถ้าสมาชิกของสังคมปฏิบัติตามและพยายามดำรงรักษาประเพณีไว้ได้มิให้สูญหายไป ก็ถือได้ว่าสังคมยุคนั้นมีความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจทำให้ผู้คนมีความสมัครสมานสามัคคี พร้อมใจกันปฏิบัติและรักษาไว้ซึ่งประเพณีของตน ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกของสังคมละเลยหรือไม่สนใจที่จะปฏิบัติและรักษาประเพณีแห่งตนไว้ ก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจของสมาชิกของสังคมนั้น อุทัย หิรัญโต² ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีสรุปได้ว่า ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนที่สังคมกำหนดขึ้นไว้ใช้ร่วมกันในหมู่สมาชิกของสังคม เป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบต่อกันไปเป็นเวลายาวนานจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจแก่สมาชิกของสังคมนั้น ประเพณีนอกจากจะเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นสังคมเดียวกัน ยังช่วยยึดเหนี่ยว

¹ อานนท์ อาภากริม. สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย. 2525. หน้า 126.

² อุทัย หิรัญโต. สังคมวิทยาประยุกต์. 2519. หน้า 231.

กลุ่มคนให้มันคงสืบทอดกันไปด้วย

มณี พยอมยงค์¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีสรุปได้ว่า ประเพณี เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามที่ตนได้พบเห็นในสังคมของตน หากทำผิดแผกแตกต่าง ไป คนในสังคมจะประณามว่าฝ่าเหล่า ดังนั้นการปฏิบัติตามประเพณีจึงเป็นสิ่งที่ดีงาม เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงคุณลักษณะของบุคคลว่าเป็นคนคือนอยู่ในศีลธรรม การเอาเป็นแบบอย่างได้ หรือเป็นคนมีความรู้ทางขนบประเพณีอย่างดี

วิจิตร ขอนยาง² ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีว่าก่อให้เกิดคุณค่าต่าง ๆ หลายด้านสรุปได้ดังนี้

1. ด้านศาสนา ประเพณีต่าง ๆ ของพุทธศาสนาเป็นประเพณีที่สร้างจิตสำนึก และก่อให้เกิดการปฏิบัติเพื่อประพฤติดีและละเว้นการทำความชั่ว ตลอดจน การสนับสนุนคำสอนเพื่อปฏิบัติให้เกิดความเชื่อมั่นให้ทำอย่างไม่ย่อท้อ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เช่น วันสำคัญทางศาสนา ประเพณี หว่านทานแจกทาน เป็นต้น

2. ด้านวัฒนธรรม ประเพณีมีส่วนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้ มีความประพฤติที่เป็นไปตามทำนองคลองธรรมและเกิดความสงบสุขในสังคม เช่น ประเพณีตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เป็นเรื่องของบุคคล และชุมชนที่เกิดขึ้นและสั่งสมร่วมกันจนเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ เช่น สงกรานต์ จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น

3. ด้านเศรษฐกิจและการปกครอง ประเพณีจะมีลักษณะแฝงไว้ใน การปฏิบัติที่ เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเสมอ ประเพณีเป็นจุดรวมแห่งความสามัคคีเพราะประเพณี เกิดจากการร่วมใจของคนในสังคม ประเพณีช่วยเน้นฐานะทางสังคมและความเจริญ ของประเทศ เพราะประเพณีเป็นเรื่องของการสืบทอดต่อกันมาและเป็นเรื่องของ การร่วมมือกันของคนในสังคม

¹ มณี พยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. 2529. หน้า 4.

² วิจิตร ขอนยาง. การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน. 2532.

เกิดจากการร่วมใจของคนในสังคม ประเพณีช่วยเน้นฐานะทางสังคมและความเจริญของประเทศ เพราะประเพณีเป็นเรื่องของการสืบทอดต่อกันมาและเป็นเรื่องของความร่วมมือกันของคนในสังคม

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเพณีมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ รวมทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคมของผู้ปฏิบัติหลายประการ เช่น ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกสบายใจที่ได้สนองความเชื่อของตนและได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนในสังคมนั้น ทำให้สังคมนั้น ๆ อยู่ได้อย่างสันติสุข เพราะประเพณีช่วยวางบรรทัดฐานบางอย่างในสังคม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. ความเชื่อเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งรวมความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วภาคใต้ ซึ่งมีพระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัด ความเชื่อเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงมักจะเกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์และสิ่งอื่น ๆ ที่ปรากฏในวัด ซึ่งพอประมวลได้ดังต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์

นักวิชาการได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งพอจะประมวลสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก่องแก้ว วีระประจักษ์¹ ได้กล่าวถึงความเชื่อที่มีต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์สรุปได้ว่า ชาวบ้านเชื่อกันว่า ภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์มีสระกว้างยาวด้านละ 8 วา ลึก 8 วา รองด้วยศิลาแผ่นใหญ่ ข้าง ๆ ผูกด้วยปูนเพชรทั้ง 4 ด้าน ภายในสระนั้น

¹ ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช,” ศิลปากร. 37(4) : 8 ; กรกฎาคม-สิงหาคม 2537.

ทำเป็นสระเล็กขึ้นสระหนึ่งหล່ด้วยปูนเพชร กว้างยาว 2 วา ลึก 2 วา ใส่น้ำพ่นพินาศ มีแม่ขันทองคำใส่ผอบทองคำบรรจุพระทันตธาตุลอยอยู่ในสระนั้น กับมีทองคำ 4 คุ่ม แต่ละคุ่มหนัก 38 คนหามตั้งอยู่ล้อมสระด้วยกัน

ปรีชา นุ่นสุข¹ ได้กล่าวถึง ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์สรุปได้ว่าการนำสิ่งมีค่าต่าง ๆ เช่น แหวน ต้มหู เงินตรา ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง เป็นต้น มาถวายพระบรมธาตุเจดีย์จะทำให้ชีวิตมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง

ศรีศักร วัลลิโภคม² ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์สรุปได้ว่า ผู้ใดได้มีโอกาสไปสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์แล้วมักจะบูชาเหรียญพระบรมธาตุเจดีย์หรือวัตถุมงคลเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารกลับไปบูชาเป็นเครื่องรางของขลังประจำตัวเพราะเชื่อว่าสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์สามารถป้องกันคุ้มครองจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวงได้

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ มีหลายอย่าง เช่น เชื่อว่าภายในพระบรมธาตุเจดีย์มีสระน้ำ มีทองคำ เชื่อว่าการนำสิ่งของที่มีค่าไปถวายพระบรมธาตุเจดีย์ จะทำให้ชีวิตมีความสุข เชื่อว่าเครื่องรางของขลังที่สร้างเป็นรูปพระบรมธาตุเจดีย์ใช้ป้องกันตัวได้ เป็นต้น

1.2 ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระพวย

นักวิชาการได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย ซึ่งพอจะประมวลสรุปได้

ดังนี้

อรุณ รอดประดิษฐ์³ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย สรุปได้ว่า

¹ ปรีชา นุ่นสุข. ประวัติตำนานพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช. 2534. หน้า 31.

² ศรีศักร วัลลิโภคม. ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ. 2539. หน้า 162.

³ อรุณ รอดประดิษฐ์. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนครศรีธรรมราช 2539. หน้า 49-50.

พระพวยเป็นพระพุทธรูปที่สามารถบันดาลความสำเร็จให้ได้ เช่น ใครอยากได้นุตรธิดา หรือต้องการให้หายจากการเจ็บไข้ หรือต้องการให้ทรัพย์สินที่สูญหายกลับคืน ก็จะมาบนบานอ้อนวอนต่อพระพวย ซึ่งเชื่อกันว่าจะได้ตามที่ต้องการ และเมื่อประสบความสำเร็จตามความต้องการในเรื่องที่บนบานไว้ก็จะมาแก้บนในลักษณะต่าง ๆ เช่น นำแผ่นทองคำมาปิดที่องค์พระพวย หรือนำรูปเด็กมาถวาย เป็นต้น

พรศักดิ์ พรหมแก้ว¹ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพวยสรุปได้ว่า ชาวบ้านเชื่อกันว่าการนำเอาน้ำจากฐานพระพวยไปอาบหรือประพรมจะทำให้เกิดสิริมงคล นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อกันมากกว่าพระพวยเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ จึงมีผู้คนเข้าไปกราบไหว้บูชา และบนบานไม่เว้นแต่ละวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อกันว่าพระพวยเป็นพระที่ “ให้ลูก” คู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันแล้วไม่มีลูกมักจะไปกราบไหว้ขอให้พระพวยบันดาลให้มีลูก และถ้าหลังจากนั้นมีลูกจริง ๆ ก็เชื่อว่าเป็นเพราะการที่ได้บนบานไว้กับพระพวยพ่อแม่หรือญาติ ๆ ก็มักจะนำรูปถ่ายของลูกหรือหลานไปมอบแก่พระพวย เพื่อให้พระพวยช่วยคุ้มครองและคลบ้นดาลให้ลูกหลานมีชีวิตที่รุ่งโรจน์

พรรณชนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย มีหลายอย่าง เช่น เชื่อว่าพระพวยสามารถบันดาลให้มีบุตรได้ เชื่อว่านำเอาน้ำที่ฐานพระพวยไปอาบหรือประพรมจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต และยังเชื่อว่าพระพวยสามารถช่วยคุ้มครองภัยอันตรายต่าง ๆ แก่ผู้ที่นับถือศรัทธา ตลอดจนช่วยให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บอีกด้วย

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระแอด

นักวิชาการได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับ “พระแอด” ไว้หลายลักษณะ ซึ่งพอจะประมวลสรุปได้ดังนี้

พรศักดิ์ พรหมแก้ว² ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับ “พระแอด” สรุปได้ว่า พระแอดเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญองค์หนึ่งในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด

¹ พรศักดิ์ พรหมแก้ว. “พระพวย,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2284-2285.

² แหล่งเดิม

นครศรีธรรมราช ชาวบ้านถือว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน โดยเชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ทางขอฝน ในสมัยก่อนเมื่อเกิดฝนแล้งจึงมีการอัญเชิญพระแอดออกมาแห่แห่นเพื่อขอให้ฝนตกตามฤดูกาล นอกจากนั้นยังเชื่อว่าผู้ที่มีอาการปวดสะเอว ให้นำไม้มาค้ำหลังพระแอด จะทำให้อาการดังกล่าวหายไป พระแอดจึงเป็นพระพุทธรูปที่คนทั่วไปนับถือบูชามาก

ขุนอาเทศคดี¹ ได้กล่าวถึง ความเชื่อเกี่ยวกับ “พระแอด” ไว้ในทำนองเดียวกัน สรุปได้ว่า ชาวบ้านเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ในทางขอฝนปีใดที่ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านชาวเมืองจึงพร้อมใจกันนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธรมนต์ (สวดคาถาปลาช่อน) ณ ที่โรงพระแอด นอกจากนั้นยังมีความเชื่อว่าหากใครปวดสะเอว ปวดหลัง ให้เอาไม้ไปค้ำยันหลังพระแอดก็จะหายจากการปวดหลังหรือปวดสะเอวได้

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระแอด ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องของการขอฝนที่ให้ตกต้องตามฤดูกาล และการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยเฉพาะอาการปวดหลัง เมื่อได้นำเอาไม้มาค้ำหลังพระแอดชาวบ้านเชื่อกันว่าจะหายจากอาการปวดหลังได้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประกอบกับการสังเกตและสอบถาม ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงจำแนกความเชื่อเกี่ยวกับวัดออกได้ดังต่อไปนี้ ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพ และความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดอุสถานอื่นๆ

2. ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระบรมธาตุเจดีย์ได้ทำให้เกิดประเพณีต่างๆขึ้นในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ประเพณีสวดค้ำัน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีตักบาตรรูปเทียน ซึ่งนักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงประเพณีต่าง ๆ ดังกล่าวสรุปได้ดังต่อไปนี้

¹ ขุนอาเทศคดี. “พระแอด,” ใน อาเทศคดี : อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพขุนอาเทศคดี. 2527. หน้า 50.

2.1 ประเพณีสวดคำ

ประเพณีสวดคำเป็นประเพณีหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองนครศรีธรรมราช เป็นประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางด้านพระพุทธศาสนา และความเจริญทางด้านภาษาและวรรณกรรมของเมืองนครศรีธรรมราชด้วย มีนักวิชาการได้กล่าวถึงประเพณีสวดคำไว้ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้

เปรมจิตต์ ชนะวงศ์¹ ได้กล่าวถึงประเพณีสวดคำสรุปได้ว่า ประเพณีสวดคำเป็นประเพณีท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะเป็นการ “สวดหนังสือ” (อ่านทำนองเสนาะ) ประเภทนิทานต่างๆ ในวันพระ โดยสวดกันที่บริเวณลานรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งจะมีชาวบ้านมานั่งรอฟังเทศน์ที่ระเบียง ก่อนที่พระสงฆ์จะไปถึงหากนั่งกันเฉย ๆ กงเปื้อ ดังนั้นในช่วงที่นั่งรอพระสงฆ์อยู่นั้น จึงหาเรื่องราวมาบอกเล่าหรือนำหนังสือมาสวดให้ฟังกัน จนเกิดความนิยมต่อ ๆ กันมาจนกลายเป็นประเพณีสวดคำเรื่องที่สวดจะนำมาจากหนังสือบุด หนังสือที่จัดพิมพ์บ้าง เช่น รามเกียรติ์ พระอภัยมณี สุวรรณศิลปี สัจจทอง เป็นต้น การสวดคำเริ่มลดความนิยมลงไปเรื่อย ๆ จนปัจจุบันได้เลิกไปแล้ว

ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล² ได้กล่าวถึงประเพณีสวดคำสรุปได้ว่า ประเพณีสวดคำเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นระหว่างการนั่งรอฟังเทศน์ ซึ่งจะมีขึ้นในวันธรรมสวนะ(วันพระ) โดยชาวบ้านที่นั่งรอฟังเทศน์เกิดความคิดขึ้นว่า หากได้นำเอาเรื่องราวมาเล่าสู่กันฟังจะดีกว่ามานั่งรออยู่เฉย ๆ จึงได้มีการสวดหนังสือหรืออ่านหนังสือเป็นทำนองเสนาะที่เรียกว่า “สวดคำ” โดยหาหนังสือเก่า ๆ มาสวด เช่น หนังสือบุด(หรือสมุดข่อย) เรื่องที่นำมาอ่านหรือสวดจะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือไม่ก็เป็นวรรณกรรมที่สำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา ดำเนินเมืองนครศรีธรรมราช หรือพระบรมธาตุเจดีย์

¹ เปรมจิตต์ ชนะวงศ์. “ประเพณีสวดคำ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. 2529. หน้า 3695.

² ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล. “พระบรมธาตุเจดีย์กับศิลปวัฒนธรรมและสังคมนครศรีธรรมราช,” ใน เดือนสิบ, 29. 2529. หน้า 10.

พรรณานะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเพณีสวดด้านเป็นประเพณีที่มีขึ้นในวันธรรมสวนะ ประชาชนจะมานั่งรอพระสงฆ์บริเวณลานพระบรมธาตุเจดีย์เพื่อฟังพระสงฆ์เทศนา ในระหว่างที่พระสงฆ์ยังไม่มา ชาวบ้านจะนำเอาหนังสือมาสวดหรืออ่านเป็นทำนองเสนาะ จนในที่สุดได้กลายมาเป็นประเพณีสวดด้านแต่ในปัจจุบันประเพณีนี้ได้เสื่อมความนิยมและเลิกไปแล้ว

2.2 ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ พอจะประมวลสรุปได้ดังนี้

วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ สรุปได้ว่า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่ชาวเมืองนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ร่วมใจกันบริจาคเงินตามกำลังศรัทธา เพื่อไปซื้อผ้าพื้นสีขาว สีแดง หรือสีเหลือง มาเย็บต่อกันเป็นแถบยาวนับพันหลา แล้วจัดขบวนแห่ผ้าดังกล่าวไปยังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร แล้วนำแถบผ้านั้นไปพันโอบรอบฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ อันเป็นเจดีย์ที่เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพสักการะของชาวเมือง ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ จัดให้มีขึ้นในวันเพ็ญเดือน 3 อันเป็นวันมาฆบูชา และวันเพ็ญเดือน 6 อันเป็นวันวิสาขบูชา ซึ่งประเพณีนี้ได้ยึดถือปฏิบัติมาจนเป็นประเพณีที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราชและประชาชนใกล้เคียง โดยยึดเอาพระบรมธาตุเจดีย์เป็นที่พึ่งทางใจ เสมือนตัวแทนพระพุทธรองค์ นับเป็นประเพณีที่รวมความศรัทธาด้วยความบริสุทธิ์ใจของชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนต่างเมืองเข้าด้วยกัน หล่อหลอมความเป็นปึกแผ่นที่มั่นคงสืบมาช้านาน

จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ² ได้กล่าวถึงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ สรุปได้ว่าประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นการนำผ้าหลาย ๆ ผืนขึ้นไปห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. นครศรีธรรมราชของเรา. 2523. หน้า 68.

² จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ. "ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ," สารนครศรีธรรมราช. 26(7) : 23 ; กรกฎาคม 2539.

มีจุดประสงค์เพื่อเป็นการทำบุญกราบไหว้พระบรมสารีริกธาตุ โดยเชื่อกันว่าเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ปฏิบัติได้มีโอกาสใกล้ชิดพระพุทธรองค์มากที่สุด

พรรณณะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจและแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีความประสงค์ที่จะบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ โดยประชาชนทั่วไปจะนำผ้ามาเย็บต่อ ๆ กันแล้วนำมาห่มบริเวณฐานขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งเปรียบเสมือนได้กราบไหว้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.8 ประเพณีตักบาตรรูปเทียน

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงประเพณีตักบาตรรูปเทียนไว้พอจะประมวลได้ดังนี้

ดิเรก พรตตะเสน¹ ได้กล่าวถึงประเพณีตักบาตรรูปเทียนสรุปได้ว่า ประเพณีตักบาตรรูปเทียนเป็นประเพณีที่แสดงถึงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โดยที่ประชาชนจะนำดอกไม้รูปเทียนมาสักการะและถวายสังฆทานแด่พระสงฆ์ นอกจากจะเป็นการสักการะบูชาพระบรมธาตุเจดีย์แล้ว ยังเป็นการนำถวายพระสงฆ์ที่จะมาสักการะองค์พระบรมธาตุเจดีย์และพระบรมสารีริกธาตุ ต่อมาได้ปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาจนกลายเป็นประเพณีตักบาตรรูปเทียนเพื่อนำถวายแด่พระสงฆ์เพื่อการใช้ในระหว่างการทำพรรษา

วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ² ได้กล่าวถึงประเพณีตักบาตรรูปเทียนของชาวเมืองนครศรีธรรมราชสรุปได้ว่า ประเพณีตักบาตรรูปเทียนเป็นประเพณีเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา เป็นการถวายสังฆทานเนื่องในโอกาสเข้าพรรษา พระสงฆ์จะนำยามมารับรูปเทียนจากประชาชน ทั้งที่ถวายในวัดและถวายตามท้องถนนที่มีพระสงฆ์เดินทางผ่านมาตามแต่จะสะดวก

¹ ดิเรก พรตตะเสน. “ตักบาตรรูปเทียน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 1243.

² วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. นครศรีธรรมราช. 2523. หน้า 70.

ทรงสนพระทัยนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเพณีดังกล่าวมีขึ้นเพื่อมุ่งหมายให้ประชาชนทั่วไปได้ถวายรูปเทียนเป็นการบูชาพระพุทธศาสนา และเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ เพื่อพระสงฆ์จะได้นำไปใช้ในวังของการเข้าพรรษาอย่างเพียงพอ ประเพณีดังกล่าวแสดงถึงความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่างพุทธศาสนากับชาวเมืองนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไป

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ที่สำคัญมาแต่โบราณ ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันได้เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก “วรมหาวิหาร” มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ โรงเรียนวัดพระมหาธาตุฯ
ทิศใต้	ติดต่อกับ ถนนพระลาน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ถนนราชดำเนิน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ถนนพระบรมธาตุ

1. ประวัติความเป็นมาของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมาช้านาน พระธรรมรัตโนภาส¹ ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัดนี้สรุปได้ว่า เดิมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นวัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษา มีเพียงเขตพุทธาวาสแต่จะมีวัดตั้งอยู่ 4 ทิศ เป็นวัดบริวาร มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ได้แก่ วัดหน้าพระลาน วัดพระเค็ม วัดพระคังคัง และวัดพระนคร ในปี พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราช

¹ พระธรรมรัตโนภาส. ประวัติและตำนานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. 2539. หน้า 3.

เห็นว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสมควรมีพระสงฆ์มาจำพรรษา จึงทรงรับสั่งให้สมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ให้นิมนต์พระสงฆ์จากวัดเพชรจริก ตำบลศาลามีชัย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช มาจำพรรษาและดูแลรักษาวัด โดยมีพระครูวินัยธร (นุ่น) เป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ และเรียกชื่อวัดว่า “วัดพระบรมธาตุ” ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” ตั้งแต่นั้นมาก็มีพระสงฆ์จำพรรษาที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

2. โบราณวัตถุสถาน

โบราณวัตถุสถานที่สำคัญภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีโบราณสถานที่สำคัญเป็นจำนวนมาก สรุปได้ดังนี้

พระบรมธาตุเจดีย์ ก่องแก้ว วีระประจักษ์¹ ได้กล่าวถึงพระบรมธาตุเจดีย์สรุปได้ว่า พระบรมธาตุเจดีย์ ตั้งอยู่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตามประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 1300 ในสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราชองค์ที่ 1 โดยทรงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ตามแบบสถาปัตยกรรมศรีวิชัยคล้ายกับพระบรมธาตุไชยา และได้ทรงอันเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศอินเดียมาประดิษฐานไว้ ต่อมาประมาณ พ.ศ. 1700 ตรงกับสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ได้เผยแพร่เข้ามาในเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งขณะนั้นองค์พระบรมธาตุเจดีย์ชำรุดมาก พระภิกษุชาวลังกาจึงได้ร่วมกันบูรณะองค์พระบรมธาตุเจดีย์ การบูรณะครั้งนั้นได้มีการสร้างเจดีย์แบบลังกาครอบองค์เจดีย์แบบศรีวิชัยไว้ องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นแบบรูประฆังคว่ำหรือทรงโอคว่ำ ซึ่งปรากฏมาจนปัจจุบันนี้

¹ ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “พระบรมธาตุเจดีย์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช,” ศิลปากร 37(4) 3-6, กรกฎาคม - สิงหาคม 2537.

องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นแบบเจดีย์ทรงลังกา ฐานเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมเท่ากัน 4 ด้าน มีพระพุทธรูปเรียงรายสวยงามทั้ง 4 ด้าน รวม 92 องค์ และมีซุ้มเป็นซุ้มเศียรช้าง 22 ซุ้ม มีบันไดทางทิศเหนือขึ้นสู่ฐานทักษิณ องค์ระฆังแบบโอคว่า มีบัลลังก์รูปสี่เหลี่ยม เสามหาดประดับด้วยรูปพระสาวกปูนปั้น 8 องค์ คือ พระอัญญาโกณฑัญญะเถระ พระมหากัสปะเถระ พระสารีบุตรเถระ พระอุบาลีเถระ พระอนนทเถระ พระควัมปฏีเถระ พระโมคคัลลานะเถระและพระราหุลเถระ ต่อจากนั้นเป็นปล้องไฉน และปลียอดหุ้มด้วยทองคำยาว 6 วา 1 ศอก ทองคำหนัก 960 กิโลกรัม พระบรมธาตุเจดีย์สูงจากพื้นถึงยอด 37 วา 7 ศอก

วิหารพระทรงม้าหรือวิหารพระมหาภิเนษกรมณ์ อรุณ รอดประคิษฐ์¹ ได้กล่าวถึง วิหารพระทรงม้าหรือวิหารพระมหาภิเนษกรมณ์ สรุปได้ว่า เป็นวิหารที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือติดกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นอาคารหลังเดียวที่มีหลังคาติดกับศาลาวิหารเขียน ตรงกลางวิหารมีบันไดขึ้นไปสู่ลานประทักษิณ ที่ผนังทั้งสองข้างของบันไดมีรูปปูนปั้นเป็นรูปเทพดาและสัตว์ในเทพนิยาย ด้านซ้ายมือตอนบนมีพระพุทธรูปปางสมาธิ ด้านขวามือมีรูปพระหลักเมือง ถัดลงมาตั้งแต่ห้วบันไดสร้างไว้เป็นคู่ ๆ คือ พระทรงเมือง สิ่ง 3 คู่ ที่ผนังตรงห้วบันไดชั้นบนมีรูปครุฑ 1 คู่ หมายถึงท้าววิรุพหก ท้าววิรุพักษ์ ที่เชิงบันไดมีรูปยักษ์ 1 คู่ หมายถึงท้าวเวฬุราช และห้วนาถ 1 คู่ หมายถึงท้าวทศรถ รูปประติมากรรมทั้ง 4 หมายถึงท้าวจตุโลกบาลซึ่งคุ้มครองรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีสิ่งของสำคัญ คือ รูปปูนปั้นพุทธประวัติตอน พระสิทธัตถะเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ เป็นรูปพระสิทธัตถะทรงม้ากัณฐกะ รูปพระนางพิมพา พระราหุล นายฉัททะ และยังมีรูปปูนปั้นพระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ มีพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร ปั้นติดอยู่กับผนังตรงกันข้ามกับบันไดในวิหารพระทรงม้าด้วย

¹ อรุณ รอดประคิษฐ์. "ประวัติและตำนาน." วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช, 2539. หน้า 46.

วิหารเขียน วิหารเขียนเป็นวิหารที่มีหลังคาติดต่อกับวิหารพระทรงม้าทางด้านทิศเหนือ เหตุที่เรียกว่า“วิหารเขียน” เพราะเดิมที่เสาและผนังมีภาพลายเส้นฝีมือของหลวงศรีวรวงศ์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เป็นผู้สร้างวิหารเมื่อ พ.ศ. 1919 ภายในวิหารมีพระประธานปูนปั้นปางมารวิชัยเป็นแบบศิลปะอู่ทอง ในตู้หน้าพระประธานมีพระพุทธรูปทรงเครื่องปางห้ามญาติ 2 องค์ ทำด้วยทองลูกบวบเป็นพระพุทธรูปของ สกุล ณ นคร สร้างเมื่อครั้งเจ้าพระยานคร (พัฒน์) ไปตีเมืองไทรบุรีได้รับชัยชนะ จึงสร้างพระพุทธรูป 2 องค์นี้ไว้เป็นอนุสรณ์

ปัจจุบันวิหารเขียนทางวัดใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาสິงของมีค่าขนาดเล็กที่ทำด้วยทอง เงิน นาก ซึ่งประชาชนนำมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เช่น สร้อย แหวน ต้มหู กำไล เข็มขัด พระพุทธรูป ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง เครื่องลายคราม เป็นต้น

วิหารโพธิ์ลังกา วิหารโพธิ์ลังกาเป็นวิหารที่อยู่ติดกับวิหารเขียนทางทิศเหนือ สร้างเป็นวิหารครอบปูชนียวัตถุสถานทั้งหลาย คือสร้างเป็นห้องยาว รูปสี่เหลี่ยมจตุรัส มีต้นพระศรีมหาโพธิ์ใหญ่ต้นหนึ่ง กล่าวกันว่าเป็นต้นโพธิ์ที่นำมาจากลังกา จึงเรียกชื่อวิหารนี้ว่า “วิหารโพธิ์ลังกา” ภายในวิหารใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาโบราณวัตถุหลายอย่าง เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ เครื่องปั้นดินเผา ศิลาจารึก เป็นต้น

พระวิหารหลวง พระวิหารหลวงปัจจุบันคือพระอุโบสถของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร แต่ชาวเมืองนิยมเรียกว่า “พระวิหารหลวง” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าเดิมคงเป็นพระวิหาร เพราะวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนี้ เดิมไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ แต่พระสงฆ์จะอยู่จำพรรษาที่วัดซึ่งล้อมรอบพระบรมธาตุเจดีย์ทั้ง 4 ทิศ ต่อมาเมื่อพระองค์ออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยแล้วได้มีพระสงฆ์มาสร้างกุฏิอยู่ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วิหารหลวงได้ใช้เป็นที่พักผ่อนสวดมนต์อย่างเสรี ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนจากพระวิหารหลวงมาเป็นพระอุโบสถภายหลัง แต่ประชาชนผู้ศรัทธาก็ยังคงเรียกพระวิหารหลวง มีหลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงว่าพระวิหารหลวงเปลี่ยนมาเป็นพระอุโบสถภายหลัง คือใบเสมารอบพระอุโบสถเป็นของที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์พระวิหารหลวงนี้มีการปฏิสังขรณ์ครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2517

พระพวย พระพวย เป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ดังที่ พรศักดิ์ พรหมแก้ว¹ ได้กล่าวถึง “พระพวย” ไว้สรุปได้ว่า พระพวยเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่สำคัญองค์หนึ่งในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประดิษฐานอยู่หน้าพระวิหารเขียนและพระวิหารโพธิ์ลังกา (วิหารทั้ง 2 แห่งเชื่อมติดต่อกันตรงทางจะเข้าสู่พระวิหารทั้งสองด้านประดิษฐานพระพวยไว้ตรงกลางอยู่หน้าพระวิหารทั้ง 2 แห่งนี้) พระพวยเป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองสำริดปางประทานอภัย ประทับยืนบนฐานบัวซึ่งหล่อติดกับพระบาท หันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ (หันพระพักตร์ไปด้านวิหารเขียนและองค์พระบรมธาตุเจดีย์) สูงจากพระบาทถึงพระเกศ 135 เซนติเมตร ฐานกลีบบัวสูง 8.5 เซนติเมตร ดอกบัวมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร มีฐานสี่เหลี่ยม 3 ชั้นรองรับฐานบัวอีกชั้นหนึ่ง ปัจจุบันทางวัดได้สร้างครอบแก้วปิดครอบองค์พระพวยไว้อีกชั้นหนึ่งด้วย

พระแอต พระแอตเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญอีกองค์หนึ่งของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ดังที่ พรศักดิ์ พรหมแก้ว² ได้กล่าวถึง “พระแอต” สรุปได้ว่า พระแอตประดิษฐานอยู่ภายในวิหารพระแอต ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์ พระแอตเป็นรูปพระพุทธรูปสาวกชื่อ “พระสังกัจจายนะเถระ” ชั้นหลังจะเรียกกันว่า “พระกัจจายน” จนกระทั่งเลือนมาเป็น “พระสังกัจจายน” ความเชื่อตามกระแสนี้มีอยู่มากในปัจจุบัน “พระแอต” มีขนาดหน้าตักกว้าง 175 เซนติเมตร สูง 180 เซนติเมตร มีลักษณะ

¹ พรศักดิ์ พรหมแก้ว. “พระพวย,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2284-2285.

² แหล่งเดิม.

พระวรกายอ้วนพระอุทรพลู๊ยมากเป็นพิเศษ คนทั่วไปเมื่อมานมัสการพระบรมธาตุเจดีย์แล้วก็มักจะมาสักการบูชาพระแอคด้วยเสมอ

พระพุทธบาทจำลอง พระพุทธบาทจำลอง เป็นพุทธสถานที่สำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารดังที่ อรุณ รอดประดิษฐ์¹ ได้กล่าวถึงพระพุทธบาทจำลองไว้สรุปได้ว่า พระพุทธบาทจำลองประดิษฐานอยู่ในมณฑปบนเนินสูงนอกวิหารคดทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์ พระพุทธบาทจำลอง มีขนาด ยาว 185 เซนติเมตร กว้าง 110 เซนติเมตร พระพุทธบาทจำลองนี้ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง) เมื่อครั้งยังเป็นพระสิริธรรมมุนีกับพระครูกาแก้ว (สี) พระยาธรรมาภัย (ถนอม บุญยกฤต) เมื่อครั้งยังเป็นพระยาตรังคภูมาภิบาล ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกันสร้างขึ้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2450

พระบุญมาก วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ² ได้กล่าวถึงพระบุญมากพอสรุปได้ว่า พระบุญมากเป็นพระพุทธรูปที่เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่บริเวณตอนเหนือขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ อยู่ด้านนอกวิหารคดตรงเชิงบันไดขึ้นมณฑปของพระพุทธบาทจำลอง ทางด้านตะวันออกมีซุ้มคล้าย ๆ ถ้าอยู่แห่งหนึ่ง เป็นที่ประดิษฐานพระบุญมาก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย มีขนาดหน้าตักกว้าง 3 ศอก 3 นิ้ว สูง 1 วา 12 นิ้ว

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และใช้เป็นข้อมูลเขียนเค้าโครงวิจัย ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเรื่องนี้

¹ อรุณ รอดประดิษฐ์. ประวัติและตำนานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช. 2539. หน้า 56.

² วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. นครศรีธรรมราช. 2521. หน้า 261.

บทที่ 3

ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นวัดที่มีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก วัดนี้ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์จากพระมหากษัตริย์เจ้าเมือง ขุนนาง และประชาชนทั่วไปทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะองค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้รับการบูรณะด้วยความเชื่อความศรัทธาในผลบุญที่จะได้รับ จึงทำให้เกิดการนำสิ่งของมีค่าต่าง ๆ มาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ นอกจากนี้ยังได้มีการสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นภายในวัดมากมาย เพื่อตอบสนองความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน เช่น การสร้างวิหารต่าง ๆ พระพุทธรูป เจดีย์สถาน เป็นต้น ความเชื่อที่ปรากฏในวัดมหาธาตุวรมหาวิหาร สามารถจำแนกเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์
2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพ
3. ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัตถุสถานอื่น ๆ

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์

องค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่งของชาวนครศรีธรรมราช เพราะเชื่อว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างสูง และเชื่อว่าพระบรมธาตุเจดีย์มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถคลบนันดาลให้ผู้กราบไหว้ประสบกับสิ่งที่ตนปรารถนาได้ทุกอย่าง จึงทำให้เกิดการนำสิ่งของมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ และบูชาพระบรมสารีริกธาตุจนเกิดเป็นความเชื่อต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นมากมาย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ

พุทธศาสนิกชนทั่วไปมีความเชื่อว่า ภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระทันตธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังตำนานที่ชาวบ้านเล่าต่อกันมาสรุปได้ว่า พระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารพระราชธิดาและพระราชบุตรแห่งเมืองทนต์บุรี ในอินเดียได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไว้ในเกศาได้นี้ภัยสงครามลงเรือข้ามมหาสมุทรอินเดีย ระหว่างทางถูกพายุพัดจนเรือแตก นำทะเลซัดเข้าฝั่งแห่งหนึ่งมีชื่อว่า หาดทรายแก้ว ทรงเห็นชัยภูมิเหมาะสมจึงฝังพระบรมสารีริกธาตุไว้ ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ปกติจึงกลับมาสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ ณ หาดทรายแก้วแห่งนี้และภายหลังมีการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระบรมธาตุเจดีย์หลายครั้ง ปัจจุบันองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นปูชนียสถานที่ล้ำค่าและเป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ดังนั้นเหล่าพุทธศาสนิกชนจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุไว้ในองค์พระบรมธาตุเจดีย์ดังที่ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุ สรุปได้ว่า ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณเชื่อว่า ภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์มีสระใหญ่กว้างยาวด้านละ 8 วา ลึก 5 วา รองด้วยศิลาแผ่นใหญ่ ข้าง ๆ ก่อด้วยปูนเพชรทั้ง 4 ด้านและภายในสระใหญ่ยังมีสระเล็กอยู่กลางสระใหญ่อีกสระหนึ่งหล่อด้วยปูนเพชร กว้างยาว 2 วา ลึก 2 วา ภายในสระนี้มีแม่ขันทองคำลอยอยู่ ภายในขันบรรจุผอบทองคำบรรจุพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ ที่มุมสระทั้ง 4 มีคุ่มใหญ่ 4 คุ่ม บรรจุทองคำหนัก 38 คนหาม นอกจากนั้นชาวบ้านยังมีความเชื่อกันอีกว่าที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์หากใครไปแนบหูฟังแล้วจะได้ยินเสียงน้ำไหลในองค์พระบรมธาตุเจดีย์หรือได้ยินเสียงขันเงิน ขันทองซึ่งเชื่อกันว่ามีอยู่ภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์กระทบกันเป็นจังหวะเชื่อกันว่าผู้ฟังนั้นจะเป็นผู้มีบุญ ดังนั้นชาวบ้านที่มีความเชื่อก็จะพยายามแนบหูฟังเสียงน้ำไหลหรือเสียงขันเงิน ขันทอง กระทบกัน เพราะเชื่อกันว่าถ้าได้ยินชาวบ้านผู้ฟังนั้นก็จะเป็นผู้มีบุญญาธิการเป็นต้น

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ . นครศรีธรรมราช 2521. หน้า 247-248

1.2. ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์

พระบรมธาตุเจดีย์ได้ชื่อว่าเป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน จึงทำให้เกิดการนำสิ่งของมีค่าต่าง ๆ มาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งหมายถึงการบูชาพระบรมสารีริกธาตุหรือองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความเชื่อเกี่ยวกับการนำสิ่งของไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่า การนำสิ่งของไปบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์จะเกิดสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวและยังเชื่ออีกว่าผลบุญอันนี้จะเป็นปัจจัยคลันดาลให้เกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยหรืออาจเป็นปัจจัยนำไปสู่นิพพาน ดังนั้นจึงมีการนำสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ไปถวายเป็นเครื่องบูชาพระบรมธาตุเจดีย์มิได้ขาด ทั้งที่เป็นปัจจัยเจกชนและเป็นคณะโดยมีความเชื่อดังกล่าวแตกต่างกันไป เช่น ชาวบ้านที่นำคันข้าวที่ทำด้วยเงินยวง ทำด้วยทองคำถวายองค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีความเชื่อว่าผลบุญครั้งนี้จะเป็นสิริมงคลในการทำนา ช่างทองนำทองรูปพรรณมาบูชา ช่างถมนำเครื่องถมมาบูชา ช่างทอผ้าทอมาบูชา รวมทั้งนำเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ มาบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีความเชื่อว่าจะประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพนั้น ๆ ยิ่งขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเครื่องถนิมพิมาภรณ์ต่าง ๆ เช่น สร้อยคอ ตุ้มหู กำไล ปิ่นปักผม แหวน ปิ่นแขนง จี้ห้อย เครื่องเพชร สิ่งของมีค่าต่าง ๆ และทองรูปพรรณอื่น ๆ เครื่องประดับเหล่านี้มีประวัติว่าบางอย่างเคยเป็นสินสอดทองหมั้นของหญิงสาวที่บังเอิญต้องเสียชีวิตเสียก่อนจะแต่งงานก็นำมาบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นสักขีพยานในความรักเดียวและส่งวิญญาณของคนรักไปสู่สุคติ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อว่าสิ่งของที่แปลก วัตถุที่หายากจะต้องนำไปบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ห้ามนำไปเก็บไว้ที่บ้านเพราะเชื่อว่าจะไม่เป็นมงคลหรือให้โทษได้ เช่น ไม้กลายเป็นหิน เขี้ยวหรืองาสัตว์ที่ผิดธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งของที่เป็นอาวุธใช้ฆ่าตัวเจ้าของเองหรือฆ่าคนอื่น สิ่งเหล่านี้เชื่อว่าหากเก็บรักษาไว้หรือนำมาใช้คราวใดก็จะประสบอุบัติเหตุ ชาวบ้านเชื่อว่าหากนำไปบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ องค์พระบรมธาตุเจดีย์จะช่วยคุ้มครองให้แคล้วคลาดปลอดภัย สิ่งของเหล่านี้ปรากฏว่ามีผู้นำมาสักการะเป็นจำนวนสี่หมื่นกว่าชิ้น ปัจจุบันจึงต้องจัดไว้อีกที่หนึ่งคือที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการห่มทองคำปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์

ทองคำปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์เป็นส่วนประกอบที่สูงที่สุดของพระบรมธาตุเจดีย์ ถือได้ว่าเป็นการแสดงถึงความเชื่อความศรัทธาอย่างสูง การนำทองคำห่มปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์และการนำเครื่องประดับหรือสิ่งมีค่าอื่น ๆ มาประดับปัดยอดได้ถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ดังที่ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงการบูรณะปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์ เมื่อพ.ศ. 2537 พบว่าแผ่นทองคำที่ห่มปัดยอดพระบรมธาตุมีน้ำหนัก 4,217.6 กรัม บนแผ่นทองคำจะมีการจารึกด้วยอักษรไทยและอักษรขอม มีอายุแตกต่างกันหลายสมัย บนแผ่นทองคำระบู้ศักราช และชื่อผู้บูชาพระบรมธาตุเจดีย์ส่วนใหญ่จะเป็นพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ เจ้าเมือง ขุนนาง และคหบดี การห่มทองคำปัดยอดพระบรมธาตุเพราะมีความเชื่อว่าจะได้อานิสงฆ์ผลบุญให้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย บ้างก็เชื่อว่าผลบุญจะส่งให้ไปสู่สิ่งสูงสุดของพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน ดังที่ ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และเทิม มีเต็ม² ได้แปลจารึกบนแผ่นทองคำที่ห่มปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์ พบว่ามีศักราชที่เก่าแก่ที่สุด พ.ศ. 2155 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. 2148 พ.ศ. 2163) นอกจากนี้ ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และเทิม มีเต็ม ได้กล่าวถึงจารึกที่ระบุถึงการห่มทองคำปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์จะได้อานิสงฆ์ไปเกิดในยุคราชศรีอริยเมตไตรย ดังจารึกไว้ว่า “ศักราชล่วงแล้วได้สองพันสามร้อยเจ็ดสิบเจ็ดปี เดือนห้าขึ้นสองค่ำ วันจันทร์ตนจันได้ห่มทองคำปัดยอดพระองค์ขอพบพระศรีอารย์”³ ชาวบ้านโดยทั่วไปจึงมีความเชื่อว่าการนำทองคำมาถวายวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อใช้ห่มปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์นั้นเป็นการสร้างกุศลให้ตนเอง เกิดสิริมงคล ชีวิตจะพบแต่ความสุข แต่หากนำทองคำปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์ที่คนอื่นนำไปถวายบูชาไปเป็นของตนเองชีวิตก็จะพบแต่ความวิบัติ

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. นครศรีธรรมราช 2521, หน้า 449.

² ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และเทิม มีเต็ม. จารึกแผ่นทองคำปัดยอดพระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช, ม.ป.ป. ไม่มีเลขหน้า.

³ แหล่งเดิม

ดั่งที่ นับ พงศ์แป้น¹ เล่าว่า เคยมีการบูรณะปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์และทองคำบางส่วนหลุดปลิวตกบริเวณด้านหลังวัดชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเก็บได้ก็นำไปทำเป็นสร้อย และแหวน ปรากฏว่าใช้สวมใส่บริเวณรอบคอ รอบนิ้วเพื่อย่นำรักษาไม่หาย หรือไม่ก็ประสบเหตุร้ายต่าง ๆ เช่น เจ็บไข้ได้ป่วยรักษาไม่หายจนถึงแก่ชีวิตก็มี นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่า ส่วนยอดสุดของปลียอดทองคำมีบาตรน้ำมันต์ขนาดจิ๋ว มีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ครั้งหนึ่งมีโรคห่าระบาดอย่างหนักในเมืองนครศรีธรรมราช แต่ชาวบ้านปลอดภัยจากโรคนี้เพราะเชื่อกันว่าเกิดจากความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำพระพุทธมนต์จากบาตรน้ำมันต์ส่วนยอดสุดของพระบรมธาตุเจดีย์ระเหยเป็นไอและกลั่นคั่งเป็นน้ำตกลงมาประพรมชาวบ้านจึงปลอดภัยจากโรคห่า

การบูรณะปลียอดทองคำพระบรมธาตุเจดีย์ทุกครั้งจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนทุกชนชั้นทุกอาชีพช่วยกันสละทรัพย์เงินทองเข้าร่วมทำบุญบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เพราะเชื่อว่าบุญกุศลที่ตนสร้างจะทำให้ตนไปสู่นิพพานหรือเมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์หรือเกิดในชาติภพที่ดีหรือได้เกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย

1.4 ความเชื่อว่าพระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา

พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงโอคว่ำหรือทรงระฆังแบบศิลปะลังกาซึ่งเป็นรูปทรงวัตถุที่ทึบแสง เมื่อได้รับแสงสว่างจากดวงอาทิตย์โดยปกติจะต้องปรากฏเงา แต่ปรากฏว่าเงาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ไม่ปรากฏแต่อย่างใด ชาวบ้านทั่วไปจึงมีความเชื่อว่าเป็นเพราะพระบรมธาตุเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์จึงไม่ปรากฏเงาให้เห็น แต่เคยมีบางครั้งที่ผู้คนเห็นการปรากฏเงาขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าเป็นลางบอกเหตุร้ายบ้านเมืองจะเกิดอาเพศหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติผิดปกติจากที่เป็นอยู่ เช่น เกิดพายุ เกิดฟ้าผ่า ข้าวขาดหมากร้างเกิดน้ำท่วม ชาวบ้านจะทุกข์ใจอยู่ลำบากแค้น เป็นต้น จึงมีความเชื่อที่ต้องรีบ

¹ นับ พงศ์แป้น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชญา รักย์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2540.

จัดงานสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์โดยเร็ว เพื่อเป็นการแก้เคล็ดก่อนที่จะเกิดเหตุเภทภัยต่าง ๆ ขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าองค์พระบรมธาตุเจดีย์จะคุ้มครองบ้านเมืองให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากเหตุร้ายต่าง ๆ หากมีเหตุร้ายองค์พระบรมธาตุเจดีย์จะปรากฏมีแสงเตือนบอกเหตุเสมอ ชาวบ้านเล่าว่า ในปี พ.ศ. 2505 ชาวอำเภอปากพนังที่มีอาชีพออกทะเลหาปลา มองเห็นพระบรมธาตุเจดีย์เปล่งรัศมี หลังจากนั้นก็เกิดเหตุพายุพัดทำให้บ้านเรือนเสียหายอย่างหนักที่บริเวณแหลมตะตุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เป็นอันตราย ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเพราะบารมีขององค์พระบรมธาตุเจดีย์คุ้มครอง เมื่อ พ.ศ. 2531 ชาวบ้านเล่าว่า องค์พระบรมธาตุเจดีย์ปรากฏเงาเด่นชัด ชาวบ้านโดยทั่วไปมองเห็นจึงรีบจัดงานสมโภชองค์พระบรมธาตุเจดีย์เพื่อเป็นการแก้เคล็ดจะทำให้ทุกจันท์จะได้กลายเป็นเบา ในระยะ 1 เดือนต่อมาเกิดเหตุน้ำท่วมครั้งใหญ่แต่ชาวบ้านปลอดภัย จึงเชื่อกันว่า เพราะได้รับความคุ้มครองจากองค์พระบรมธาตุเจดีย์

1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับตะปูสังฆวานร

ตะปูสังฆวานรหรือเงินยวงหรือชินเป็นโลหะผสมชนิดหนึ่งที่พบฝังอยู่ในปูนที่ฉาบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งได้ค้นพบเป็นจำนวนมากเมื่อบูรณะองค์พระบรมธาตุเจดีย์เมื่อ พ.ศ. 2534 ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นตะปูที่ผ่านพิธีกรรมการปลุกเสกให้มีความศักดิ์สิทธิ์ใช้สำหรับยึดเนื้อปูนขององค์เจดีย์ ดังที่ โชติ กัลยาณมิตรได้กล่าวถึงตะปูสังฆวานรไว้ว่า

ตะปูเนื้อชันมีหัวโตแบนกลมประมาณ 6 ในแปดส่วนของนิ้วและมีความยาว 2 นิ้วพบฝังอยู่ในผิวปูนขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ของพระปรารักษ์ สังฆวานร บางตัวมีแผ่นทองปิดที่หัว เข้าใจว่าเป็นของที่ผ่านการบรรจุพระพุทธรูปไว้ก่อน ตะปูชนิดนี้ไม่ปรากฏว่าใช้กับอาคารชนิดอื่นนอกไปจากที่กล่าวแล้ว¹

ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าสังฆวานรเป็นโลหะศักดิ์สิทธิ์ เพราะใช้ตะปูนี้ตอกพระบรมธาตุเจดีย์ ด้วยเหตุนี้ทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงได้นำโลหะ

¹ โชติ กัลยาณมิตร. พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปเกี่ยวเนื่อง. 2518. หน้า 728.

สังฆานรไปหล่อเป็นพระเครื่อง เช่น พระหลวงพ่อดวง พระท่าเรือ พระสมเด็จ เป็นต้น ได้แจกจ่ายให้ชาวบ้านนำไปบูชาใช้ป้องกันอันตรายต่าง ๆ อีกด้วย

1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับกาฬะเหล่า

ความเชื่อเกี่ยวกับกาฬะเหล่าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งได้กล่าวถึงการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุหรือพระทันตธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ ณ หาดทรายแก้วโดยมีฝูงกา 4 เหล่าทำหน้าที่คุ้มครองเฝ้ารักษาทั้ง 4 ทิศ ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ฝูงกาจึงได้ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุทั้ง 4 ทิศ คือ ฝูงกาสีขาวเฝ้ารักษาทางทิศตะวันออกเรียกว่า “กาแก้ว” ฝูงกาสีเหลืองเฝ้ารักษาทางทิศใต้เรียกว่า “การาม” ฝูงกาสีแดงเฝ้ารักษาทางทิศตะวันตกเรียกว่า “กาชาด” และฝูงกาสีดำเฝ้ารักษาทางด้านทิศเหนือเรียกว่า “กาเดิม” ต่อมาเมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราชได้จัดระเบียบการปกครองสงฆ์จึงโปรดให้นำเอานามกาทั้ง 4 เหล่ามาตั้งเป็นสมณศักดิ์พระสงฆ์ผู้ดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์เพราะทรงเห็นว่าเป็นมงคลนาม โดยพระครูกาแก้วมาจากฝูงกาสีขาว พระครูการามมาจากฝูงกาสีเหลือง พระครูกาชาดมาจากฝูงกาสีแดงและพระครูกาเดิมมาจากฝูงกาสีดำ การแต่งตั้งพระครูกาทั้ง 4 เหล่ารักษาพระบรมธาตุเจดีย์ได้มีสืบทอดต่อมาจนสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ไม่มีพระครูกาทั้ง 4 รักษาพระบรมธาตุเจดีย์จึงโปรดเกล้าฯให้มีการแต่งตั้งขึ้นใหม่ ดังที่ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ทั้ง 4 ทิศ สรุปได้ว่า มีหลักฐานปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2458) ว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ทรงเห็นว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นวัดที่ไม่มีผู้ดูแลรักษา จึงได้จัดระเบียบสงฆ์ โดยให้มีพระสงฆ์ดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ มีการแต่งตั้งพระเถระผู้ใหญ่ของเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นมารับภาระในการบูรณะวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นคราว ๆ

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร,” ใน นครศรีธรรมราช 2521. หน้า 445.

โดยแต่งตั้งพระเถระชั้นรับภาระในการนี้ขึ้น แม้ว่าพระเถระชั้นผู้ใหญ่เหล่านี้ไม่ได้ประจำที่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารก็ตาม ได้ทรงแต่งตั้งพระครูเหมเจติยานุรักษ์* พระครูเหมเจติยาภิบาลเป็นหัวหน้าพร้อมด้วยพระครูผู้ช่วยอีก 4 รูป คือ

1. พระครูกาแก้ว ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ทางทิศตะวันออก
2. พระครูการาม ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ทางทิศใต้
3. พระครูกาชาด ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ทางด้านทิศตะวันตก
4. พระครูกาเดิม ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ทางด้านทิศเหนือ

ความเชื่อเกี่ยวกับฝูงกาสี่เหล่าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ได้ทำให้เกิดมีการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูผู้ดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ทั้ง 4 ทิศ สืบทอดต่อมาจนปัจจุบัน

1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับพระอรหันต์ผู้รักษาทิศ

ส่วนยอดของพระบรมธาตุเจดีย์ตรงบริเวณที่เป็นเสามะหวด 8 เสา รองรับปล้องโฉนเจดีย์ มีรูปพระอรหันต์ปูนปั้นประทับยืนประนมมือทั้ง 8 ทิศ ชาวบ้านเรียกว่า “พระเวียน” เพราะลักษณะยืนเวียนเป็นทักษิณาวรรต ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ผู้รักษาทิศทั้ง 8 ซึ่งเป็นความเชื่อที่รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูที่เชื่อว่าทิศทั้ง 8 มีเทวดารักษาประจำทิศ ต่อมาศาสนาพุทธได้รับอิทธิพลความเชื่อนี้มาใช้ด้วยโดยเปลี่ยนความเชื่อจากเทวดารักษาทิศเป็นพระอรหันต์ทั้ง 8 ดังที่ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงว่า ปรากฏหลักฐานที่เสามะหวดรองรับปล้องโฉนเจดีย์พระบรมธาตุทั้ง 8 ทิศ มีชื่อดังนี้

1. พระโกณฑัญญเถระ ประจำทิศบูรพา (ทิศตะวันออก)
2. พระมหากัสปะเถระ ประจำทิศอาคเนย์ (ทิศตะวันออกเฉียงใต้)
3. พระสารีบุตรเถระ ประจำทิศทักษิณ (ทิศใต้)
4. พระอุบาลีเถระ ประจำทิศหรดี (ทิศตะวันตกเฉียงใต้)
5. พระอานนท์เถระ ประจำทิศประจิม (ทิศตะวันตก)
6. พระกัมปณิธิเถระ ประจำทิศพายัพ (ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ)

* พระครูเหมเจติยาภิบาล แปลว่า พระครูผู้รักษาเจดีย์ทอง

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. นครศรีธรรมราช, 2521, หน้า 449.

7. พระโมคคัลลานเถระ ประจำทิศอุดร (ทิศเหนือ)

8. พระราหุลเถระ ประจำทิศอีสาน (ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ)

1.8 ความเชื่อเกี่ยวกับช้างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์

ความเชื่อเกี่ยวกับช้างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ดังที่ คิเรก พรตตะเสน¹ กล่าวไว้ว่ามีหลักฐานปรากฏในรูปของเศียรช้างปูนปั้นรอบฐานพระบรมธาตุเจดีย์ จำนวน 22 เศียร ทำเป็นลักษณะขุ้มมีเศียรช้างโผล่ออกมาจากฐานพระบรมธาตุเจดีย์ สันนิษฐานว่า เศียรช้างทั้งหมดคือหัวขื่อนั่นเอง (เหมือนกับเจดีย์วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย) และระหว่างขุ้มช้างมีขุ้มเรือนแก้วประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางประทานอภัยสลับกันไปรอบฐานพระบรมธาตุเจดีย์จำนวน 25 ขุ้ม ขุ้มเรือนแก้วเหล่านี้ส่วนใหญ่คงสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ตามอิทธิพลศิลปะลพบุรี บางขุ้มมีลักษณะคล้ายศิลปะสมัยสุโขทัย ช้าง 22 เศียรที่สร้าง หนุนองค์พระบรมธาตุเจดีย์นี้ชาวบ้านมีความเชื่อว่า เพราะช้างเป็นสัตว์มงคลโดยเฉพาะช้างที่มีลักษณะที่ดี เช่น ช้างเผือก เป็นต้น ช้างจึงมีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เนื่องจากสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสวยพระชาติเป็นพระยาช้างชื่อฉัททันต์ ดังนั้นเพื่อเป็นการเชิดชูและการคุ้มครองพระบรมธาตุเจดีย์จึงมีการสร้างช้างขึ้น โดยใช้ส่วนหลังไปยันพระบรมธาตุเจดีย์เอาไว้

1.9 ความเชื่อเกี่ยวกับรูปปั้นบริเวณบันไดพระบรมธาตุเจดีย์

ความเชื่อเกี่ยวกับรูปปั้นทางขึ้นบันไดพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งอยู่ภายในวิหารพระม้า ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างและรูปปั้นต่าง ๆ คือตรงกลางวิหารมีบันได 15 ขั้นทอดเป็นทางขึ้นสู่ลานประทักษิณรอบ ๆ องค์พระบรมธาตุเจดีย์ บันไดนี้เชื่อว่าเป็นบันไดสวรรค์ ใครมีโอกาสดินขึ้นบันไดไปกราบไหว้องค์พระบรมธาตุเจดีย์เชื่อว่าจะได้บุญได้กุศลตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ ดังที่ นะมา โสภางค์² กล่าวถึงสรุปได้ว่า บันไดนี้ที่ผนังทั้งสองข้างของบันไดมีรูปปั้นเป็นรูปเทวดาและสัตว์ในเทพนิยาย

¹ คิเรก พรตตะเสน. “พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2281.

² นะมา โสภางค์. “ปริศนาธรรมจากภาพปูนปั้นในพระวิหารมหากิเณร (พระม้า),” สารนครศรีธรรมราช 26(7):43-47; กรกฎาคม 2539.

ทางด้านซ้ายตอนบนมีพระพุทธรูปบาทจำลอง ด้านขวาเป็นรูปพระหลักเมือง ที่ผนังตรงหัวบันไดมีรูปครุฑ 1 คู่ ที่เชิงบันไดมีรูปยักษ์และหัวนาครอย่างละหนึ่งคู่ ที่ปลายบันไดทางขึ้นไปลานประทักษิณมีประตูไม้ 1 ประตู ที่บานประตูมีภาพสลักทั้งสองบานใช้ไม้บานละแผ่นเท่านั้น ไม่มีการนำไม้มาต่อกัน มีการแกะสลักก็ประณีตสวยงามมาก

บานประตูด้านซ้ายสลักเป็นรูปพระพรหม ส่วนด้านขวาเป็นรูปพระนารายณ์ นอกจากนี้ยังมีรูปปูนปั้นหลายชนิด เช่น รูปปูนปั้นสิงโต ชาวบ้านมีความเชื่อว่าชาวสิงหลจากประเทศลังกา ได้มาซ่อมพระบรมธาตุในครั้งโบราณกาลมีอนุสรณ์เป็นรูปสิงโตอยู่ที่เชิงบันไดทางขึ้นองค์พระบรมธาตุเจดีย์ รูปปูนปั้นเสือเหลือง ชาวบ้านเชื่อว่าในสมัยที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชได้เสด็จมาสร้างพระบรมธาตุนั้น พระองค์ได้เสด็จยกกองทัพมาอย่างยิ่งใหญ่ แต่หาได้ทำลายชีวิตผู้ใดไม่กลับเป็นกองทัพธรรมมาสู่นครศรีธรรมราช

นำความรุ่งเรืองมาแผ่ขยายในด้านพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางตลอดแหลมมลายูซึ่งอยู่ทางทิศใต้ จึงมีการสร้างรูปปั้นเสือเหลืองแทนองค์พระเจ้าศรีธรรมโศกราช รูปปูนปั้นหมี่ดำ หมายถึง ตัวแทนชาวเขมร มอญ ชาวบ้านเชื่อวามาร่วมสร้างองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จึงมีการสร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชนชาตินั้น ๆ นอกจากนั้นยังมีรูปปูนปั้นที่รักษาทิศจำนวน 1 คู่ คือรูปปั้นเทวดาลังกา “คนธรรพ์” ชื่อท้าวขัตตุคาม ชาวบ้านเชื่อว่ารักษาประตูองค์พระบรมธาตุเจดีย์ทิศตะวันออก และท้าวรามเทพ ชาวบ้านเชื่อว่ารักษาประตูองค์พระบรมธาตุเจดีย์ทิศตะวันตก รูปปูนปั้นยักษ์ 2 ตน คือ ท้าวกุมภมหาราช ตนหนึ่งดูแลหัวบันไดทิศตะวันออก ท้าวกุมภมหาราชอีกตนหนึ่งดูแลหัวบันไดด้านทิศตะวันตก รูปปูนปั้นพญางู 2 ตนคือ ท้าวธรรมหาราชตนหนึ่งดูแลดินบันไดด้านทิศตะวันออก ท้าวธรรมหาราชอีกตนหนึ่งดูแลดินบันไดทิศตะวันตก รูปปูนปั้นพญาครุฑ 2 ตนคือ ท้าววิรุพหก ชาวบ้านเชื่อว่าปกครองทิศใต้ ท้าววิรุปักกะ ชาวบ้านเชื่อว่าปกครองทางทิศตะวันตก รูปปั้นเชิงบันไดทั้ง 4 คู่นี้ชาวบ้านเชื่อว่าเป็น “ท้าวจุลโลกบาล” ที่คนโบราณได้ผูกไว้เป็นหุ่นพยนต์ เพื่อดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ หากเกิดเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ รูปปั้นต่าง ๆ ก็จะขยับตัวเพื่อปกป้องดูแลองค์พระบรมธาตุเจดีย์ หรือหากมีเหตุเภทภัยต่าง ๆ ต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารก็จะแสดงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นเพื่อเป็นลางบอกเหตุ

1.10 ความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์เก็บอัฐิ

ภายในบริเวณพระบรมธาตุเจดีย์ถัดจากพระระเบียงวิหารคด มีเจดีย์ขนาดต่าง ๆ ตั้งเรียงรายรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งถูกสร้างขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน ดังที่ พระธรรมรัตโนภาส¹ ได้กล่าวถึงสรุปได้ว่า เจดีย์นี้มีจำนวน 185 องค์ เจดีย์เหล่านี้จำลองแบบจากพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งมีอายุในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายและสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเจดีย์เหล่านี้สร้างขึ้นให้เป็นบริวารของพระบรมธาตุเจดีย์ เดิมผู้สร้างเจดีย์มีเจตนาจะใช้บรรจุอะไรไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ปัจจุบันได้มีผู้ปฏิสังขรณ์แล้วนำอัฐิของวงศ์ตระกูลไปบรรจุไว้ที่ฐานเจดีย์เหล่านี้แทบทุกองค์ จากการสำรวจทำให้ทราบว่าเจดีย์บริเวณรอบ ๆ องค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีการบูรณะเจดีย์บริวารเหล่านี้แล้วนำอัฐิผู้ตายไปบรรจุไว้ที่ฐานเจดีย์ เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่าการสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของผู้ตายไว้ใกล้ชิดกับพระธาตุเจดีย์เสมือนผู้ตายได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาหรือใกล้ชิดพระพุทธเจ้า และเป็นการอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ตายได้ขึ้นสวรรค์ ญาติผู้ตายได้บุญกุศลและเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตอีกด้วย นอกจากนี้วิญญูณของผู้ตายจะส่งผลกลับมาทำให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่มีชีวิตที่สงบสุข พบแต่ความเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้าในหน้าที่การงานอีกด้วย

2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพ

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระปัญญา

พระปัญญาเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่ภายในซุ้มพระเจดีย์พระปัญญา ซึ่งเป็นพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูนแบบย่อมุมไม้สิบสอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านเรียกพระปัญญาอีกชื่อหนึ่งว่า “พระออกสื่อ” พระปัญญาเป็นพระพุทธรูปโบราณที่เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนทั่วไป จึงทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับพระปัญญาดังต่อไปนี้

¹ พระธรรมรัตโนภาส. ประวัติและตำนานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. 2539. หน้า 52.

2.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับปริศนาลายแทงภายในซุ้มพระปัญญา
ภายในซุ้มที่ประดิษฐานพระปัญญาชาวบ้านมีความเชื่อว่ามีทรัพย์สมบัติซุกซ่อนไว้
โดยคนโบราณได้ผูกไว้เป็นปริศนาลายแทงซึ่งมีอยู่หลายสำนวน เช่น สำนวนว่า
“ถอยเข้าไปเหล็กในแทงตา หันหน้าออกมาจี้การคั่ว” หมายความว่า เวลาเดินเข้าไป
ให้หันหน้าเข้า เวลาเดินออกต้องเดินถอยหลังออกมา ผิดจากคำบอกนี้แล้วจะได้รับ
อันตราย ต่อมาเมื่อผู้แก้ปริศนาได้โดยหันหน้าเดินออกจากซุ้มพระปัญญา จึงเห็นทองคำ
ซ่อนอยู่ในไหเหนือซุ้มประตู(ทองนั้นมีลักษณะคล้าย ๆ สาก) อีกสำนวนหนึ่งบอกว่า
“ถอยหลังเข้าไปเหล็กไม่แทงตา หันหน้าออกมาน้ำตาพระร่วง” หรือ “สากทองคำ
คำแล้วพาไป” ปริศนาลายแทงเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเชื่อว่าภายในซุ้ม
พระปัญญาเป็นที่เก็บซ่อนทรัพย์สมบัติเงินทองของคนโบราณ แต่ความจริงแล้วอาจเป็น
ปริศนาที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่เชื่อตามผู้อื่นแต่ค้นหาความจริงด้วยตนเองจะเป็นผู้ที่มีปัญญา
อย่างแท้จริง

2.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระปัญญา ชาวบ้านมีความเชื่อว่า
พระปัญญามีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านเสริมสติปัญญา ถ้าใครอยากมีปัญญาให้มาบนบาน
ขอพรจากพระปัญญา ผู้ที่มาบนบานส่วนใหญ่เป็นนักเรียน โดยเชื่อกันว่าจะทำให้มี
ความจำในการอ่านหนังสือได้ดีเมื่อทำการสอบก็จะได้คะแนนดี ๆ จะเฉลียวฉลาด
รู้ทันคนอื่น บางคนตั้งครรภ์ก็จะบนบานกราบไหว้บูชาขอให้บุตรที่คลอดออกมามี
สติปัญญาเฉลียวฉลาดมีความรอบคอบ สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อ
ในเรื่องของการเดินทางให้ปลอดภัยแคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง ขอให้บนบานพระ
ปัญญาจะช่วยได้ และเชื่อว่าจะเป็นการช่วยให้มีปัญญาในการตัดสินใจ เช่น การขับรถ
การขับเรือ จะมีสติปัญญาไหวพริบในการหลบหลีกให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง
ส่วนน้ำพระพุทธรูปที่ใส่ไว้ในตุ่มบริเวณด้านหน้าพระปัญญาหากใครได้นำมาดื่มประพรม
ร่างกาย จะทำให้มีความจำดี มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดกว่าคนทั่วไป มีสุขภาพแข็งแรง
สมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง ขั้นตอนการปฏิบัติเมื่อมาบนบานพระปัญญา
จะต้องนำดอกไม้ธูปเทียน ดอกไม้ที่นำมาบูชามีหลายชนิดแต่ที่นิยมนำมาบูชามากที่สุดคือ
ดอกเข็มโดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ปัญญาของผู้มาบนบานเกิดความเฉียบแหลมประดุจดังเข็ม
มีไหวพริบปฏิภาณความจำต่าง ๆ ดี ส่วนเทียนที่นำมาบูชาพระปัญญามีความเชื่อว่า

การจุดเทียนเป็นการสื่อในการติดต่อระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เทียนหมายถึงแสงสว่างแห่งปัญญาทำให้ปัญญาเฉียบแหลม มีความคิดปราดเปรื่อง เมื่อบนบานเสร็จผู้บนบานนำมือลูบบริเวณหัวเข่าขององค์พระปัญญาแล้วนำมาลูบศีรษะหรือลูบบริเวณพระอุระของพระปัญญาแล้วนำมาแตะที่หน้าอกของผู้บนบานจากนั้นนำน้ำมนต์มาดื่มหรือประพรมร่างกายเป็นอันเสร็จพิธีการ เมื่อได้รับผลดังปรารถนาแล้วก็มีการแก้บน เพราะการบนบานนั้นแท้จริงก็คือการให้คำมั่นสัญญาเอาไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเองว่าหากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ช่วยตนได้สิ่งที่ปรารถนา ก็จะนำสิ่งของต่าง ๆ มาถวาย โดยส่วนใหญ่ผู้บนบานด้วยสิ่งของ 4 ประเภท คือ ของกิน เช่น หัวหมู ไก่ เหล้า ผลไม้ เป็นต้น เครื่องบูชา เช่น พวงมาลัย ดอกไม้ รูปเทียน เป็นต้น ของที่ทำให้เกิดเสียงดัง เช่น เสียงปี่ เสียงประทัด เป็นต้น การแสดง เช่น มโนราห์ หนังตะลุง การฟ้อนรำ ลิเก ภาพยนตร์ เป็นต้น

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย

พระพวยเป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และสำคัญองค์หนึ่งในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประดิษฐานอยู่ในวิหารโพธิ์ลังกาเป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองสำริดปางประทานอภัย ประทับยืนบนฐานบัวหงาย หันพระพักตร์ไปทางทิศใต้คือทางด้านพระวิหารเขียนและองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เหตุที่พระพุทธรูปองค์นี้ได้ชื่อว่าพระพวยเพราะที่บริเวณฐานบัวด้านหน้าทำเป็นรูปพวยน้ำยื่นออกมาจากกลีบบัว เมื่อสรงน้ำองค์พระน้ำจะลงมาที่ฐานบัวแล้วไหลออกมาทางพวยนั้น ผู้คนก็จะเอากาชนะมารองรับน้ำไปใช้ดื่ม อาบ หรือประพรม เพื่อความเป็นสิริมงคล แต่บางคนเล่าว่าชื่อพระพวยที่เรียกนี้เรียกตามที่มีรอยขนวนบนที่ติดเป็นคำหน้อยู่ที่องค์พระขนวนบนนี้ซึ่งชาวนครศรีธรรมราชเรียกว่า “พวย” ชาวบ้านจึงเรียกว่า “พระพวย” ชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปมีความเชื่อว่าพระพวยเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนา จึงทำให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้มากราบไหว้พระพวยในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก ความเชื่อเกี่ยวกับพระพวยมีหลายอย่างดังต่อไปนี้

2.1.1 ความเชื่อเรื่องการขอบุตร ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระพวยเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการเข้าไปกราบไหว้และบนบานไม่เว้นแต่ละวัน

ส่วนใหญ่เรื่องที่บนบานคือ การขอบุตรกับพระพวย รวมทั้งกราบไหว้บูชาองค์พระพวย โดยเชื่อว่าองค์พระพวยสามารถคลบนันดาลให้ได้ บางคนแต่งงานแล้วหลายปียังไม่มีบุตร ก็มาบนบานกับพระพวย โดยมีความเชื่อว่าการขอบุตรจากพระพวยจะต้องปฏิบัติดังนี้ หากต้องการบุตรชายให้บนบานด้วยผ้าขาวและรูปเทียน หากต้องการบุตรสาวให้บนบานด้วยดอกไม้ กล้วยและรูปเทียน ถ้าอยากรู้ว่าบุตรของตนที่จะคลอดออกมามีผิวขาวหรือผิวดำ ให้อธิษฐานแล้วหยิบก้อนกรวดได้กระด้างรูปบูชาบริเวณหน้าฐานพระพวย หากก้อนกรวดที่หยิบมามีสีขาวบุตรที่เกิดมาก็จะมีผิวขาว หากหยิบได้ก้อนกรวดสีดำ บุตรที่เกิดมาก็จะมีผิวดำ นอกจากนี้หากต้องการลูกจำนวนกี่คนก็ให้หยิบก้อนกรวดตามจำนวนที่ต้องการก็จะได้บุตรตามจำนวนที่ต้องการ และหากผู้มาบนบานได้บุตรตามปรารถนาแล้ว จะต้องนำรูปถ่ายของบุตรมาวางไว้ที่บริเวณฐานพระพวย ถ้าไม่ปฏิบัติตามนั้นมีความเชื่อว่าบุตรจะเจ็บป่วยรักษาไม่หายหรือไม่ก็อาจถึงแก่ชีวิต เพราะเชื่อว่าพระพวยจะรับบุตรกลับคืนไป เนื่องจากผู้มาขอไม่รักษาคำพูดที่สัญญาไว้ว่าจะนำรูปถ่ายมาถวายแต่ปฏิบัติไม่ได้แล้วจะรักษาบุตรของพระองค์ได้อย่างไร ถ้าปฏิบัติถูกต้องเชื่อว่าบุตรที่ขอจากพระพวยจะมีสุขภาพสมบูรณ์ร่างกายแข็งแรงและเป็นเด็กที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดแต่มีอุปนิสัยคือร้อนและซุกซนเกินกว่าเด็กธรรมดาทั่วไป นอกจากนี้ยังมีความเชื่อกันว่าบุตรที่ขอจากพระพวยส่วนใหญ่จะเกิดวันเสาร์และวันอังคาร

2.2.2 ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อบุตร ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความเชื่อว่า หากใครที่ขอบุตรจากพระพวยแล้วต้องการให้พระพวยตั้งชื่อให้ก็ให้ไปบนบานต่อองค์พระพวย บางคนก็จะฝันหรือมีลางสังหรณ์ซึ่งเป็นเหตุให้สามารถตั้งชื่อได้ บางคนไปบนบานขอชื่อบุตรจากพระพวยก็ฝันเห็นรูปพระพวยตั้งวางอยู่ตรงกลางสวนกุหลาบก็ตั้งชื่อลูกว่า “กุหลาบ” บางคนบนบานขอชื่อบุตรแต่ไม่ฝันเห็นสิ่งใด ๆ แต่เมื่อคลอดบุตรมา มีลักษณะแตกต่างจากเด็กทั่วไปคือ ที่บริเวณนิ้วก้อยมี 4 ข้อก็ตั้งชื่อว่า ก้อย หรือ ขนิษฐา บางคนมาบนบานขอชื่อบุตรแล้วไปซื้อหอยถูกหอยในวงคนนั้นจึงตั้งชื่อตามเลขที่ซื้อหอย เช่น หากเป็นเลขหนึ่งก็ตั้งชื่อว่าหนึ่งฤทัย เป็นต้น

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระแอดหรือพระสังกัจจายนะ

“พระแอด” เป็นพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งซึ่งประดิษฐานอยู่ภายในวิหารพระแอดทางทิศเหนือของวิหารสามจอม เป็นรูปพระอรหันต์ประทับนั่งมีลักษณะ

ต่างจากรูปเคารพอื่น ๆ คือมีพระวรกายอ้วนพระอุทรพลู้มากเป็นพิเศษ ชาวบ้านเชื่อว่า เป็นรูปเคารพที่ศักดิ์สิทธิ์ มีการบนบานให้พระเอดช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 ความเชื่อเรื่องการขอฝน ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความเชื่อว่า พระเอดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ฝนในทางขอฝน เดิมพระเอดประดิษฐานในวิหาร มุงหลังคาจากประดิษฐานอยู่นอกวิหารคด และปีใดเกิดฝนแล้งไม่ตกต้องตามฤดูกาลชาวบ้านจะบนบานพระเอด และทำพิธีขอฝนโดยจัดภาชนะใส่น้ำไว้หน้าพระเอด ภายในภาชนะมีรูปนกยางและปลาช่อนอย่างละ 1 ตัว แล้วเปิดจากที่มุงหลังคาวิหาร พระเอด เพื่อให้พระเอดมองเห็นท้องฟ้าแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีสวดพระพุทธรูปที่วิหารพระเอด พระพุทธรูปที่ใช้สวดชาวบ้านเรียกว่า “กาถาปลาช่อน” เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วชาวบ้านจะเชื่อว่าฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ปัจจุบันพิธีนี้ได้เลิกไปแล้วเนื่องจากได้มีการย้ายพระเอดเข้าไปไว้ในวิหารที่ถาวรจึงไม่สะดวกในการทำพิธีดังกล่าว

2.3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติ พระเอดหรือพระสังกัจจายนะ ซึ่งชาวบ้านบางคนในท้องถิ่นเรียกว่า “พระอุ้มท้อง” หรือ “พระอุ้มทอง” เพราะเป็นพระอรหันต์ที่มีลักษณะพระวรกายอ้วนพระอุทรพลู้มเหมือนคนอุ้มท้อง จึงเรียกกันว่า “พระอุ้มท้อง” ชาวบ้านบางกลุ่มเชื่อว่าคนโบราณได้นำทองไปฝังไว้ภายในท้องของพระเอดจึงเรียกกันว่า “พระอุ้มทอง”

2.3.3 ความเชื่อเรื่องแก้ปวดหลัง ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระเอดเป็นพระอรหันต์ที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถลดบันดาลให้หายจากอาการปวดหลัง ปวดสะเอวได้ การได้บนบานให้หายจากอาการปวด โดยนำไม้ที่อยู่ด้านหน้าฐานพระเอดไปกำยันหลังพระเอดแล้วนำมานวดคลึงบริเวณร่างกายในส่วนที่ปวดเมื่อย เชื่อว่าอาการปวดก็จะหายไป ในสมัยก่อนภายในวิหารพระเอดไม่มีไม้กำยันชาวบ้านจะต้องนำไม้มาเองแล้วนำกลับบ้านไปนวดคลึงบริเวณที่ปวดเมื่อยภายใน 3 วัน เชื่อว่าจะหายปวดเมื่อย หลังจากนั้นจึงนำดอกไม้ธูปเทียนหมากพลูมาบูชาพระเอด ปัจจุบันชาวบ้านยังมากราบไหว้บนบานพระเอดมิได้ขาดโดยมีความเชื่อว่า พระเอดสามารถบันดาลให้หายจากอาการปวดเมื่อยได้ดังประสงค์

2.3.4 ความเชื่อเรื่องการขอบุตร ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความเชื่อว่า พระเอดมีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการขอบุตร สามีภรรยาหลายคู่ที่แต่งงานกันแล้วไม่มี

บุตรจะมากกราบไหว้บนบานขอให้พระเฒ่าบันดาลให้มีบุตร เมื่อมีบุตรแล้วก็จะแก้บน ด้วยการนำตุ๊กตาหรือรูปถ่ายของเด็กไปแก้บน ทำให้บริเวณรอบ ๆ ฐานของพระเฒ่าเต็มไปด้วยตุ๊กตาและรูปถ่าย นอกจากนี้ยังแก้บนด้วยขนมชาลาเป่าเพราะเชื่อว่าเป็นขนมที่พระเฒ่าโปรดปรานเป็นพิเศษ

2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย

พระศรีอริยเมตไตรยชาวบ้านเรียกว่า “พระศรีอาน” มี 2 องค์ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นแบบนูนสูงปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่บริเวณฐานพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งใน 5 พระองค์ คือ พระพุทธรูปองค์สุดท้ายของพุทธศาสนา คือ 1. พระกุกุสันโธ 2. พระโกนาคมน 3. พระมหากัสสปะ 4. พระสมณโคดม 5. พระศรีอริยเมตไตรย ชาวบ้านมีความเชื่อว่ามีเมตไตรยมาตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้า เนื่องจากปัจจุบันพุทธศาสนาเถรวาทที่เชื่อว่ายิ่งนานวันโลกมนุษย์ยิ่งเสื่อมโทรมลงไปเรื่อย ๆ เพราะความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับบทธัญญู ในทางศาสนาหย่อนยานลงไปจนในที่สุดก็จะถึงกัลป์ก่อนที่จะถึงวันโลกาวินาศ เพื่อสกัดกั้นไม่ให้สังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะตกต่ำมนุษย์จะต้องหมั่นถือศีลปฏิบัติ เพื่อรอคอยการมาช่วยเหลือโปรดสัตว์ของพระพุทธรูปเจ้าหรือพระโพธิสัตว์องค์ใหม่คือพระศรีอาน ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่าหากได้สร้างกุศลมาก ๆ และหมั่นกราบไหว้บูชาองค์พระศรีอริยเมตไตรยมีความเชื่อว่าหากตายไปแล้วจะได้ไปเกิดในศาสนาของพระองค์ เมื่อพระพุทธรูปของพระสมณโคดม(ศรีศาจนุณี) สิ้นสุดลงเมื่อมีอายุครบ 5000 ปี ในยุคพระศรีอริยเมตไตรยนี้ทุกคนจะมีความเท่าเทียมกันหมดไม่มีคนร่ำรวยไม่มีคนยากจนทุกคนจะมีตัวเท่ากันมีหัวเท่าลูกกรอก* ตัวเท่าบอกลน** ทุก ๆ คนจะมีหน้าตาสวยงามเหมือนกันหมด เมื่อลงจากบันไดบ้านไม่รู้ว่าใครเป็นใคร คนทุกคนมีความประพฤติดี อาหารจะอิ่มทิพย์ไม่มีพี่น้องพ่อแม่

* ลูกกรอก ผีชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นเด็กขนาดเล็กที่หมอไสยศาสตร์นำมาเลี้ยงไว้ตามบ้านเรือนเพื่อคุ้มครองตามบ้านเรือน

** บอกลน อุปลักษณ์ที่ใช้คำหยาบ

ทุกคนรักเสมอเหมือนกันหมด ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่าบุญกุศลที่ตนเองทำจะส่งผลให้ได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย เช่น เมื่อชาวบ้านนำอาหารไปถวายแด่พระสงฆ์ก็จะกล่าวคำบูชา โดยเชื่อว่าผลบุญที่ได้กระทำจะมีส่วนช่วยส่งผลให้ตนได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยดังคำบูชาของ จีบ อามิตร¹ ว่า “ข้าพเจ้าชาวเหมือนดอกบัว ยกขึ้นทูนหัวใส่บาตรพระสงฆ์ ตรงไปนิพพานให้ถึงดวงแก้ว ให้แคล้วบ่วงมาร ได้พบพระศรีอาน ปิยะโยโหตุ” เป็นต้น ยังมีความเชื่อกันอีกว่าผู้ที่มิฝึมือในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถและวิหาร ถือได้ว่าการเขียนขึ้นเป็นพุทธบูชา และเป็นการเล่าเรื่องสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชนหรือการเขียนภาพสมุทข่อยหรือหนังสือбудเชื่อกันว่าได้บุญกุศลมากจะมีโอกาสเกิดทันศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย

ดังนั้นชาวบ้านที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรยว่ามีจริงในยุคอนาคต เมื่อพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าศรีศากยมุนีสิ้นสุด 5,000 ปี ก็ให้หมั่นทำบุญบูชาพระศรีอริยเมตไตรย เพื่อกุศลจะส่งผลให้พบชีวิตที่เป็นสุขในยุคของพระองค์

2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมาร

พระพุทธรูปพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นที่สร้างขึ้นแทนตัว เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารซึ่งเป็นผู้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานไว้ ณ หาดทรายแก้ว พระพุทธรูปแทนองค์เจ้าชายทนต์กุมารประดิษฐานอยู่หน้าวิหารพระธรรมศาลา และพระพุทธรูปแทนองค์พระนางเหมชาลาประดิษฐานอยู่ด้านหลังวิหารพระธรรมศาลา ทั้งสององค์เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติทรงเครื่องกษัตริย์โบราณทั้งสองพระองค์มีลักษณะสวยงามแบบศิลปะสมัยอยุธยา ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2537 ทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้หล่อรูปพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารด้วยโลหะเป็นรูปเหมือนคนจริง พร้อมด้วยเรือสำเภาจำลองประดิษฐานไว้หน้าวิหารคดทางทิศตะวันออกขององค์พระบรมธาตุเจดีย์

¹ จีบ อามิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักย์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 39 ตำบลโพธิ์ไธสง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2540.

ให้ได้ดังปรารถนา ซึ่งแบ่งเป็นความเชื่อด้านต่าง ๆ ไว้แทนองค์และรูปที่หล่อขึ้นใหม่ มีความเชื่อดังนี้

2.5.1 ความเชื่อเรื่องการพิทักษ์พระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมาร เป็นผู้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานที่หาดทรายแก้วเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้นเมื่อทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว วิญญาณทั้งสองยังคงสถิตย์ในพระพุทธรูปปูนปั้น เพื่อดูแลรักษาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุก ๆ ปี ในเวลาเที่ยงคืนชาวบ้านจะได้ยินเสียงคนทอหูก(ทอผ้า)ดังมาจากภายในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารอยู่เสมอ ซึ่งเชื่อกันว่าพระนางเหมชาลาเป็นคนทอผ้าเพื่อนำผ้าไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ แต่ทอผ้าไม่เสร็จสักครั้งเพราะเชื่อว่าพวกสัตว์ต่าง ๆ เช่น หนูจะมากอยกัดแทะผ้าจนขาดใช้การไม่ได้ทุกครั้งไป เป็นต้น นอกจากนั้นชาวบ้านเชื่อกันว่าหากวันใดที่ทอผ้าเสร็จศาสนาของพระพุทธเจ้าจะสิ้นสุดลง และจะถึงยุคของศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ดังนั้นพระนางเหมชาลาจึงปล่อยให้หนูกัดแทะผ้าที่ทอ เพราะไม่ต้องการให้สิ้นศาสนาของพระพุทธเจ้า ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารศักดิ์สิทธิ์มากสามารถคุ้มครองพระบรมธาตุเจดีย์ได้ ดังเช่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวบ้านเล่าว่าญี่ปุ่นถล่มวัดวาอารามบ้านเรือนแถบจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีการทิ้งระเบิดไปทั่ว มีเครื่องบินทิ้งระเบิดบินวนรอบ ๆ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร แต่มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นเมื่อมีภรรยานายทหารผู้หนึ่งซึ่งมาหลบภัยอยู่ภายในวัดได้เป็นลมหมดสติไป แล้วลุกนั่งมีอาการเหมือนคนเสียสติพูดเป็นสำเนียงภาษาปักษ์ใต้(ปกติพูดภาษาภาคกลาง)ว่าเราเหนื่อยเหลือเกินที่จะต้องพยายามกำบังองค์พระบรมธาตุเจดีย์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไม่ให้ญี่ปุ่นมองเห็นน้ำเสียงเหมือนคนร้องไห้ด้วยความเสียใจแล้วหมดสติไปอีกครั้งหนึ่ง และในครั้งนั้นญี่ปุ่นก็ไม่ได้ทิ้งระเบิดลงในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเลย ชาวบ้านจึงเชื่อกันว่าเพราะพระนางเหมชาลาได้แสดงอิทธิฤทธิ์ปกป้องคุ้มครองพระบรมธาตุเจดีย์ไว้ นอกจากนี้ ชาวบ้านยังเชื่อว่าพระนางเหมชาลาพยายามแสดงตนให้เห็นว่ายังสถิตย์อยู่ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ดังที่มีเรื่องเล่ากันว่า ครั้งหนึ่งชาวบ้านเห็นผู้

หญิงคนหนึ่งขึ้นรถโดยสารมาลงหน้าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารแต่งกายนุ่งขาวห่มขาว หน้าตาหมองคล้ำมากเหมือนเจ้าหญิงแขก เมื่อลงจากรถโดยสารได้ยื่นเงินเหรียญให้คนขับแล้วเดินไปยังประตูเขาวราช ปรากฏว่าเงินที่อยู่ในมือคนขับรถกลับกลายเป็นใบไม้ คนขับรถจึงวิ่งตามลงไปสตรีผู้นั้นก็หายไปต่อหน้าต่อตา ชาวบ้านจึงเชื่อว่าพระนางเหมชาลาทรงปรากฏกายให้เห็นเหมือนเตือนภัย ซึ่งต่อมาได้เกิดน้ำท่วมใหญ่ในเมืองนครศรีธรรมราช ชาวบ้านเชื่อว่าพระนางเหมชาลามีความห่วงใยจึงมาแสดงตนให้เห็นเป็นลางบอกเหตุ

2.5.2 ความเชื่อเรื่องโชคลาง ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องโชคลางว่าพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารทรงเมตตาให้ผู้คนที่นับถือและบูชาพระองค์อย่างสม่ำเสมอจะมีโชคลาง เช่น เข้าฝันแก่ผู้ที่บนบานหรือบนศาลให้ทำตามคำขายได้ดี ชาวบ้านจึงกราบไหว้บูชาด้วยรูปเทียน พวงมาลัยและดอกไม้อยู่เสมอ ๆ

2.6. ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราช

พระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราชประดิษฐานอยู่ภายในวิหารสามจอม เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่งปางมารวิชัยทรงเครื่องอย่างกษัตริย์โบราณ มีมือข้างซ้ายยกอุชยา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระองค์เป็นผู้ทรงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ และคุ้มครองความปลอดภัยตลอดจนคลบนันดาลให้เกิดโชคลาง หากจากการเจ็บไข้ได้ป่วย จึงทำให้ชาวบ้านจำนวนมากบนบานองค์พระเจ้าศรีธรรมโศกราช และจะแก้บนด้วยดอกไม้รูปเทียนหมากพลูรวมทั้งปิดทองที่องค์พระเจ้าศรีธรรมโศกราช

2.7. ความเชื่อเกี่ยวกับพระบุญมาก

พระบุญมากเป็นพระพุทธรูปสำคัญมี 2 องค์ องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ภายในวิหารคดเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก อีกองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ในซุ้มบริเวณฐานวิหารพระพุทธบาททางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย พระพุทธรูปทั้งสององค์นี้ชาวบ้านทั่วไปมีความเชื่อเกี่ยวกับพระบุญมากว่าถ้ากราบไหว้บูชาจะคลบนันดาลให้เกิดโชคลางและช่วยเหลือปกป้องให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง

3. ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดอุสสถานอื่น ๆ

ความเชื่อเกี่ยวกับวัดอุสสถานอื่น ๆ ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีมากมายเนื่องจากวัดนี้เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน จึงปรากฏว่าตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้วได้มีผู้คนจากดินแดนต่าง ๆ ทั้งใกล้ไกลได้นำสิ่งของมาสักการบูชาเป็นจำนวนมากและมีการสร้างวัดอุสสถานขึ้นภายในวัดมากมาย ความเชื่อเกี่ยวกับวัดอุสสถานที่สำคัญเหล่านี้แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปหล่อ พระพุทธรูปหล่อประดิษฐานอยู่ในมณฑปบนเนินสูง อยู่ทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์ภายนอกวิหารคด พระพุทธรูปนี้เป็นแผ่นหินสลักจากหินอ่อน ดังที่ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า หินอ่อนที่นำมาหล่อพระพุทธรูปหล่อองค์นี้เป็นของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี(พร้อม) มีขนาดยาว 74 นิ้ว กว้าง 44 นิ้ว นี้ได้สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2450 ผู้สร้างคือพระรัตนธัชมุนี(รตนธชเถระ) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระศิริธรรมมุนี โดยร่วมกับพระครูกาแก้ว(สี)และพระยาธรรมาภัย(อนอม บุญเขต) สมัยที่มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาตรังคภูมาภิบาล ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ภายในรอยพระพุทธรูปของพระพุทธรูปเจ้า ชาวบ้านเชื่อว่ามีลักษณะเป็นมงคล 108 ที่เรียกว่า “อัฐสุทธะมงคล” ซึ่งพรรณนาไว้ในกัมภีร์ปฐมสมโพธิกถาซึ่งที่ ประยูร อุฎฺฐา² ได้กล่าวสรุปไว้ว่า มงคล 108 มีดังนี้ 1. ทอง 2. แว่นส่องพระพักตร์ 3. ดอกพุดซ้อน 4. สายสร้อย 5. สังวาล 6. ถาดทอง 7. ตั้ง 8-9. มัจฉา 1 คู่ 10. ปราสาท 11. ขอ 12. เสวตฉัตร 13. พระขรรค์ 14. บัดหางนกยูง 15. พัดวาลวัชนี 16. บาตร 17. ดอกมะลิ 18. ดอกนิลอุบล 19. ดอกบัวบาน 20. หม้อเต็มด้วยน้ำ 21. ถาดเต็มด้วยน้ำ 22-25. มหาสมุทรทั้ง 4 26. เขาจักรวาล 27. ป่าหิมพานต์ 28. เขาพระสุเมรุ 29. พระจันทร์ 30. พระอาทิตย์ 31. หมู่ดาวนักขัตฤกษ์ 32-35. ทวีปทั้ง 4 ทวีปน้อยทั้ง 5 36. บรมจักรพรรดิทั้งราชบริพาร 37. สังข์ทักษิณาวัตร 38. สุวรรณมัจฉา

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ . นครศรีธรรมราช 2521. หน้า 461.

² ประยูร อุฎฺฐา. พจนานุกรมศิลป. (น.ณ ปากน้ำ นามแฝง). หน้า 312-313

39. จักรवाल 40-46. กงคาทั้งเจ็ด 47-53. สระใหญ่ทั้งเจ็ด 54-60. เขาบริกษัณฑ์ทั้งเจ็ด 61. พญาครุฑ 62. จระเข้ 63. ธงชายธงผ้าทั้งผืน 64. รัตนบัลลังก์ 65. แก้ว 66. เขาไกรลาส 67. พระยาราชสีห์ 68. ช้างเอราวัณ 69. พระยาม้าพลานก 70. พระยาสุกรีนาคราช 71. พระยาหงส์ 72. ไก่เถื่อน 73. อุสุภราช 74. พระยาช้าง อุโบสถ 75. พระยาช้างฉัททันต์ 76. มังกรทอง 77. มหาพรหมสี่หน้า 78. เรือทอง 79. เต้าทอง 80-81. แม่โกลกับทั้งบุตร 82. กิณรผู้ 83. นางกิณรี 84. นกการเวก 85. นกกระเรียน 86. นกยูง 87. นกจากพราก 88. นกพริก 89-92. ฉกามาพจรเทวโลกทั้ง 4 ชั้น 93-108 โสฬสมหาพรหมทั้ง 16 ชั้น

ชาวบ้านเชื่อว่ารอยพระพุทธรูปบาทจำลองเป็นวัตถุแทนองค์พระพุทธเจ้า การได้กราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูปบาทจึงเปรียบเสมือนได้บูชาพระพุทธองค์ ซึ่งจะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่จะคลบ้นดาลให้ประสบกับความสุขความเจริญตลอดไป

3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีอยู่หลายต้น ต้นที่มีอายุเก่าแก่มากที่สุด ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่วิหารโพธิ์ลังกาเชื่อกันว่าเป็นต้นที่นำมาจากลังกาจึงมีการนำชื่อนี้ไปตั้งชื่อวิหารว่า “วิหารโพธิ์ลังกา” อีกต้นหนึ่งที่เชื่อกันว่าจะนำมาจากลังกาในคราวเดียวกันคือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่วิหารโพธิ์พระเค็มซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีต้นโพธิ์ที่นำมาจากพุทธคยา ประเทศอินเดียคือ ต้นที่อยู่หน้าศาลาศรีพุทธนิสารทางทิศใต้ของพระบรมธาตุเจดีย์ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ทุกต้น ชาวบ้านเชื่อว่ามีคุณศักดิ์สิทธิ์ต่างพากันไปกราบไหว้บูชา โดยเฉพาะต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่อยู่ในวิหารโพธิ์ลังกามีชาวบ้านไปกราบไหว้กันเป็นจำนวนมาก เพราะเชื่อว่าพระศรีมหาโพธิ์สามารถบันดาลสิ่งที่พึงประสงค์ได้หลายอย่าง เช่น บันดาลให้หายเจ็บไข้ได้ป่วย ให้ของที่หายกลับคืนมา ให้มีบุตรธิดา เป็นต้น และส่วนใหญ่มักจะมีการแก้บนด้วยการนำผ้าสีต่าง ๆ ไปพันรอบ ๆ ลำต้น บริเวณรอบ ๆ ลำต้นพระศรีมหาโพธิ์จึงพันด้วยผ้าสีชนิดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

3.3 ความเชื่อเกี่ยวกับสถูปบรรจุอัฐิพระเจ้าตากสินมหาราช

ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีสถูปเจดีย์องค์หนึ่ง สร้างด้วยหิน สลักจากเมืองจีน มีลักษณะเป็นเจดีย์ 6 เหลี่ยม สร้างด้วยศิลาสำเร็จรูปนำมาประกอบ เป็นองค์สถูปตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวิหารธรรมศาลา ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเป็นเจดีย์ ของใครแต่ชาวบ้านทั่วไปมีความเชื่อว่าเป็นสถูปบรรจุอัฐิของพระเจ้าตากสิน มหาราชและเชื่อว่าเป็นสถูปเจดีย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงนิยมนบนานขออำนาจพระบารมีพระเจ้า ตากสินช่วยคลบ้นดาลให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนา หรือช่วยปกป้องให้แคล้วคลาดจากภัย อันตรายทุกอย่างโดยมีความเชื่อและมีการปฏิบัติดังนี้

3.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับวันและสิ่งของที่ใช้ในการบูชา ความ เชื่อที่เกี่ยวกับวันและสิ่งของที่ใช้ในการบูชาสถูปพระเจ้าตากสินมหาราชมีการเลือก วันและสิ่งของที่นำมาถวาย เพราะเชื่อว่าส่งผลให้ได้สมความปรารถนาเมื่อสามารถ ทำได้ถูกต้องตามขั้นตอนของการบูชาซึ่งจะเห็นผลภายใน 14 วัน คือจะต้องทำในวัน อังคารและวันเสาร์เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่แข็งแกร่งทำให้แคล้วคลาดและชนะภัยทุกอย่าง และต้องบนด้วยรูป 9 ดอก 16 ดอกหรือ 36 ดอก เพราะเชื่อว่าเลข 9 เป็นเลข มงคลทำให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เลข 16 เป็นเลขมงคลที่ขจัดเรื่อง ทุกข์ร้อนต่าง ๆ จะพบแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรือง และเลข 36 เป็นเลขมหา มงคลเชื่อว่าสมัยที่พระเจ้าตากสินมหาราชออกศึกพระองค์ใช้รูปจำนวน 36 ดอก บูชาก่อนออกศึกเสมอ โดยพระองค์เชื่อว่าจะมีชัยชนะเหนือข้าศึก

ดังนั้นด้วยเหตุที่เชื่อว่าพระเจ้าตากสินมหาราชมีความศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจเหนือ ธรรมชาติจริง และสามารถคลบ้นดาลให้ได้ผลดังที่ปรารถนา คนส่วนใหญ่จึงนิยม บนบานและแก้บนด้วยการจุดประทัดเพราะพระองค์เป็นกษัตริย์นักรบ การจุดประทัด ทำให้เกิดเสียงดังคล้ายเสียงปืนเมื่อออกศึกสงคราม ส่วนดอกไม้ที่ใช้บูชาคือดอกบัว หมายถึงการแสดงความเคารพความดีงาม ดอกดาวเรือง หมายถึงความรุ่งเรือง ดอก มะลิ หมายถึงความบริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังมีพวงมาลัยดอกไม้ต่าง ๆ หากผู้บนบาน มีเจตนาจะถวายผ้าสีต่าง ๆ โดยเฉพาะผ้าสีที่ตรงกับวันเกิดของผู้บนบานจะยิ่งดีเพราะจะ ทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเอง นอกจากนี้ยังมีสิ่งของที่นำไปถวายอีกหลายอย่าง เช่น

ขนมเปี๊ยะ เชื่อว่าพระองค์มีเชื้อสายจีนน่าจะชอบขนมชนิดนี้ แอปเปิ้ล เชื่อว่าพระองค์ทรงโปรดเพราะได้รับการถวายครั้งไปเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ รูปปั้นไม้ เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความยิ่งใหญ่คู่กับพระมหากษัตริย์ ช้าง เชื่อว่าเป็นสัตว์มงคล ม้า เชื่อว่าเป็นสัตว์มงคลที่มีความแคล่วคล่องว่องไว เป็นต้น การนำสิ่งของหรือเครื่องบนบานไปถวายสกุ๊ปพระเจ้าตากสินมหาราช จะใช้คาถาว่า “โอม สิโน ราชาทะวะ นะมามิหัง” และมีคาถาอาราธนาอัญเชิญดวงวิญญาณพระเจ้าตากสินมหาราชให้ทรงมารับเครื่องบนบานหรือเครื่องบูชา จะใช้คาถา “โอม สิโน ราชาทะวะ ชะยะคุพะวัง”

3.3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับต้นหว้ารอบสกุ๊ปบรรจุพระอัฐิพระเจ้าตากสินมหาราช บริเวณรอบ ๆ สกุ๊ปบรรจุพระอัฐิของพระเจ้าตากสินมหาราชมีต้นหว้าเก่าแก่จำนวน 6 ต้น เรื่องต้นหว้านี้ ละไม สุวรรณเคหะ¹ เล่าว่า ต้นหว้าหกต้นปลูกไว้เป็นปริศนาหมายถึงว่าพระเจ้าตากสินมหาราชสิ้นพระชนม์ที่เขายูนพนม จริงๆ แล้วพระองค์สิ้นพระชนม์ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารรวมทั้งพระอัฐิทางวัดได้เก็บรักษาเอาไว้ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นสกุ๊ปบรรจุพระอัฐิของพระเจ้าตากสินมหาราชจริง ๆ

3.3.3 ความเชื่อเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความเชื่อว่าองค์พระเจ้าตากสินมหาราชทรงช่วยเหลือในเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าได้มาบนบานพระองค์ก็จะช่วยเหลือ ดังที่ เลื่อน แซ่เหล้า² เล่าว่า ตนเองได้ป่วยเป็นโรคคอบวมปวดมาก เป็นระยะเวลานานไปรักษากับหมอก็ไม่หาย จึงได้ไปบนบานพระเจ้าตากสินให้ช่วยเหลือต่อมาอีกประมาณ 1 สัปดาห์ก็มีอาการปกติหายจากอาการปวดคอบ จึงเชื่อว่าพระเจ้า

¹ ละไม สุวรรณเคหะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2540.

² เลื่อน แซ่เหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1/160 หมู่บ้านศรีนคร ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2540.

ตากสินมหาราชมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลให้คนหายจากอาการป่วยจึงได้มาแก้บน ด้วยการจุดประทัด 20 แพ และถวายพวงมาลัยดอกไม้ไว้ที่สถูปเจดีย์

ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารดังกล่าวข้างต้น สืบเนื่องมาจากชาวบ้านยอมรับกันว่า ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีอำนาจบางอย่างซึ่งอยู่เหนือธรรมชาติและสามารถจะบันดาลให้เกิดผลดี ผลร้ายต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพ และความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุสถานอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมตามความเชื่อที่ยอมรับและมีการปฏิบัติตามความเชื่อเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านต่าง ๆ หลายด้าน เช่น คุณค่าทางด้านการทนบำรุงพระพุทธศาสนา มีการกราบไหว้บูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ พระบรมสารีริกธาตุ การบูชาพระพุทธรูปที่สำคัญภายในวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร คุณค่าทางด้านจริยธรรม มีการบนบานพระพุทธรูป และวัตถุสถานอื่น ๆ และแก้บนด้วยการนำสิ่งของที่ได้อบนบานไว้มาถวายสิ่งนั้น แสดงให้เห็นถึงจริยธรรมด้านความกตัญญู การที่กลุ่มบุคคลมีความพร้อมเพรียงกันนำสิ่งของต่าง ๆ มาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ แสดงให้เห็นถึงจริยธรรมด้านความสามัคคี ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือสังคมสัมพันธ์ขึ้น นอกจากนี้ความเชื่อยังทำให้เกิดคุณค่าทางด้านจิตใจ ทำให้พุทธศาสนิกชนที่มากราบไหว้บูชาพระบรมธาตุเจดีย์มีจิตใจสงบ แจ่มใส มีสมาธิ เกิดความสุข และคิดกระทำในสิ่งที่ดีงาม เป็นต้น

บทที่ 4

ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวัดโบราณที่มีความสำคัญวัดหนึ่งในภาคใต้ วัดนี้เป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ พุทธศาสนิกชนจากจังหวัดต่าง ๆ จึงเดินทางไปสักการะบูชาและประกอบศาสนกิจที่วัดนี้เป็นจำนวนมาก จนทำให้เกิดแนวปฏิบัติหลายอย่างที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อความศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และแนวปฏิบัติบางอย่างได้สืบทอดต่อ ๆ กันมาจนกลายเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับวัดนี้ ประเพณีที่สำคัญได้แก่ ประเพณีสวดค้ำน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และประเพณีตักบาตรรูปเทียน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาประเพณีดังกล่าว โดยแต่ละประเพณีจะศึกษาเกี่ยวกับวันเวลาที่ปฏิบัติ ประวัติความเป็นมา ขั้นตอนการปฏิบัติ และคุณค่าของประเพณี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเพณีสวดค้ำน

ประเพณีสวดค้ำน เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยตรง โดยถือปฏิบัติกันภายในวัดนี้มาแต่ครั้งโบราณ การที่เรียกว่า “สวดค้ำน” เนื่องจากพุทธศาสนิกชนจะมาร่วมชุมนุมกันและมีการสวดหรืออ่านหนังสือที่บริเวณลานค้ำนใดค้ำนหนึ่งของฐานพระบรมธาตุเจดีย์ จึงเรียกประเพณีนี้ว่า “สวดค้ำน” ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วันเวลาที่ปฏิบัติ

ประเพณีนี้ประชาชนชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปจะร่วมกันปฏิบัติในวันธรรมสวนะหรือวันพระ ตรงกับวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ และวันขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ ซึ่งเป็นวันที่ประชาชนไปร่วมทำบุญที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นจำนวนมาก

2. ประวัติความเป็นมา

ประเพณีสวดค่านเป็นประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าประเพณีนี้เกิดขึ้นเมื่อใด จันทร ทอสมักร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของประเพณีนี้ไว้ สรุปได้ว่า ประเพณีสวดค่านเกิดขึ้นเนื่องจากประชาชนที่มีความเชื่อความศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้เดินทางมานมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ และร่วมทำบุญทางพุทธศาสนาในวันธรรมสวนะหรือวันพระ โดยพุทธศาสนิกชนจะไปร่วมชุมนุมกันที่บริเวณลานด้านใดด้านหนึ่งของฐานพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อฟังพระเทศนาในระหว่างที่รอพระสงฆ์มาแสดงธรรมเทศนานั้น ประชาชนมักจะนั่งพูดคุยกันถึงเรื่องราวต่าง ๆ และเห็นว่าเพื่อให้เกิดประโยชน์กันทุกคน จึงได้หาหนังสือบุดหรือสมุดข่อยที่จารเรื่องราวเกี่ยวกับชาดกทางพุทธศาสนามาอ่านหรือ “สวด” ให้ผู้ที่มาชุมนุมกันฟัง จึงทำให้เกิดเป็นประเพณีสวดหนังสือขึ้น แต่เนื่องจากสถานที่สวดหนังสือเป็นบริเวณลานด้านใดด้านหนึ่งของฐานพระบรมธาตุเจดีย์จึงเรียกว่า “สวดค่าน” ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน แต่ปัจจุบันประเพณีนี้ได้เสื่อมความนิยมและเลิกปฏิบัติไปแล้ว

3. ความมุ่งหมาย

ประเพณีสวดค่านมีความมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนที่มาทำบุญในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ระหว่างรอพระสงฆ์มาแสดงธรรมเทศนาโดยการสวดหรืออ่านหนังสือเพื่อให้ผู้ฟัง ได้รับความรู้ ความบันเทิง และเป็น การช่วยอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบได้ด้วย ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจ ปัญญา และช่วยในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและประเพณีอันดีงามได้ดีทางหนึ่ง

¹ จันทร ทอสมักร และคนอื่น ๆ “ประเพณีสวดค่าน” สารานุกรมศรีธรรมราช. 26(7) : 23; กรกฎาคม 2539.

4. ขั้นตอนการปฏิบัติ

ประเพณีสวดค่านถือปฏิบัติกันในวันธรรมสวนะหรือวันพระ ซึ่งเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนจะไปร่วมทำบุญที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจำนวนมาก มีการนำดอกไม้ธูปเทียนและอาหารคาวหวานไปถวายพระสงฆ์ ในวันนี้พระสงฆ์ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและวัดอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียง จะได้รับนิมนต์ให้มาแสดงธรรมเทศนาแก่พุทธศาสนิกชน โดยพุทธศาสนิกชนจะไปนั่งรวมกลุ่มกันที่บริเวณฐานรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ที่เรียกกันว่า “วิหารทับเกษตร” หรือ “ระเบียงดินธาตุ” จำนวนมากบ้างน้อยบ้าง ในสมัยก่อนประชาชนจะไปนั่งรอกันทุกค่าน ในแต่ละค่านจะมีธรรมเนียมสำหรับพระสงฆ์นั่งแสดงธรรมเทศนา ในขณะที่พุทธศาสนิกชนไปนั่งชุมนุมจะเป็นช่วงเช้าก่อนพระสงฆ์ฉันเพลคือประมาณเวลา 09.00 น. - 11.00 น. เพราะฉะนั้นเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ก็จะมีการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ทางการอ่านหนังสือเป็นผู้อ่านหรือสวดหนังสือ หนังสือที่ใช้สวดหรืออ่านส่วนใหญ่เป็นหนังสือชุดที่ผู้สวดจัดทำมาเองหรืออาจจะยืมของวัด หนังสือเหล่านี้จารหรือเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชาดกทางพุทธศาสนาหรือนิทานประโลมโลก ที่ให้คติสอนใจ เช่น เรื่องโคบุตร พระรถเมรี สุบิน ทินวงศ์ ลีเสาร์ กระต่ายทอง พระรถเสน (ของนายเรื่อง นาโน) เสือโคคำฉันท (ของพระมี) เป็นต้น หนังสือเหล่านี้แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ผู้สวดจะสวดทำนองเสนาะเป็นภาษาถิ่นได้ บางครั้งผู้สวดจะเน้นเสียงเป็นจังหวะ รู้จักเล่นทำทางประกอบในตอนที่ย้ำเป็น เช่น การใช้สีหน้า การโยกตัว และมีการแสดงท่าทางประกอบบ้าง บางครั้งคนสวดเป็นนักแสดงเก่า นักแหล่ หมอทำขวัญนาค ครูมาลัย นายหนังตะลุง โนราเก่า หรือเพลงบอก ก็ยังสวดหรืออ่านได้ดีเป็นที่ติดอกติดใจของผู้ฟังมาก ซึ่งทำให้คนเฒ่าคนแก่ที่ไม่รู้หนังสือก็สามารถจำบทกลอนในหนังสือได้ตลอดเล่ม ส่วนประชาชนที่มาร่วมฟังสวดก็จะมี การบริจาคทรัพย์หรือเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่ผู้สวด แต่ส่วนใหญ่ผู้สวดจะใช้จ่ายเงินส่วนนี้ถวายพระสงฆ์หรือถวายวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในการสวดค่านผู้สวดจะต้องใช้ความสามารถสูง เพราะถ้าสวดไม่เป็นที่พอใจของผู้ฟัง ผู้ฟังก็จะทยอยไปฟังการสวดที่ค่านอื่น การสวดค่านผู้สวดจะสวดไปเรื่อย ๆ จนได้เวลาที่พระสงฆ์มาถึงสถานที่นั้น เพื่อจะแสดงธรรมเทศนา จึงหยุดสวด แม้ว่าเรื่องที่สวดอยู่จะยังไม่จบก็ตาม เพราะสามารถที่จะสวดต่อในวันธรรมสวนะต่อไปได้

5. คุณค่าประเพณี

ประเพณีสวดด้านที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือปฏิบัติในอดีตแสดงให้เห็นคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1 คุณค่าด้านความบันเทิง ประเพณีสวดด้านมีการนำเอานิทานชาดกหรือนิทานพื้นบ้านมาอ่านให้ชาวบ้านฟัง จึงทำให้ผู้ฟังมีความสนุกสนานในการฟังนิทาน โดยเฉพาะหากนิทานเรื่องนั้นมีเนื้อเรื่องชวนติดตามก็จะเป็นการเพิ่มอรรถรสในการฟังมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้สวดด้านเองยังได้แสดงความสามารถเฉพาะตัวในการอ่านให้ผู้ฟังเกิดความสนใจติดตามฟังอีกด้วย การสวดด้านจึงให้ความสนุกสนานแก่ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่ายในขณะที่นั่งรอพระมาเทศนา

5.2 คุณค่าด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมท้องถิ่น ประเพณีสวดด้านเป็นการนำเอาวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทหนังสือใบลานซึ่งส่วนใหญ่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราชมาใช้สวด จึงทำให้วรรณกรรมท้องถิ่นได้แพร่หลายมากขึ้น ซึ่งบางคนที่สามารถจดจำเนื้อเรื่องหรือคำประพันธ์บางตอนจากวรรณกรรมเหล่านี้ได้และนำไปเล่าต่อ ๆ กัน จึงถือได้ว่าประเพณีนี้เป็นการช่วยอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่นได้ทางหนึ่ง

5.3 คุณค่าด้านการอบรมสั่งสอนศีลธรรม วรรณกรรมที่นำมาสวดในประเพณีสวดด้านส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องอบรมสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม เช่น สอนให้ละความชั่ว ประพฤติดี มีความเมตตา กรุณา ยึดมั่นในศาสนา เป็นต้น จึงถือได้ว่า ประเพณีสวดด้านเป็นการส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมในสังคม

5.4 คุณค่าด้านสังคมสัมพันธ์ ประเพณีสวดด้านมีบทบาทในด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การที่เหล่าพุทธศาสนิกชนได้มาร่วมกันทำบุญในวันธรรมสวนะระหว่างรอฟังพระสงฆ์มาแสดงธรรมเทศนา และมีการพบปะสังสรรค์พูดคุยกัน ช่วงระยะเวลาการฟังการสวดด้านเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีอย่างหนึ่งอีกด้วย

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติอยู่ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่ชาวนครศรีธรรมราชได้ร่วมใจกันนำผ้ามาเย็บต่อกันเข้าให้เป็นแถบยาวนับเป็นพัน ๆ หลา แล้วชาวบ้านจะแห่ผ้าไปยังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อนำขึ้นไปพันโอบรอบฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ประเพณีนี้จึงมีขึ้นและยึดถือปฏิบัติกันเฉพาะในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเท่านั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วันเวลาปฏิบัติ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุแต่เดิมมาไม่ได้กำหนดแน่ชัดว่าปฏิบัติในวันใด แต่ต่อมาได้กำหนดวันปฏิบัติที่แน่นอนโดยจัดให้มีขึ้นปีละ 2 ครั้งคือ ตรงกับวันมาฆบูชา (15 ค่ำเดือน 3) และวันวิสาขบูชา (15 ค่ำเดือน 6) ของทุกปี

2. ประวัติประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่มีมานานแล้ว ตามตำนานกล่าวว่าประเพณีนี้มีมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย ดังที่ จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ¹ ได้กล่าวถึงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุตามเนื้อความในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชไว้สรุปได้ว่า เมื่อ พ.ศ. 1773 ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัยมีกษัตริย์ฟ็ว้อง 3 องค์ครองเมืองนครศรีธรรมราชคือพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระเจ้าจันทรภาณุ และพระเจ้าพงษาสุระ ครั้งหนึ่งได้จัดให้มีงานสมโภชองค์พระบรมธาตุเจดีย์ขึ้น ในขณะนั้นที่บริเวณชายหาดปากพนัง(อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน-ผู้วิจัย) คลื่นได้ซัดแถบผ้าผืน

¹ จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ. "ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ," สารานุกรมศรีธรรมราช. 26(7) : 23-24 ; กรกฎาคม 2539.

ใหญ่ขึ้นหนึ่งขึ้นฝั่งและบนแถบผ้ามีลายเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติเรียกผ้าผืนนั้นว่า “พระบฏ”¹ ชาวบ้านปากพนังจึงเก็บผ้านั้นไปถวายพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระเจ้าศรีธรรมโศกราชจึงทรงรับสั่งให้นำผ้าพระบฏไปทำความสะอาดและรับสั่งให้ สืบหาเจ้าของผ้าพระบฏนั้น จึงได้ความว่าชาวพุทธจากเมืองหงสาวดีประเทศพม่า กลุ่มหนึ่งจำนวนประมาณ 100 คน มีศขาวอริยพงษ์เป็นหัวหน้า ได้เดินทางไปยัง ประเทศลังกาเพื่อนำพระบฏไปบูชาพระพุทธบาท แต่ระหว่างการเดินเรือถูกพายุพัด เสียหายที่ใกล้ฝั่งเมืองนครศรีธรรมราช มีผู้รอดชีวิตเพียง 10 คนเท่านั้นรวมทั้งหัวหน้า พระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงพิจารณาเห็นผ้าพระบฏนั้นควรจะนำขึ้นไปห่มองค์พระบรม ชาติเจดีย์ในโอกาสที่มีงานสมโภชพระบรมชาติเจดีย์ครั้งนั้น และเจ้าของผ้าพระบฏที่รอด ชีวิตมาต่างก็ยินดีที่จะให้นำเอาผ้าไปห่มองค์พระบรมชาติเจดีย์ พระเจ้าศรีธรรมโศกราช จึงทรงรับสั่งให้นำพระบฏขึ้นห่มองค์พระบรมชาติเจดีย์ ซึ่ง บัว ณ นคร กล่าวถึง เนื้อความในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชตอนหนึ่งไว้ว่า

ครั้งนั้นยังมีศขาวอริยพงษ์ อยู่เมืองหงสาวดีกับคน 100 คน พาพระบฏไป ถวายพระพุทธบาทในเมืองลังกา ต้องลมร้ายสำเภาแตกซัดขึ้นปากพนัง พระบฏ ซัดขึ้นปากพนังชาวปากน้ำพาขึ้นมาถวาย ตั้งให้เอาพระบฏกางไว้ที่ท้องพระโรง แลศขาวอริยพงษ์กับคน 10 คน คนซัดขึ้นปากพุนเดินตามริมทะเล มาถึงปากน้ำ พระญาน้อยชาวปากน้ำพาตัวมาเฝ้า ผขาวเห็น

¹ พระบฏ (หรือ “พระบต”) หมายถึง ผืนผ้าสีขาว (สมัยโบราณนิยมเขียนบน ผ้าดิบสีขาว) ที่เขียนภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือชาดก ถ้าเป็นภาพเฉพาะพระพุทธเจ้า มักเขียนเป็นรูปประทับยืนบนดอกบัว โดยเขียนตามแนวสูงของผืนผ้า บางครั้งอาจเป็น ภาพพระพุทธเจ้าและพระอัครสาวกยืนพนมมือทั้งสองข้าง แต่ถ้าเป็นภาพพุทธประวัติจะ เขียนตามแนวนอนของผืนผ้า เนื้อหาของภาพในพระบฏมักจะเป็นเรื่องราวของพระพุทธ เจ้าตั้งแต่จุดจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงสู่พระครรภ์พระนางสิริมหามายา

การประสูติ การเสด็จออกบรรพชา การตรัสรู้ การแสดงปฐมเทศนา และการเสด็จ ปรีณิพพาน นอกจากนั้นบนผ้ามักจะประดับประดาด้วยลูกปัดสีต่าง ๆ มีการตกแต่งแพร พรณอย่างสวยงาม

พระบตผขาวก็ร้องไห้ พระญาก็ถามผขาว ๆ ก็เล่าความแต่ต้นแรกมานั้น แลพระญาก็ให้แต่งสำเภาให้ผขาวไปเมืองหงษาวดีนิมนต์พระสงฆ์ ผขาว ก็ลงสำเภาไปนิมนต์พระสงฆ์มา 2 พระองค์ องค์หนึ่งชื่อมหาปรีชนทศศรี องค์หนึ่งชื่อมหาเถรสังจานุเทพ ฝ่ายนักเรียนทั้งสองพระองค์มาทำพระธาตุ ลงปูนเสร็จแล้ว พระญาก็ให้แต่งสำเภาไปนิมนต์พระสงฆ์เมืองลังกามาเสก พระมหาธาตุ¹

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุได้มีการปฏิบัติกันทุกปี แต่การกำหนดวันปฏิบัติไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงเป็นปี ๆ ไป ดังที่ จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ² ได้กล่าวสรุปได้ว่า ครั้นในสมัยรัตนโกสินทร์มีหลักฐานระบุว่าได้มีการกำหนดวันในการแห่ผ้าขึ้นธาตุไว้เป็นการแน่นอน แต่ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมกำหนดวันดังกล่าวบ้างทั้งนี้เพื่อความเหมาะสม กำหนดวันแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงมีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับ ดังเช่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าการจัดประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุได้จัดกระทำในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 อันเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาชื่อ “วันวิสาขบูชา” ในวันดังกล่าวมีการเวียนเทียนรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ และพระสงฆ์มาประชุมพร้อมกันที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ครั้นต่อมาในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนจัดพิธีทางศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่งคือขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (วันมาฆบูชา) ชาวเมืองจึงจัดให้มีการเวียนเทียนรอบพระบรมธาตุเจดีย์ ในวันมาฆบูชานี้ประชาชนทั่วสารทิศต่างก็หลั่งไหลมายังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อสักการะองค์พระบรมธาตุเจดีย์เช่นเดียวกันกับวันวิสาขบูชา ประชาชนที่มาจากต่างเมืองและที่มากันเป็นกลุ่ม ๆ ได้ถือโอกาสเอาผ้าที่เตรียมมาแห่ขึ้นห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ด้วย จึงได้มีการกำหนดวันปฏิบัติประเพณีเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่ง จากสาเหตุดังกล่าวนี้ จึงทำให้ประเพณีแห่

¹ บัว ฦ นกร. “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช,” ใน ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช 2512. หน้า 6.

² จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ. “ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ,” สารนครศรีธรรมราช 26 (7) : 23-25 ; กรกฎาคม 2539.

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเมืองนครศรีธรรมราชจึงมีขึ้นปีละ 2 ครั้ง คือในวันมาฆบูชาซึ่งเป็นวันเพ็ญเดือน 3 และในวิสาขบูชาซึ่งเป็นวันเพ็ญเดือน 6 ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

3. ความมุ่งหมายของประเพณี

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมีความมุ่งหมายเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นำผ้าขึ้นห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์อันเป็นการสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งเปรียบเสมือนได้บูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะส่งผลให้พุทธศาสนิกชนได้รำลึกถึงองค์พระพุทธรูปเจ้าและคุณงามความดีของพระองค์ พร้อมทั้งตั้งใจที่จะยึดถือปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์

4. ขั้นตอนการปฏิบัติแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่ชาวเมืองนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ปฏิบัติร่วมกันที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา ในสมัยก่อนการแห่ผ้าขึ้นธาตุจะต้องเตรียมการต่าง ๆ มากมาย ซึ่งต้องใช้เวลาเป็นเดือนตั้งแต่ต้องจัดเตรียมผ้าและหาช่างที่มีฝีมือมาเขียนภาพพุทธประวัติและต้องตกแต่งผืนผ้าประดับประดาด้วยลูกปัดสีต่างๆ รวมทั้งตกแต่งแพรพรรณในลักษณะอื่น ๆ อย่างประณีตสวยงามซึ่งจะต้องใช้เวลาเตรียมการนาน แต่ในปัจจุบันเนื่องจากสังคมเปลี่ยนไป การเตรียมผ้าที่จะใช้ในการแห่ผ้าขึ้นธาตุจะใช้เวลาไม่มากนักก็เตรียมล่วงหน้าก่อนวันแห่ 1 วัน โดยประชาชนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละหน่วยงานที่มีจิตศรัทธาจะร่วมแรงร่วมใจกันบริจาคเงินเพื่อจัดเตรียมผ้าสำหรับใช้แห่ผ้าขึ้นธาตุ โดยแต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้ากลุ่มช่วยประสานงาน สำหรับผ้าที่ใช้จะได้มาจาก 2 วิธีคือ การนำเงินของผู้บริจาคไปขอซื้อหรือขอทำบุญแลกเปลี่ยนผ้ามาจากวัดพระมหาธาตุหรือวัดอื่น ๆ อีกวิธีหนึ่งคือ หาซื้อผ้าจากร้านค้าทั่วไป แต่ส่วนใหญ่จะนิยมทำบุญแลกเปลี่ยนจากวัดต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าจะได้บุญมากกว่า เมื่อจัดหาผ้าได้แล้วขั้นตอนต่อไปแต่ละกลุ่มจะนำผ้าไปที่บ้านของผู้นำกลุ่มหรือที่วัดในบริเวณใกล้เคียง โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 5 รูป 7 รูปหรือ 9 รูปก็ได้มาทำพิธีสวดผ้า เมื่อสวดผ้าเสร็จแล้วประชาชนที่มาร่วมงานจะมีการฉลองผ้าด้วยการจัดเลี้ยงอาหารคาวหวานและเครื่องคัมต่าง ๆ และมี

การร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน เสร็จแล้วจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน เมื่อถึงวัน
มาฆบูชาหรือวันวิสาขบูชาซึ่งเป็นวันแห่ผ้าขึ้นธาตุก็จะมีกรรมกรขนานเพื่อแห่ผ้า โดย
ประชาชนจะหลั่งไหลกันมาจากทั่วสารทิศด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์
ต่างก็เดินทางมายังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อมาร่วมแห่ผ้าขึ้นธาตุ ในสมัยก่อนการ
เดินทางไม่สะดวกเหมือนปัจจุบัน ส่วนใหญ่ใช้เส้นทางเรือซึ่งเป็นเส้นทางที่สะดวกที่สุด
ในขณะนั้น เพราะมีแม่น้ำลำคลองหลายสายติดต่อถึงกัน พุทธศาสนิกชนที่มาจาก
อำเภอปากพนัง เชียรใหญ่ หัวไทร ขาวนครศรีธรรมราชเรียกว่า “ขาวนอก” ส่วนที่
มาจากอำเภอพรหมคีรีและอำเภอลานสกาเรียกว่า “ขาวเนื้อ” ในวันเพ็ญเดือน 3
จึงเป็นช่วงที่สะดวกในการเดินทางเพราะว่าน้ำในแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ยังไม่แห้ง
พุทธศาสนิกชนจากต่างถิ่นจึงเดินทางด้วยเรือโดยนำเรือผ่านเข้ามาทางปากนครแล้วแยก
เข้ามายังคลองหน้าเมือง (บริเวณสะพานนครน้อยปัจจุบันนี้) มาจอดกันแน่นขนัด
นอกจากนี้ยังมีพุทธศาสนิกชนจากต่างจังหวัดและต่างประเทศมาร่วมประเพณีแห่ผ้า
ขึ้นธาตุด้วย เช่น สงขลา เพชรบุรี ราชบุรี ระนอง จันทบุรี ปะลิส ตรังกานู กลันตัน
และไทรบุรี บางปีมีเรือต่าง ๆ นับร้อย ๆ ลำ บางครั้งผู้คนในเรือบางลำจะมีการเตรียม
เครื่องครัว ข้าวสาร และกับข้าวมาหุงกินกันในเรือ เรือที่ใช้เดินทางมา
ส่วนใหญ่เป็นเรือแจวขนาดเล็กโดยมักจะมีกระแซงสำหรับมุงกันแดดฝนในขณะเดินทาง
พุทธศาสนิกชนเหล่านี้มีความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดกันมาแต่โบราณว่าการได้ร่วมประเพณี
แห่ผ้าขึ้นธาตุจะได้บุญกุศลแรง จึงต้องหาโอกาสนำผ้ามาห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ด้วย
ตนเอง ประจวบกับในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จแล้ว จึง
ชวนกันไปทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว และเพื่อการให้ได้ผลผลิตพืชผลที่อุดม
สมบูรณ์ในปีต่อ ๆ ไปตามคตินิยมที่มีมาแต่โบราณด้วย ด้วยเหตุนี้ในวัน
แห่ผ้าขึ้นธาตุของแต่ละปีจึงมีผู้คนไปร่วมประเพณีนี้กันมากขึ้นทุกปี นอกจากนี้อาจเป็น
เพราะทุกคนถือว่าพระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธา จึงควรจะได้มีส่วน
ร่วมในการสักการบูชาในรอบปีหนึ่ง ๆ ก่อนถึงวันแห่ผ้าขึ้นธาตุประชาชนที่อยู่ไกล ๆ
จะเดินทางกันมาล่วงหน้าหลาย ๆ วัน พร้อมทั้งขนข้าวของมาเพื่อทำบุญและบริโภคด้วย
เมื่อขึ้นจากเรือก็จะไปพักรวมกันตามวัดต่าง ๆ ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับวัดพระมหาธาตุวรมหา
วิหาร เช่น วัดชลเนียน (วัดชายคลอง) วัดหน้าพระธาตุ วัดสระเรียง วัดสวนป่า

วัดหน้าพระลาน เป็นต้น โดยอยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ ผู้ที่มาจากถิ่นเดียวกันก็จะรวมอยู่ด้วยกัน เช่น ชาวสงขลาอยู่วัดหน้าพระธาตุ ชาวปากพนังอยู่วัดสระเรียง ชาวไทรบุรีอยู่วัดหน้าพระลาน เป็นต้น ในวัดที่มีชาวต่างถิ่นมาพักอาศัยมักจะมีการปักเสาหงส์เป็นสัญลักษณ์ แต่เนื่องจากต่อมาได้พิจารณากันว่า เสาหงส์เป็นสัญลักษณ์เมืองขึ้นของพม่า จึงเลิกความนิยมไปในที่สุด นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนยังนิยมนำคณะหนังตะลุงและศิลปินที่ชาวบ้านในท้องถิ่นของตนชื่นชอบมาแสดงด้วย รวมทั้งมีการเตรียมกระบุงกระจาดของสดของแห้งที่เป็นอาหารกลางวันเพื่อใช้ร่วมในขบวนแห่ในวันแห่ผ้าขึ้นธาตุ ปัจจุบันผู้คนจะเดินทางมาร่วมประเพณีนี้โดยทางรถตามแต่ละสะดวกของแต่ละกลุ่ม

เมื่อถึงวันแห่ผ้าขึ้นธาตุผู้คนแต่ละกลุ่มก็นำผ้าของตนมาเตรียมเคลื่อนขบวนแห่ โดยไม่กำหนดเวลาตายตัว หากกลุ่มใดอยากเคลื่อนขบวนตอนเช้าก็จะร่วมใจกันนัดหมายแห่ผ้าในตอนเช้า หากกลุ่มใดเห็นสมควรแห่ผ้าในตอนบ่ายก็จะตกลงนัดหมายแห่กันในตอนบ่าย ทั้งนี้โดยหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้ประสานงานนัดหมาย และนัดแนะให้มาร่วมแห่ผ้าขึ้นธาตุในเวลาเดียวกันเพื่อให้เป็นขบวนที่เอิกเกริก ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้รวมกลุ่มกันมาและไม่ได้นำผ้ามาเอง แต่มีความศรัทธาและอยากจะร่วมบุญกุศลครั้งนี้ด้วยก็อาจจะหาซื้อผ้าจากวัดหรือร้านค้าใกล้เคียงแล้วนำผ้านั้นไปผูกต่อกับผ้าของขบวนแห่ที่ได้ผ่านการสวดหรือสมโภชมาแล้ว บางกลุ่มที่มามีการเขียนชื่อ สกุล ลงบนผ้าที่จะใช้แห่ด้วย โดยมีความเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์พบกับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ขบวนแห่ผ้าพระบฏแทบทุกขบวนมักมีคนตรีพื้นบ้านนำหน้า ชาวบ้านบางกลุ่มมีการแต่งกายและร่ายรำนำหน้าขบวนอย่างสวยงาม เครื่องดนตรีที่ใช้นำขบวนประกอบด้วยเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่งมีไม่กี่ชิ้น เช่น ปี่ กลองยาว ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น จังหวะที่จะบรรเลงเป็นจังหวะที่ช่วยให้ครึกครื้น ถัดจากคนตรีนำขบวนแห่ก็เป็นกลุ่มถือบายศรีซึ่งตกแต่งอย่างสวยงาม แล้วจึงตามด้วยขบวนแห่ผ้า ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดแถวขบวนเป็น 2 แถว ผู้ร่วมขบวนจะจับผ้าไว้เหนือศีรษะ เพราะเชื่อกันว่าผ้าที่ใช้ห่มพระบรมธาตุเจดีย์เป็นของสูงจึงต้องอัญเชิญไว้เหนือศีรษะ บางกลุ่มมีการจัดขบวนของคนทีบวชชีพราหมณ์ซึ่งมีจำนวนมากมานับเป็นร้อย การบวชชีพราหมณ์จะบวช

อยู่ช่วงสั้นคือใช้เวลาประมาณ 3 วัน ผู้บวชเชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลให้กับตนเอง
ทำให้ชีวิตพบแต่ความสุขความเจริญ เมื่อขบวนแห่ผ้าพระบฏมาถึงลานวัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหารตรงประตูทางเข้าระเบียงก็จะวนรอบ ๆ พระวิหาร 3 รอบ จากนั้น
หัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้กล่าวนำถวายผ้าพระบฏ แล้วผู้ร่วมขบวนทุกคนจะว่าตามพร้อมกัน
โดยจะใช้คำกล่าวแบบเต็มหรือแบบย่อก็ได้

คำกล่าวถวายผ้าพระบฏของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีหลายสำนวน ขอยก
ตัวอย่างคำถวายผ้าพระบฏย่อคังที่ จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ ได้รวบรวมไว้ดังนี้

อิมานิ มะยัง ภันเต วัดถานิ พุทธัสสะ ปุชฺษมะฯ วันทามะ ภันเต เจตียัง
สัตถัง สัพพัตถะฐานะฯ อัมหากัง ปญฺญานัง กุสลานัง อานิสังสานิ โน จะ
ญาคิตฺติ หิตายะ สุขายะ สะทาโหนตุ

ข้าแต่พระผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้าห่มพระธาตุนี้แก่
พระพุทธรเจ้า (เพื่อเป็นพระพุทธรูป)

ข้าพเจ้าทั้งหลายขอกราบไหว้ซึ่งเจดีย์ทั้งหลายในสถานที่นั้นทั้งปวง และขอ
อานิสงส์แห่งบุญกุศลของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงมีแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายและญาติทั้ง
หลายด้วย เพื่อความสุขความเจริญตลอดกาลนาน

คำกล่าวถวายพระบฏแบบยาว

ยะมัมพะโย มะยัง, ะกะวันตัง สะระณัง คะตา โยโน ะกะวา สัตถา
ยัสสะ จะมะยัง ะกะวะโต ัมมัง โรเจมะ

อะมัง โข ปะนะ ะระมะหาเจติโย ะกะวันตัง อุพทิสสะ ตัง ะกะวันตัง
อนุสสะริตวา, ปสาทสังเวกะ ปฏิลายะ, มะยัง โข เอตะระหิ, อิมัง ะระ
มะหาเจติยัง, ตัสสะ ะกะวะโตชาติสัมโพธิ, นิพพานะกาละ สัมปัตตัง ปัตวา
อิมัง ฐานัง สัมปัตตา, อิเม พุทธานิ สักกาเร ะเหตวา อัตตะโน กายัง สัก
การพุทธานัง กริตวา ตัสสะ ะกะวะโต ยะถา ภูจเจ ภูณ อนุสะ รันตา
อิมัง ะระมะหาเจติยัง ปะทักขิณัง ะริสสามะ ยะถาคติเตหิ สักการะหิ ปุชัง
กุรमानา สาธุโน ภันเต ะกะวา สุจิระปะรินิพพุโต ปิ, ญาคิตฺเพหิ ภูณะหิ
อติคารมมะณะตายะ ปญฺญาเยมาโน อิเม อัมเหหิ ะหิเต สักกาเร ปฏิกกัณหา
ตุ อัมหากัง ทิฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะฯ

เราทั้งหลาย ได้ยึดถือพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นสรณะที่พึ่ง เป็นพระศาสดา
ของพวกเราทั้งหลาย เราทั้งหลายขอบใจพระธรรมคำสอนของพระองค์ พระผู้มี
พระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ครุสรู้ชอบเอง ทรงถึงพร้อมด้วยวิชา
และจรณะ เป็นต้น ก็แลมหาธาตุเจดีย์องค์นี้แล อันพุทธศาสนิกชนได้สร้าง
เจาจงแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อระลึกถึงพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เพียงแลเห็น
พระมหาธาตุเจดีย์ก็กลับได้ความเลื่อมใสรัญจวนใจสลดจิต

บัดนี้ พวกเราทั้งหลายมาถึงพระมหาธาตุเจดีย์นี้ ซึ่งทราบกันดีแล้วว่า เป็น
ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของ
พวกเราทั้งหลาย ซึ่งพระองค์ได้ถึงแล้วซึ่งกาลนิพพาน พวกเราทั้งหลายต่างได้มา
ประชุมพร้อมเพรียงกันในสถานที่นี้ ได้ถือเครื่องสักการะมีผ้าอันยาวเหยียดทั้ง
หลายเหล่านี กระทำกายของพวกเราให้เป็นเครื่องรองรับเครื่องสักการะ ระลึกถึง
พระบริสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ และพระปัญญาคุณ อันเป็นจริงของพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระองค์นั้นอยู่ จักกระทำประทักษิณพระมหาธาตุเจดีย์นี้ ทำการบูชา
สักการะด้วยผ้าซึ่งพวกเรากำลังถืออยู่นี้

สาธุ สาธุ สาธุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ดังข้าพระองค์ขอวิโรกาส ของพระ
ผู้มีพระภาคเจ้าของข้าพเจ้าทั้งหลาย แม้เสด็จดับขันธปรินิพพานนานมาแล้วด้วยดี
แต่ยังปรากฏอยู่ด้วยพระคุณทั้งหลาย อันข้าพเจ้าทั้งหลายรู้ได้ด้วยยอติคารมน์ ขอ
จงทรงรับเครื่องสักการะ มีผ้าทั้งหลายอันพวกข้าพเจ้าน้อมนำมาแล้วนี้ เพื่อ
ประโยชน์ เพื่อความสุข แก่พวกข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนานเทอญ

หลังจากที่ทุกคนกล่าวคำถวายผ้าพระบฏเรียบร้อยแล้ว ขบวนแห่ผ้าพระบฏจะ
เคลื่อนแห่ทักษิณาวรรตรอบลานประทักษิณขององค์พระบรมธาตุเจดีย์เพื่อเป็นการ
สักการะบูชาพระบรมธาตุเจดีย์จนครบ 3 รอบ แล้วจึงนำผ้าพระบฏเข้าสู่พระวิหาร

¹ จันทรา ทองสมัคร และคนอื่น ๆ. “ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ,” สารานุกรมศรี
ธรรมราช. 26 (7) : 28-29 ; กรกฎาคม 2539.

พระม้า* เมื่อถึงตอนนี้ผู้คนที่ร่วมในขบวนแห่จะส่งตัวแทนเพียง 3-4 คน ไปสมทบกับเจ้าหน้าที่ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพราะไม่สามารถนำผ้าพระบฏขึ้นไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ได้หมดทุกคน ส่วนชาวบ้านและคนอื่น ๆ ที่ร่วมขบวนมาก็จะนำผ้ามาห่มรอบฐานเจดีย์พระบรมธาตุภายในวิหารทับเกษตร โดยเชื่อว่าเหมือนกับการได้ห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์เช่นกัน ส่วนบริเวณบนลานกำแพงแก้ว (ลานล้อมรอบฐานเจดีย์) โดยปกติจะเป็นเขตหวงห้ามทางวัดจะไม่ให้ผู้ใดขึ้นไป ซึ่งโดยปกติแล้วพุทธศาสนิกชนจะไม่ขึ้นไปบนลานกำแพงแก้วนี้โดยเด็ดขาด เว้นแต่ในโอกาสนำผ้าพระบฏขึ้นบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าภายในฐานพระบรมธาตุเจดีย์ได้ลานกำแพงแก้วนั้นมีพระบรมสารีริกธาตุอันเป็นที่เคารพสักการะสูงสุดของชาวพุทธ ประดิษฐานอยู่ หากขึ้นไปเดินบนลานนี้จะเป็นการไม่สมควร เมื่อประชาชนนำผ้าไปโอบรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์เสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะเดินไปสักระวังที่แขวนล้อมรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ทุก ๆ อัน ซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นการเสริมมงคลแก่ชีวิต ทำให้ตนเองมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายเช่นเดียวกับเสียงระฆังที่ตนเองสั่น

ปัจจุบันประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุได้เปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติไปจากเดิมมากแล้ว กล่าวคือเดิมผู้นำผ้าพระบฏขึ้นไปบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์มีเพียงเจ้าหน้าที่ 3-5 คน เท่านั้น และจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้ว โดยจะต้องเป็นผู้ถือศีลบริสุทธิ์ และเป็นคนดีมีคุณธรรมจึงจะสามารถนำผ้าพระบฏขึ้นไปห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้ ส่วนประชาชนทั่วไปจะนำผ้าเข้าไปห่มองค์พระพุทธรูปต่าง ๆ ที่ประดิษฐานอยู่ภายในฐานค้ำถั่งของวิหารทับเกษตร แต่ปัจจุบันประชาชนทั่วไปสามารถนำเอาผ้าขึ้นไปห่มองค์พระบรมฐานเจดีย์ได้ทุกคน ส่วนการเขียนภาพบนผืนผ้าก็ค่อย ๆ ลดความนิยมลง เพราะต้องการช่างฝีมือที่มีความสามารถสูงและต้องใช้เวลานาน ภายหลังจึงไม่มีการเขียนภาพและตกแต่งแถบผืนผ้า ผ้าที่ใช้ทุกวันนี้อาจเป็นผ้าสีต่าง ๆ ที่นิยมกันได้แก่ สีขาว สีแดง และสีเหลือง ภัตตาหารที่จัดถวายพระสงฆ์ก็มีเพียงขนมหวานที่จัดใส่ปิ่นโตเท่านั้น

* วิหารพระม้า หรือพระวิหารมหาภิเนษกรม เป็นพระวิหารที่ประดิษฐานภาพปูนปั้นพระสิทธัตถะทรงม้าเสด็จออกบรรพชาประทับอยู่ที่ผนัง วิหารนี้มีบันไดขึ้นสู่ลานภายในกำแพงแก้วล้อมฐานเจดีย์.

ในคืนวันงานก็จะมีการละเล่นมหรสพการแสดงต่าง ๆ เป็นการเฉลิมฉลองการห่มผ้าพระบรมธาตุเจดีย์ด้วย ส่วนคำว่า “พระบฏ” ในปัจจุบันก็ไม่นิยมเรียกกันแล้ว จะใช้คำว่า “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” เท่านั้น เพื่อเป็นพุทธบูชา การแห่ก็เพียงแค่ช่วยกันจับชายผ้าและแห่ผ้าไปตามถนนเป็นขบวน ไม่มีสำหรับค้ำคอน ไม่มีกระบุงหรือกระจาดของสดของแห้ง บางขบวนก็ตั้งขบวนภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารตามความสะดวก ส่วนการละเล่นมหรสพพื้นบ้านต่าง ๆ ยังคงปฏิบัติอยู่เช่นเดิม เช่น หนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอก และอื่น ๆ ตามสมัยนิยม

5. คุณค่าประเพณี

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือปฏิบัติมาในอดีตแสดงให้เห็นคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1 คุณค่าด้านจิตใจ เนื่องจากภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นที่เก็บพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการนำผ้ามาห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ แสดงถึงความเคารพและกตัญญูต่อกว่ที่ต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดศาสนาและศูนย์รวมจิตใจของเหล่าพุทธศาสนิกชนทุกคน จึงทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่เป็นสุขที่รู้สึกว่าได้แสดงออกเช่นนั้น

5.2 คุณค่าด้านศาสนา ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเหล่าพุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราชจะต้องประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นการจรรโลงพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบต่อไป

5.3 คุณค่าด้านสังคมสัมพันธ์ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของชาวนครศรีธรรมราชมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์แก่ผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี เมื่อมีงานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ชาวบ้านแต่ละกลุ่มในชุมชนหรือท้องถิ่นต่าง ๆ ก็จะร่วมกันบริจาคเงินและทรัพย์สินเพื่อใช้ในการแห่ผ้าขึ้นพระบรมธาตุเจดีย์ และจะมีการรวมกลุ่มของตนเองเพื่อจัดเตรียมขบวนแห่รายรำกันอย่างสวยงาม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

5.4 คุณค่าด้านความบันเทิง ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมีคุณค่าทางด้านความบันเทิงตั้งแต่เริ่มมีการสวดสมโภชผ้าเสร็จเรียบร้อยแล้วก็มีงานเฉลิมฉลอง มีการร้องรำทำเพลงสนุกสนาน เมื่อวันแห่ผ้าขึ้นธาตุก็มีคณะกลองยาวนำขบวน มีการร่ายรำอย่างสนุกสนานรื่นเริงตลอด จนกระทั่งเวลากลางคืนจะมีมหรสพต่าง ๆ ทำการฉลองภายในบริเวณวัดด้วย สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านความบันเทิงที่เกิดขึ้นจากประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ประเพณีตักบาตรรูปเทียน

ประเพณีตักบาตรรูปเทียนเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยพุทธศาสนิกชนทั่วไปจะนำเอารูปเทียนดอกไม้มารตักบาตรถวายพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้ใช้รูปเทียนดอกไม้นั้นนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ได้ตลอดช่วงเข้าพรรษา

1. วันเวลาที่ปฏิบัติ

ประเพณีตักบาตรรูปเทียน ประชาชนชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปจะร่วมกันมาปฏิบัติในวันเข้าพรรษาคือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ของทุกปี

2. ประวัติความเป็นมา

ประเพณีตักบาตรรูปเทียน เป็นประเพณีเก่าแก่ซึ่งปฏิบัติเฉพาะที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประเพณีนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไรไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันแน่ชัด แต่สันนิษฐานกันว่าน่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากแต่เดิมในวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหารไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา เมื่อชาวบ้านมานมัสการองค์พระมหาธาตุเจดีย์ พระสงฆ์บางรูปไม่มีรูปเทียนที่จะใช้บูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านจึงจัดให้มีการถวายดอกไม้มารูปเทียนแด่พระสงฆ์เหล่านั้น ซึ่งต่อมาชาวบ้านได้ถือปฏิบัติเช่นนี้กันเรื่อยมาจนเกิดเป็นประเพณีตักบาตรรูปเทียนขึ้น และได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

3. ความมุ่งหมาย

ประเพณีตัดบาตรรูปเทียนมีความมุ่งหมายเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันทำบุญในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในวันเข้าพรรษา โดยการนำดอกไม้ธูปเทียนถวายแด่พระสงฆ์ เพื่อพระสงฆ์จะได้นำไปบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์และใช้ในกิจของสงฆ์ได้เพียงพอตลอดระยะเวลาที่จำพรรษา

4. ขั้นตอนการปฏิบัติ

ประเพณีตัดบาตรรูปเทียนเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องด้วยพุทธศาสนา ถือเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อถึงวันเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนจะจัดเตรียมนำเอาเครื่องสังฆทาน ได้แก่ เทียนพรรษา ผ้าอาบน้ำฝน เลื่อ อาสนะ ยารักษาโรค ดั่ง เตียง รวมทั้งของจำเป็นอื่น ๆ ที่พระสงฆ์จำเป็นต้องใช้ในขณะจำพรรษา ไปถวายแด่พระสงฆ์ แต่เนื่องจากในวันดังกล่าวมีผู้คนไปทำบุญกันเป็นจำนวนมาก ทำให้เครื่องไทยธรรมที่พระสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารรับถวายมามีจำนวนมาก จนพระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดนี้ใช้ไม่หมด ชาวบ้านเห็นว่าเครื่องไทยธรรมเหล่านั้นจะสูญสิ้นไปโดยเปล่าประโยชน์ จึงได้แบ่งปันไปให้วัดต่าง ๆ ด้วย ประเพณีตัดบาตรรูปเทียนในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 อันเป็นวันเข้าพรรษา โดยเริ่มแต่เวลา 14.00 น. เป็นต้นไปพระสงฆ์จากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและจากวัดต่าง ๆ ทั้งในและนอกเมืองซึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารต่างก็มาพร้อมเพรียงกันโดยยืนเรียงกันเป็นแถวยาวที่หน้าวิหารพระม้าหรือวิหารทับเกษตร ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นำข่ามมารอรับบิณฑบาตดอกไม้ธูปเทียนของประชาชนที่จัดเตรียมไว้เป็นช่อ ๆ จัดใส่ถาดมาถวายพระสงฆ์เหล่านี้ โดยบรรจงใส่ลงในข่ามตามลำดับรูปละมัดเรียกว่า “การตัดบาตรรูปเทียน”

เมื่อตัดบาตรรูปเทียนแล้วผู้คนก็จะพร้อมใจกันไปจุดเปรียง* ที่พระพุทธรูป

* จุดเปรียง คือ “จองเปรียง” เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของพราหมณ์ เป็นพิธีจุดโคมรับเทพเจ้า ชาวพุทธรับมาปฏิบัติในวันเพ็ญเดือนสิบสอง เพื่อบูชาพระบรมธาตุเจดีย์และพระพุทธรูป.

และที่ฐานเจดีย์ทุก ๆ ฐานภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยใช้วิธีการง่าย ๆ คือ นำเอาเส้นด้ายดิบใส่ลงในภาชนะเล็ก ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเปลือกหอยแครง แล้วหยคน้ำมันสัตว์หรือน้ำมันมะพร้าวลงไปเปลือกหอยหรือภาชนะนั้นแล้วจุดไฟที่ด้ายดิบนั้นทำให้เกิดแสงไฟสว่างแวม ๆ ไปทั่วที่ฐานวิหารและฐานเจดีย์ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ปัจจุบันประเพณีตักบาตรรูปเทียนได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิมหลายประการ ดังต่อไปนี้

4.1. สถานที่ประกอบประเพณีแต่เดิมพระสงฆ์จะไปเข้าแถวเพื่อรอรับบิณฑบาตรรูปเทียนจากชาวบ้านเฉพาะที่หน้าวิหารทับเกษตรเท่านั้น แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์จะเดินแถวรอรับบิณฑบาตรรูปเทียนที่บริเวณลานในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นอกจากนั้นแล้วยังมีการตักบาตรรูปเทียนตามถนนด้านหน้าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารด้วย โดยพระสงฆ์เดินบิณฑบาตรรับรูปเทียนเป็นแถวไปทุกถนนรอบ ๆ วัดในตอนบ่ายของวันเข้าพรรษา การตักบาตรรูปเทียนที่ริมถนนนอกวัดน่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านบางคนมีภาระในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลามากพอที่จะไปตักบาตรรูปเทียนที่ในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จึงกระทำที่ถนนเมื่อเห็นพระสงฆ์ผ่านมา พระสงฆ์เมื่อเห็นมีผู้ถวายไทยทานก็ต้องรับบิณฑบาตร เมื่อเป็นเช่นนี้ประเพณีนี้ก็ค่อย ๆ ขยายออกจากการปฏิบัติกันภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมาปฏิบัติกันนอกวัดด้วย

4.2 การตักบาตรรูปเทียนแต่เดิม พุทธศาสนิกชนจะต้องเตรียมดอกไม้รูปเทียนให้พร้อมสำหรับการตักบาตรด้วยตนเอง โดยดอกไม้ประดิษฐ์ขึ้นด้วยวัสดุต่าง ๆ ไม่ใช่ดอกไม้จริงจะจัดทำกันเอง แต่ในปัจจุบันทั้งดอกไม้และรูปเทียนจะมีผู้จัดวางจำหน่ายทั่วไปสำหรับใช้ในประเพณีตักบาตรรูปเทียนโดยเฉพาะ จึงทำให้ผู้ที่ตักบาตรรูปเทียนมีความสะดวกมากขึ้น

4.3 การตักบาตรรูปเทียนแต่เดิม เมื่อตักบาตรรูปเทียนแล้วพุทธศาสนิกชนจะบูชาพระบรมธาตุเจดีย์และพระพุทธรูปโดยการจุดเทียน ซึ่งแต่เดิมกระทำทั่วไปทุกวิหารและฐานเจดีย์ แต่ปัจจุบันนี้มีการจุดเทียนไขแทนการจุดเทียน เพราะการจุดเทียนทำให้เกิดเพลิงไหม้ได้ โดยได้กำหนดให้จุดได้เฉพาะภายในวิหารพระม้านเพียงแห่งเดียว

เท่านั้น และเป็นประเพณีที่ทุกคนต้องกระทำหลังการตักบาตรรูปเทียนแล้วจะขาดเสียมิได้เลย แต่ปัจจุบันประเพณีนี้ได้ลดความสำคัญและลดความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติลงไปมาก ชาวบ้านที่มาปฏิบัติประเพณีนี้ก็มีจำนวนลดลงไปกว่าแต่เดิมมาก

ประเพณีการตักบาตรรูปเทียนเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่เมืองกำแพงเพชรมาแต่อดีตกาล เป็นประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนปัจจุบัน

5. คุณค่าประเพณี

ประเพณีตักบาตรรูปเทียนที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือปฏิบัติมาในอดีตแสดงให้เห็นคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1 คุณค่าด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ประเพณีตักบาตรรูปเทียนเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนมีต่อพระพุทธศาสนา และมีจิตใจยึดเหนี่ยวที่จะบำรุงพระพุทธศาสนา โดยการถวายดอกไม้รูปเทียนแด่พระสงฆ์ ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและยึดเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ

5.2 คุณค่าทางด้านจิตใจ ประเพณีตักบาตรรูปเทียนเกิดขึ้นด้วยพุทธศาสนิกชนมีจิตใจที่ปรารถนาจะให้พระสงฆ์ได้มีรูปเทียนใช้ตลอดที่เข้าพรรษา ผู้ที่ปฏิบัติประเพณีนี้จึงรู้สึกว่าคุณค่าที่ได้สร้างบุญสร้างกุศล จึงรู้สึกเป็นสุขใจต่อการทำบุญตามประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ได้ทำบุญในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทำให้มีจิตใจผ่องใส ไกรฤดีและทำแต่ในสิ่งที่ดีงามซึ่งจะทำให้ชีวิตเป็นสุข

5.3 คุณค่าด้านสังคมสัมพันธ์ ชาวนครศรีธรรมราชจะร่วมกันทำบุญตักบาตรนำปัจจัยไปถวายพระสงฆ์อย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นการเชื่อมความสามัคคีภายในกลุ่มที่ร่วมกันทำบุญภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยบุคคลเหล่านั้นจะได้พบปะพูดคุยและสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้นเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อไปและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารดังกล่าวข้างต้นสืบเนื่องมาจากชาวบ้านมีความเชื่อความศรัทธาต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและได้ยึดถือปฏิบัติ

สืบทอดกันมาในวัดนี้ ได้แก่ ประเพณีสวดค่าน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และประเพณี
ตักบาตรรูปเทียน ประเพณีเหล่านี้จะกระทำกันในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น
วันเข้าพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

การศึกษาความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้วางแนวทางในการศึกษาไว้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ในประเด็นต่อไปนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
2. ประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

- 2.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์
- 2.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพ
- 2.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุสถานอื่นๆ

2.2 ประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

2.2.1 ประเพณีสวดค่าน

2.2.2 ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

2.2.3 ประเพณีตักบาตรรูปเทียน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่างๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและช่วยกำหนดแนวทางในการศึกษา

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยวิธีสัมภาษณ์ สังเกตและถ่ายภาพประกอบ ซึ่งมีลำดับดังนี้

2.1 สำรวจผู้บอกข้อมูลในพื้นที่ศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกข้อมูลไว้ดังนี้

2.1.1 เป็นพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1.2 เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1.3 เป็นนักวิชาการและชาวบ้านทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2 สัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลตามข้อ 2.1 ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหาด้วยวิธีการบันทึกแถบบันทึกเสียงและการจดบันทึกตามที่เห็นเหมาะสมสำหรับข้อมูลนั้น ๆ

2.3 สังเกตความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร แหล่งพื้นที่ศึกษา และภาพประกอบ

3. ขั้นตอนการดำเนินงานได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนามมาถอดแบบบันทึกเสียงโดยสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตทั้งที่ถอดจากแถบบันทึกเสียงและจดบันทึกมาตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

3.3 นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามขอบเขตเนื้อหา

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และแสดงภาพประกอบ

สรุปผล

จากการศึกษาความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปผลได้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ความเชื่อเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีดังต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จำแนกตามความเชื่อได้ดังนี้

1.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระบรมสารีริกธาตุ พุทธศาสนิกชนทั่วไปเชื่อว่าภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและเชื่อว่าการนำเอาเงินทองสิ่งของมีค่าต่าง ๆ มาบรรจุไว้เป็นเครื่องบริวารเป็นพุทธบูชาภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์จึงมีสิ่งของมีค่าเป็นจำนวนมาก เช่น คุ่มใหญ่ 4 คุ่มบรรจุทองคำหนัก 38 คนหาบวางอยู่ทุกมุมสระ เชื่อว่าหากแนบหูฟังได้ยินเสียงน้ำไหลหรือเสียงขันเงินขันทองในพระบรมธาตุเจดีย์กระทบกันเชื่อว่าจะเป็นผู้มีบุญญาธิการ เป็นต้น

1.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เชื่อกันว่าการนำแก้วแหวนเงินทองสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ไปสักการะเป็นเป็นผลบุญบันดาลให้ได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยได้สู่นิพพาน และยังเชื่ออีกว่าการนำอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพไปสักการะจะทำให้มีความสำเร็จและเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพ

นั้น ๆ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าหากมีวัสดุสิ่งของที่แปลกประหลาดผิดปกติจากธรรมชาติหรือสิ่งของที่หายากจะต้องนำไปถวายพระบรมธาตุเจดีย์หากเก็บรักษาไว้จะเป็นอัมพมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

1.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับทองคำหุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์ เชื่อว่าทองคำเป็นสิ่งมีค่าหากได้นำมาถวายโดยการหุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์จะได้านิสงฆ์ส่งให้ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยหรือจะได้ไปสู่นิพพานและเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองทำให้ชีวิตพบแต่ความสุขความเจริญ

1.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา ชาวบ้านทั่วไปเชื่อกันว่า องค์พระบรมธาตุเจดีย์มีลักษณะพิเศษกว่าเจดีย์องค์ใดๆ คือไม่ปรากฏเงา จึงเชื่อว่าพระบารมีขององค์พระบรมธาตุเจดีย์มีความศักดิ์สิทธิ์ที่แผ่ปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนิกชน หากแต่เมื่อใดพระบรมธาตุเจดีย์ปรากฏเงาให้เห็นเชื่อว่าจะเกิดอาเพศขึ้นในบ้านเมืองจะต้องมีการสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์เพื่อแก้เคล็ดเหตุร้ายก็จะผ่านพ้นไปได้

1.1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับตะปูสังฆวานร ชาวบ้านทั่วไปเชื่อกันว่าเป็นตะปูที่ผ่านพิธีกรรมการปลุกเสกให้ศักดิ์สิทธิ์ ใช้สำหรับยึดเนื้อปูนขององค์เจดีย์และตะปูชนิดนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใช้กับอาคารชนิดอื่นใด

1.1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับกาสีเหล่า เชื่อว่าองค์พระบรมธาตุเจดีย์มีกาสีเหล่าทำหน้าที่คุ้มครององค์พระบรมธาตุเจดีย์ทั้ง 4 ทิศคือ ทิศตะวันออกฝูงกาสีขาวเรียกว่า “กาแก้ว” ทิศใต้ฝูงกาสีเหลืองเรียกว่า “การาม” ทิศตะวันตกฝูงกาสีแดงเรียกว่า “กาชาด” ทิศเหนือฝูงกาสีดำเรียกว่า “กาเดิม” ต่อมาเมื่อได้จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์จึงได้เปลี่ยนเป็นสมณศักดิ์พระสงฆ์คือ พระครูกาแก้ว พระครูการาม พระครูกาชาด พระครูกาเดิม

1.1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับพระอรหันต์ผู้รักษาทิศทั้ง 8 ทิศ เชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูที่มีเทวดาทั้ง 8 องค์รักษาประจำทิศ ต่อมาศาสนาพุทธได้รับอิทธิพลความเชื่อมาใช้โดยเปลี่ยนความเชื่อจากเทวการักษาทิศมาเป็นพระอรหันต์ทั้ง 8 ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “พระเวียน”

1.1.8 ความเชื่อเกี่ยวกับช้างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ รอบฐานพระ

บรมธาตุเจดีย์มีรูปเสีรช้างปูนปั้นจำนวน 22 เศียร ชาวบ้านเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์มงคล และมีความเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนามาช้านานจึงมีการสร้างรูปช้างขึ้นไว้เพื่อคุ้มครอง พระบรมธาตุเจดีย์โดยใช้ส่วนหลังของช้างยันไว้รอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์

1.1.9 ความเชื่อเกี่ยวกับรูปปั้นบริเวณบันไดขึ้นพระบรมธาตุเจดีย์ บริเวณบันไดทางขึ้นพระบรมธาตุเจดีย์มีรูปปั้นหลายชนิด เช่น รูปครุฑ รูปพระหลักเมือง รูปสิงห์ รูปพญานาค เป็นต้น รูปเหล่านี้ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นรูป “ท้าวจตุโลกบาล” ที่คอยคุ้มครองรักษาพระบรมธาตุเจดีย์

1.1.10 ความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์เก็บอัฐิ ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีเจดีย์เก็บอัฐิรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์จำนวน 185 องค์ ชาวบ้านเชื่อว่าการได้บรรจุอัฐิไว้ในเจดีย์รอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นการได้ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าทำให้ผู้ตายได้ขึ้นสวรรค์และส่งผลให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่มีความสุขความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพที่สำคัญภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

1.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระปัญญา เชื่อผู้ที่มากราบไหว้บูชาพระปัญญาแล้วจะทำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมีปฏิภาณไหวพริบความจำดี

1.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย พระพวยเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ที่มีชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธามาก เชื่อว่าสามารถคลั่งคลุ้มบันดาลให้เกิดความสำเร็จในสิ่งต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น ให้มีบุตรธิดา ให้หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย ให้ได้ทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น

1.2.3 ความเชื่อเรื่องพระแอดหรือพระดั่งกัจจายน์ ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่าพระแอดเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ปีใดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลชาวบ้านจะไปบนบานทำพิธีขอฝนซึ่งเชื่อว่าพระแอดจะบันดาลให้ฝนตกได้ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าพระแอดช่วยในการรักษาโรคปวดหลังปวดสะเอว ความเชื่อเรื่องการขอให้มีบุตรธิดา เป็นต้น

1.2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอารียเมตไตรย ชาวบ้านเชื่อว่าการทำบุญสร้างบุญกุศลจะส่งผลให้ได้เกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยซึ่งเป็นยุคที่คนทุกคนมีความทัดเทียมกันหมดในทุก ๆ ด้านไม่มีความแตกต่างกัน ชีวิตจะพบแต่ความสุข สมความปรารถนาทุกประการ

1.2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมาร เชื่อว่าพระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารเป็นผู้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานไว้ยัง หาดทรายแก้วซึ่งเป็นวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในปัจจุบัน ชาวบ้านเชื่อว่าพระพุทธรูป พระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมารได้ปรากฏกายให้เห็นหลายครั้งเพื่อแสดงว่าทั้งสอง พระองค์ยังคุ้มครองดูแลรักษาองค์พระบรมธาตุเจดีย์อยู่จนปัจจุบัน

1.2.6 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ชาวบ้านทั่วไปมีความเชื่อในการขอลาก ขอให้อภัยจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและบนบานในเรื่อง ทั่ว ๆ ไป เชื่อว่าองค์พระเจ้าศรีธรรมโศกราชจะช่วยคลั่นแคลให้ได้สมความประสงค์

1.2.7 ความเชื่อเกี่ยวกับพระบุญมาก ชาวบ้านเชื่อว่าหากทรัพย์สิน ต่าง ๆ สูญหายให้บนบานพระบุญมากเชื่อว่าจะคลั่นแคลให้ได้สิ่งของที่สูญหายเหล่านั้น กลับคืนมา นอกจากนี้ยังเชื่อในเรื่องโชคลาภและการขอบุตร

1.3 ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดอุสถานอื่น ๆ

ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดอุสถานที่สำคัญภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

1.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปจำลอง ชาวบ้านมีความเชื่อว่า รอยพระพุทธรูปเป็นวัตถุแทนองค์พระพุทธรูป การได้กราบไหว้จึงเปรียบเหมือนการได้ บูชาพระพุทธรูป และชาวบ้านยังมีความเชื่อกันว่าภายในรอยพระพุทธรูปประกอบด้วย มงคล 108 การได้กราบไหว้รอยพระพุทธรูปเป็นมงคลแก่ชีวิต

1.3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับคันพระศรีมหาโพธิ์ ชาวบ้านเชื่อว่าคันพระศรี มหาโพธิ์ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นต้นไม้ที่ขยายพันธุ์มาจากคันพระศรี มหาโพธิ์ที่พุทธคยาประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าประทับตรัสรู้ จึงเชื่อว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ สามารถบนบานขอให้มิโชคลาภ หายจากเจ็บไข้ได้ป่วย ให้เดินทาง ปลอดภัย เป็นต้น

1.3.3 ความเชื่อเกี่ยวกับสถูปบรรจุพระอัฐิพระเจ้าตากสินมหาราช ชาวบ้านเชื่อว่าภายในสถูปมีพระอัฐิของพระเจ้าตากสินมหาราชบรรจุอยู่และรอบ ๆ สถูป มีต้นหว้า 6 ต้น เชื่อว่าพระเจ้าตากสินสิ้นพระชนม์ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เชื่อว่า พระบารมีของพระเจ้าตากสินมหาราชจะช่วยเหลือผู้บนบานได้ในทุก ๆ เรื่อง ส่วนใหญ่

มักจะเป็นเรื่องหน้าที่การงาน ทรัพย์สินที่สูญหาย เจ็บไข้ได้ป่วยและจะแก้บนด้วยการจุดประทัดถวาย

2. ประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีดังนี้

2.1 ประเพณีสวดค้ำ จากการศึกษาพบว่าการปฏิบัติประเพณีสวดค้ำ ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 วันเวลาที่ปฏิบัติ จะปฏิบัติกันในวันธรรมสวนะหรือวันพระ ในวันขึ้นและแรม 8 ค่ำหรือ 15 ค่ำ

2.1.2 ประวัติความเป็นมา ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีมาตั้งแต่สมัยใดสันนิษฐานว่าเกิดจากชาวบ้านเดินทางมาทำบุญและฟังพระเทศน์ที่วัดในระหว่างนั่งรอฟังพระเทศน์ได้จับกลุ่มพูดคุยกันบริเวณด้านใดด้านหนึ่งของฐานพระบรมธาตุเจดีย์ และได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ รวมทั้งอ่านหนังสือหรือสวดหนังสือให้ฟังกันเพื่อรอเวลาที่พระสงฆ์จะมาเทศน์จนสืบทอดกลายมาเป็นประเพณี

2.1.3 ความมุ่งหมาย เพื่อให้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ทำให้เกิดความสามัคคีพร้อมเพรียงในหมู่คณะเป็นการอบรมสั่งสอนศีลธรรม ทั้งยังเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและประเพณีอันดีงาม

2.1.4 ขั้นตอนการปฏิบัติ การสวดค้ำกระทำเมื่อพุทธศาสนิกชนทั่วไปไปร่วมกันทำบุญที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในวันธรรมสวนะหรือวันพระ โดยที่ชาวบ้านไปนั่งรอฟังเทศน์ที่วิหารทับเกษตร ในขณะที่นั่งรอพระเทศน์เป็นช่วงที่มีเวลาว่างก็จะนั่งพูดคุย เล่าเรื่องหรือนำหนังสือเกี่ยวกับชาดกมาอ่านให้ฟังกันจนกว่าจะถึงเวลาพระมาเทศน์จึงหยุดเพื่อฟังพระเทศน์หากยังเล่าหรืออ่านไม่จบก็จะต่อในครั้งต่อไป

2.1.5 คุณค่าประเพณี พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือปฏิบัติมาแต่ในอดีต ย่อมแสดงให้เห็นคุณค่าในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมส่วนใหญ่การสวดค้ำจะนำเรื่องราวจากหนังสือมาอ่านหรือสวดกันฟัง การนำหนังสือมาอ่านซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นมาใช้หรือสวดและมีการจดจำวรรณกรรมเหล่านั้นต่อ ๆ กันมา ถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย ด้านการอบรมสั่งสอน

เรื่องราวในหนังสือชุดที่นำมาอ่านหรือสวดส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่ให้คติสอนใจ ให้ละความชั่วประพฤติดแต่ความดีทำให้เป็นการกล่อมเกลাজิตใจ ด้านความบันเทิง ทั้งคนอ่านและคนฟังจะได้รับความสนุกสนานความเพลิดเพลินกับการได้ฟังเรื่องราว หรือท่วงทำนองในการอ่านหรือสวดคำ

2.2 ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมีขั้นตอนการปฏิบัติ พอสรุปได้ดังนี้

2.2.1 วันเวลาที่ปฏิบัติ จะปฏิบัติกันในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา

2.2.2 ประวัติประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันได้

ชัดเจนว่ามีมาแต่สมัยใด แต่ตามตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชมีใจความสรุปได้ว่า ครั้งหนึ่งที่บริเวณชายหาดปากพนังคลื่นได้ซัดแถบผ้าผืนใหญ่ชิ้นหนึ่งขึ้นมาบนฝั่งและชาวอำเภอปากพนังเก็บผ้านั้นไปถวายพระเจ้าศรีธรรมโศกราชซึ่งเป็นกษัตริย์ครองเมืองอยู่ในขณะนั้น พระองค์จึงทรงรับสั่งให้นำผ้าพระบฏไปทำความสะอาดและรับสั่งให้สืบหาเจ้าของได้ความว่าชาวพุทธกลุ่มหนึ่งจากประเทศพม่า จะเดินทางเพื่อนำผ้าพระบฏไปบูชาพระพุทธบาทในประเทศลังกาแต่เรือโดนพายุพัดเสียหาย พระเจ้าศรีธรรมโศกราชพิจารณาเห็นว่าผ้านั้นควรจะนำขึ้นไปห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในโอกาสที่มีการสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์เจ้าของผ้าพระบฏที่รอดชีวิตมาก็ยินดีให้นำผ้านั้นขึ้นห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นพุทธบูชาและกระทำสืบเนื่องกันมาเป็นประเพณีจนถึงปัจจุบัน

2.2.3 ความมุ่งหมาย เพื่อสักการะบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์และพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุไว้ในพระเจดีย์เปรียบเสมือนเป็นการบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.2.4 ขั้นตอนการปฏิบัติ ชาวบ้านจะจัดเตรียมผ้าก่อนวันแห่ 1 วัน โดยนำเงินที่ชาวบ้านร่วมกันบริจาคตามกำลังศรัทธาไปซื้อผ้าสีเหลือง สีขาว หรือสีแดง มาเย็บต่อ ๆ กันให้แถบผ้ายาวตามกำลังทรัพย์จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์มาทำการสวดเรียกว่า “สวดผ้า” เมื่อถึงวันมาฆบูชาหรือวันวิสาขบูชาชาวบ้านจะเดินทางมาจากทุกสารทิศเพื่อทำการแห่ผ้ารอบวัด 3 รอบแล้วจึงนำผ้าพระบฏขึ้นห่มรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์

2.2.5 คุณค่าประเพณี แสดงให้เห็นคุณค่าในด้านต่าง ๆ หลายด้าน เช่น คุณค่าด้านสังคมสัมพันธ์ ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยอาศัยประเพณีปฏิบัติทำให้เกิดความรักความสามัคคีในสังคม คุณค่าด้านจิตใจทำให้ผู้

ปฏิบัติมีจิตใจที่เป็นสุขที่ได้ทำบุญที่ยิ่งใหญ่เชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์จากการกระทำในครั้งนี้ คุณค่าด้านศาสนา ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของคนในสังคม การได้ร่วมกันทำบุญตามความเชื่อในศาสนาจะเป็นการจรรโลงให้พระพุทธศาสนาคงอยู่สืบไป

2.3 ประเพณีตักบาตรรูปเทียน มีขั้นตอนการปฏิบัติ พอสรุปได้ดังนี้

2.3.1 วันเวลาที่ปฏิบัติ กระทำกันในวันเข้าพรรษา วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8

2.3.2 ประวัติความเป็นมา ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่ามีมาแต่สมัยใดแต่สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากเดิมในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาและเมื่อพระสงฆ์มาบวชการพระบรมธาตุเจดีย์พระสงฆ์บางรูปไม่มีรูปเทียนชาวบ้านจึงถวายรูปเทียนแด่พระสงฆ์จนเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

2.3.3 ความมุ่งหมาย เพื่อถวายรูปเทียนดอกไม้พระสงฆ์จะได้นำไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ตลอดระยะเวลาที่จำพรรษาอย่างเพียงพอ

2.3.4 ขั้นตอนการปฏิบัติ ในเวลาบ่ายจะมีพุทธศาสนิกชนจากทั่วสารทิศเตรียมรูปเทียนมารอดักบาตรแด่พระภิกษุสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ที่มารอรับการทำบุญ ณ หน้าพระวิหารทักเขยตร์หรือน้ำองค์พระบรมธาตุเจดีย์ภายในพระระเบียงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หลังจากนั้นจะมีการสักการะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยการ “จุดเปรียง” ต่อมาการตักบาตรรูปเทียนได้ย้ายกันไปตักบาตรที่ลานวัดและตามถนนจนถึงปัจจุบัน

2.3.5 คุณค่าประเพณีตักบาตรรูปเทียน มีคุณค่าทางด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแสดงถึงความเชื่อความศรัทธาและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การได้สร้างบุญสร้างกุศลจะทำให้จิตใจงดงามเกิดความรู้สึกสบายใจ คุณค่าด้านสังคม สัมพันธการได้พบปะกับบุคคลต่าง ๆ ที่ได้มีโอกาสทำบุญร่วมกันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคคลในสังคมทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นก่อนที่บุคคลที่มีความรู้ด้านความเชื่อจะล้มหายตายจากไปซึ่งจะทำให้ยากแก่การสืบค้นข้อมูล โดยมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเสียงรวมทั้งการบันทึกภาพในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพถ่าย วิดีทัศน์ ภาพนิ่ง เป็นต้น

1.2 ควรจะได้นำผลจากการศึกษาความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปประสานกับความรู้ที่ได้จากการศึกษาความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ของชาวบ้านในท้องถิ่นนี้เพื่อจะทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อและประเพณีของชาวนครศรีธรรมราชให้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนต่อไป

1.3 ควรจะมีการสนับสนุนให้ศึกษาความเชื่อและประเพณีของกลุ่มชนกลุ่มอื่นในท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อจะได้เข้าใจคนกลุ่มนั้นได้ดียิ่งขึ้นและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

2.1 ควรจะได้มีการวิจัยคุณค่าคติความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ลุ่มลึกกว้างขวางออกไป

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยบทบาทของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา ด้านพัฒนาสังคม ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเมือง เป็นต้น โดยเปรียบเทียบกับบทบาทของวัดอื่น ๆ เช่น บทบาทของวัดสวนโมกพลาราม บทบาทของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นต้น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยด้านศิลปะ โบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัด
พระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เช่น ศึกษา
ความเป็นมาของโบราณวัตถุสถานแต่ละชิ้น ศึกษาสิ่งของเครื่องใช้ของชาวนครศรี
ธรรมราชสมัยโบราณที่นำมาถวายวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นต้น

บรรณานุกรม

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. "พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด นครศรีธรรมราช," ศิลปากร. 37(4) : 3-8 ; กรกฎาคม-สิงหาคม 2537.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และเทิ้ม มีเต็ม. จารึกแผ่นทองคำปัลลียอดทองคำพระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2537. อัดสำเนา.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และศรีศักร วัลลิโภดม. "ส่วนยอดพระบรมธาตุเมืองคอน เป็นบาทนํ้ามนต์," สารคดี. 10(118) : 36 ; ธันวาคม 2537.
- กึ่งแก้ว อัดถากร. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520.
- กึ่งแก้ว อัดถากร และชนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520.
- จันทรา ทองสมัคร และคนอื่นๆ. "ประเพณีสวดค่าน," สารนครศรีธรรมราช. 26(7) : 35-39 ; กรกฎาคม 2539.
- _____ "ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ," สารนครศรีธรรมราช. 26(7) : 22-31 ; กรกฎาคม 2539.
- จาวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา, 2521.
- จิราภรณ์ ภัทราภานุภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ชำนาญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ. "ความเชื่อ-ประเพณี," ใน คติชนวิทยา. หน้า 87-117. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา, 2520.
- โชติ กัลยาณมิตร. พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2518.
- ดิเรก พรตตะเสน. "ดักบาตรรูปเทียน," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. หน้า 1242-1243. สงขลา ; สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.

ศิริเรก พรตตะเสน. “พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้
พ.ศ. 2529 เล่ม 6. หน้า 2280-2281. สงขลา:สถาบันทักษิณคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.

ทัศนีย์ ทานตวนิช. กตติขวบ้าน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2523.
ธรรมรัตโนภาส, พระ. ประวัติและตำนานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนครศรีธรรมราช
กรุงเทพฯ : หจก.นิวครีเอทีฟโปรดักชั่นเฮาส์, 2539.

ธวัช ปุณโณทก. “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน,” ใน
วัฒนธรรมพื้นบ้าน : กติความเชื่อ. หน้า 350-398. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2528.

นะมา โสภางค์. “ปริศนาธรรมจากภาพปูนปั้นในพระวิหารมหาภิเนษกรม (พระม้า),”
สารนครศรีธรรมราช 26 (7) : 40-50; กรกฎาคม 2539.

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. วรรณคดีเกี่ยวกับประเพณีไทย. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2530.

บัว ณ นคร. “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช,” ใน ตำนานพระธาตุเมืองนคร
ศรีธรรมราช พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุกศิลป์, 2521.

ประยูร อุตุชาณะ. พจนานุกรมศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. โดย น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง)
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2522.

ประสาท อิศรปริศา. ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน. มหาสารคาม
: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2518.

ปราณี วงษ์เทศ. “ความเชื่อและระบบความเชื่อในสังคมไทย,” ใน เอกสารการสอน
ชุดวิชาศิลปะ การละเล่น และการแสดงพื้นบ้านของไทย หน่วยที่ 1-8.
หน้า 50-65. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

ปรีชา นุ่นสุข. ประวัติตำนานพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ชวนการพิมพ์, 2534.

_____. พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนการพิมพ์,
2530.

- ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล. “พระบรมธาตุเจดีย์กับศิลปวัฒนธรรมและสังคม นครศรีธรรมราช,” ใน เดือนสิบ, 29 หน้า 10-13. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2529.
- เปรมจิตต์ ชนะวงศ์. “ประเพณีสวดค่าน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9 หน้า 3695-3696. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. “พระพวย,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6 หน้า 2284-2285. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- _____ . “พระแอค,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6 หน้า 2412-2415. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ และปรีชา นุ่นสุข. “ศาสนาและความเชื่อต่างๆ ของชุมชน โบราณในภาคใต้,” ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีศรีวิชัย หน้า 110-129. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนสการพิมพ์, 2529.
- พูนพิศมัย ดิศกุล. ม.จ. พิธีของทุกคน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บรรณกิจการพิมพ์, 2522.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. “ความเชื่อ,” วารสารรามคำแหง. 2(2) :54-72 ; กรกฎาคม 2518.
- มณี พยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ ส. ทรัพย์การพิมพ์, 2529.
- รัชนิกร เสรมโซ. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2532.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2531.
- วิจิตร ขอนยาง. การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน. ปรินญา นิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532. ถ่ายเอกสาร.

วิเชียร ณ นคร และคนอื่นๆ. นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์ , 2521.

_____. นครศรีธรรมราชของเรา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
บางกอกสาส์น , 2523.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศรีบุญอุตสาหกรรมการพิมพ์, 2539.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, 2533.

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์. “ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตรของชาวใต้.” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 467-474. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.

_____. “บูชาพระธาตุ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 5. หน้า 1894-1904. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , 2518.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. “ประเภทความเชื่อ,” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. บรรณาธิการ โดย เพ็ญศรี คู้ก และคนอื่นๆ. พิมพ์ครั้งที่ 3. หน้า 73-74. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530.

อนุমানราชชน, พระยา. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง)
กรุงเทพฯ : คลังวิทยา , 2514.

_____. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง)
กรุงเทพฯ : คลังวิทยา , 2516.

อริยานุวัตรเขมจารีเถระ, พระ. “ความเชื่อของชาวอีสาน,” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. บรรณาธิการ โดย เพ็ญศรี คู้ก และคนอื่นๆ. พิมพ์ครั้งที่ 3 หน้า 1-65. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

อรุณ รอดประดิษฐ์. “ประวัติและตำนาน,” วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : หจก.นิวครีเอทีฟโปรดักชั่นเฮาส์ , 2539.

- อาเทศคดี, ชุน. “พระแอค,” ใน อาเทศคดี : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพชุน
อาเทศคดี. หน้า 49-56. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2527.
- อานนท์ อาภาภิรม. สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ;
โอเดียนสโตร์ , 2525.
- อุทัย หิรัญโต. สังคมวิทยาประยุกต์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ , 2519.

บุคลากรกรม

- กานดา กรุดพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2540.
- จิน สิงห์พันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- แจ๊บ เกร็ดพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- คล้าย ทองเหลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 192 ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- เครือวัลย์ คงพัตรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 96/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- งดี สองพิมพ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- จีบ สองพิมพ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- จรี สีนใหม่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2540.

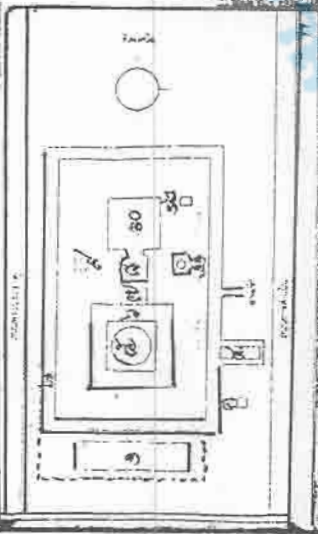
- ชาญ รำไพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2540.
- ทรงว เลียงเพระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2540.
- นงเยาว์ มาพูน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2540.
- นับ พงศ์เป้น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- นุชนารถ ดวงพัตรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่บ้านเลขที่ 96/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- บดินทร์ เสาวรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2540.
- บาง สุขไกรถีน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- บุญยัง เกตุไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่บ้านเลขที่ 151/8 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2540.
- ประภา แผ่เต็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตริชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2540.

- ผกาทิพย์ เกตุไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 151/8 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2540.
- พรเพ็ญ รอดสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 30/6 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- พร้อย ทองสมัคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 68/16 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2540.
- ยอง เรืองฤทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 187/2 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- ละออ ชูศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- ละไม สุวรรณเกษะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2540.
- ถ้ำ มิตรสืบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- เลื่อน แซ่เหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 1/160 หมู่บ้านศรีนคร ตำบลในคั้ง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- วิเชียร ณ นคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศรีชญา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านพักสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2540.

- วิน แด้มเคิม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- สนอง โรงกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 4 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2540.
- สมยา อินจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 6/1 ตำบลนาพรุ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2540.
- สมศรี เสริมวาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 54/1 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- สุทธิสารสุธี (พระครู) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2540.
- สุภารัตน์ ผลกล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 68/8 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2540.
- เสาวณี ศิริเดชะกุลทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 72/9 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- เหรียญ ญาณหาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- อนงค์ ใจเย็น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 15/10 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2540.

- อนงค์ อารีย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- อวยพร เพชรช่วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- อำนวยพร องค์ศิริวิทยา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2540.
- อุมารินทร์ สมสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2540.
- เอก ภูมิสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่บ้านเลขที่ 49/21 ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2540.
- แอ้ แซ่เช่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีชฎา รักษ์บางแหลม เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่บ้านเลขที่ 68/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2540.

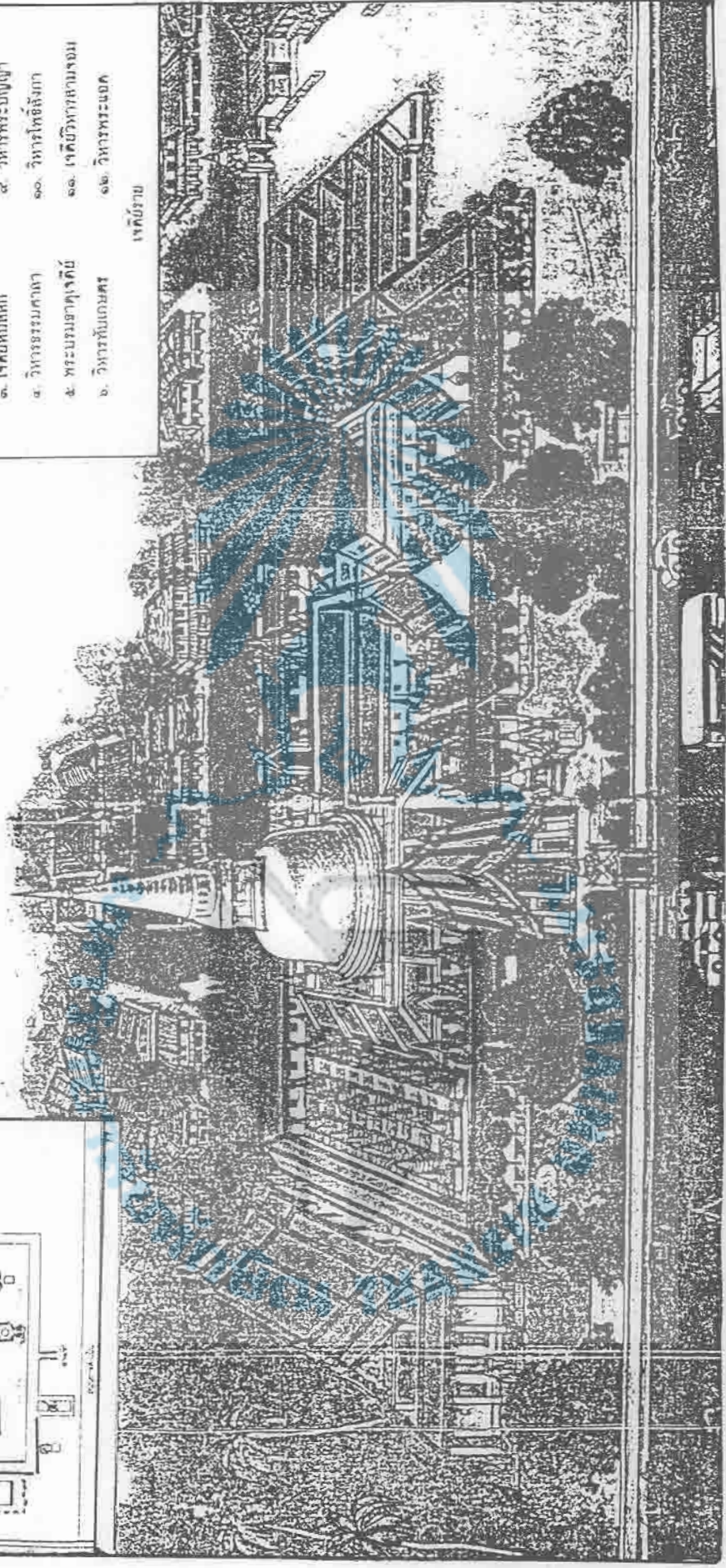

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

- ๑. พระวิหารหลวง
- ๒. พระระเบียง
- ๓. เจดีย์หันหลัก
- ๔. วิหารธรรมศาลา
- ๕. พระมณฑปเจดีย์
- ๖. วิหารนิมิตต
- ๗. วิหารพระมัท
- ๘. วิหารเขียน
- ๙. วิหารพระปัญญา
- ๑๐. วิหารโศภิตา
- ๑๑. เจดีย์วิหาลาภ
- ๑๒. วิหารพระเนค

เจดีย์ราย

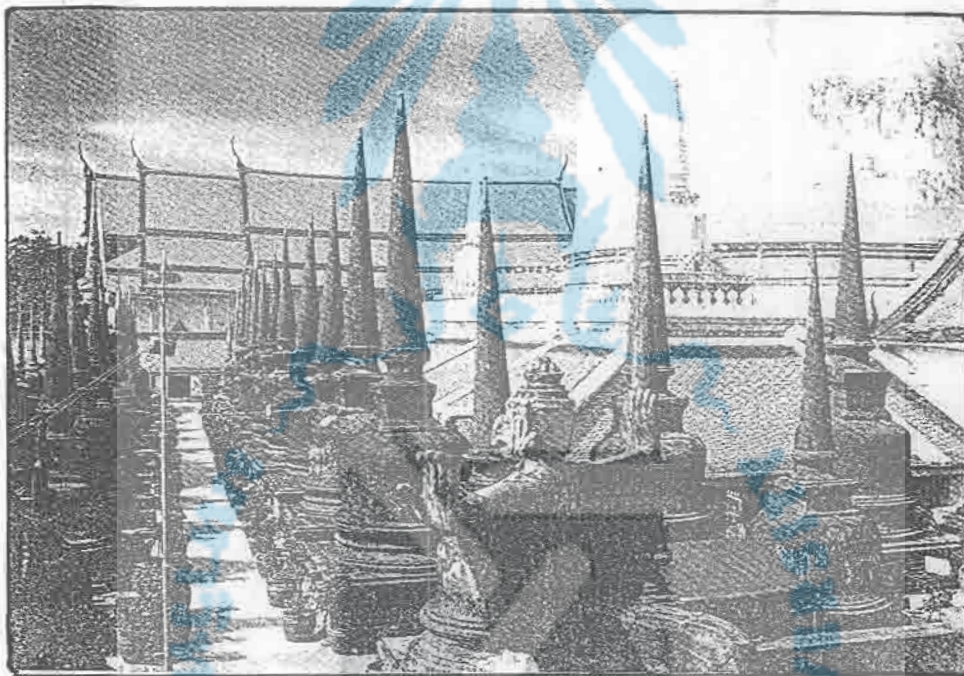
ภาพประกอบ 1 แผนที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

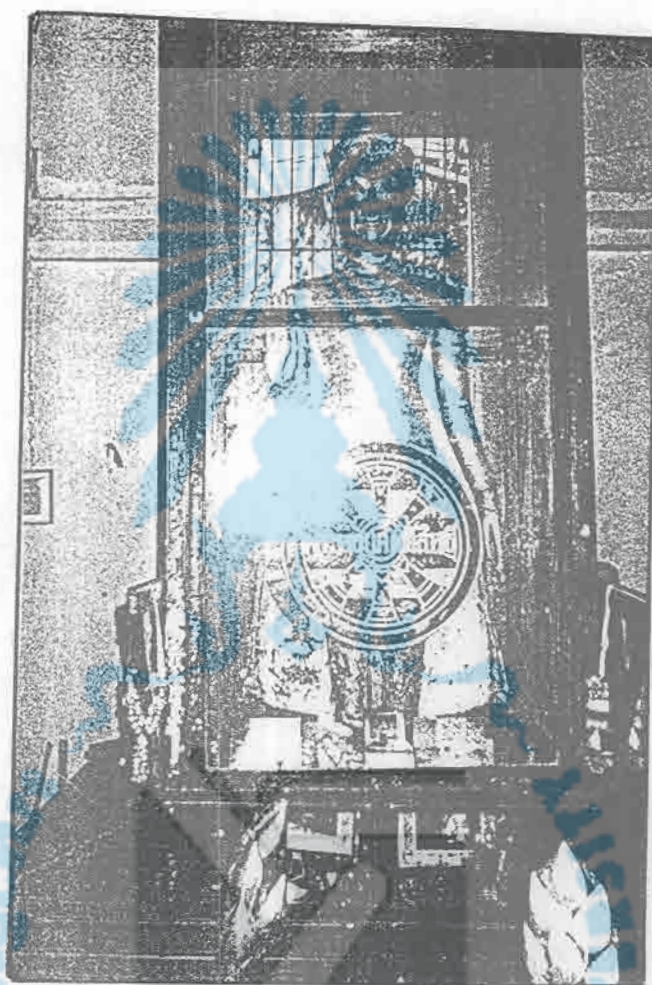
ภาพประกอบ 2 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พระบรมธาตุเจดีย์และ
พระวิหารหลวง (พระอุโบสถ)

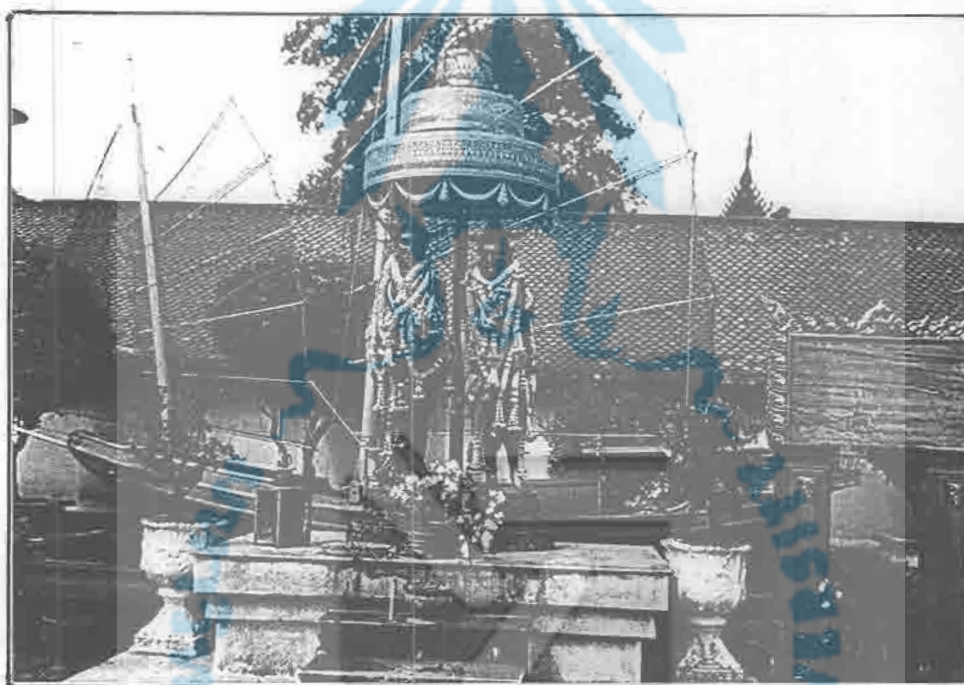
ภาพประกอบ 3 องค์พระบรมธาตุเจดีย์
ก่อด้วยอิฐถือปูนรูปทรงระฆังคว่ำหรือทรงเจดีย์ลังกา

ภาพประกอบ 4 เจดีย์รายบรรจุนิรอรอบฐานพระบรมธาตุเจดีย์

ภาพประกอบ 5 พระพวยหล่อด้วยทองสำริด ปางประทานอภัย
ประดิษฐานอยู่หน้าพระวิหารเจียนและพระวิหารโพธิลังกา

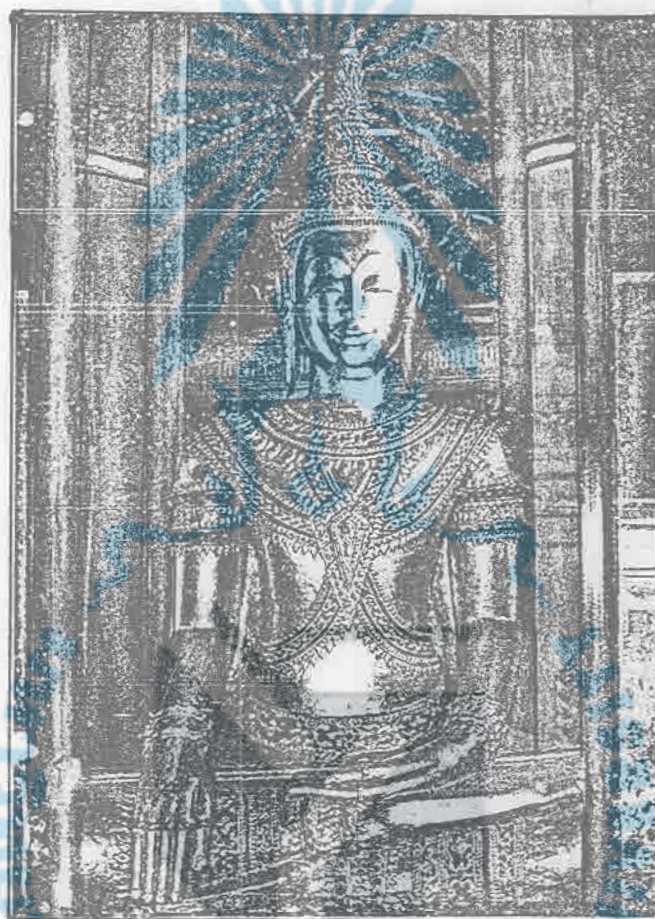
ภาพประกอบ 6 อนุสาวรีย์พระนางเหมชาลาและพระชนกุมาร
ประดิษฐานนอกพระวิหารคดทางด้านทิศตะวันออกของพระบรมธาตุเจดีย์

ภาพประกอบ 7 พระแอดหรือพระสังกัจจายนะ สร้างด้วยปูนปั้นลงรักปิดทอง
ประดิษฐานในวิหารพระแอด ทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์

ภาพประกอบ 8 พระศรีอริยเมตไตรยสร้างด้วยปูนปั้นลงรักปิดทอง
ประดิษฐานในซุ้มบริเวณฐานของพระบรมธาตุเจดีย์

ภาพประกอบ 9 พระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราช
เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทองปางมารวิชัย
ประดิษฐานในวิหารพระสามจอม

ภาพประกอบ 10 พระบุญมาก
เป็นพระพุทธรูปนันทน์ปิดทองปางมารวิชัย
ประดิษฐานภายในซุ้มบริเวณฐานวิหารพระพุทธบาท

ภาพประกอบ 11 พระพุทธรูปจำลอง สลักจากหินอ่อน
ประดิษฐานอยู่ในมณฑปบนเนินสูงนอกวิหารคดทางทิศเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์

ภาพประกอบ 12 ต้นพระศรีมหาโพธิ์บริเวณหน้าศาลาตรีพุทธนิสาร
นำพันธุ์มาจากลังกา พระพุทธนิสารอดีตครองเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
ทำพิธีปลูกเสก เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2486

ภาพประกอบ 13 สถูปเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวิหารธรรมศาลาในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ภาพประกอบ 14 พระพุทธรูปปูนปั้นสมัยต่าง ๆ ประดิษฐานในวิหารคด
จำนวน 173 องค์

ภาพประกอบ 15 ชาวบ้านมาร่วมทำบุญในวันธรรมสวนะภายในวิหารคด

ภาพประกอบ 16 ผู้สวดด้านจะใช้สมุดข่อยทำการสวดภายในวิหารคด

ภาพประกอบ 17 ธรรมมาสน์เก่าแก่โบราณมีจำนวนมาก
ปัจจุบันมีหลงเหลือให้เห็นอยู่น้อยมาก ภายในวิหารคดด้านในที่ใช้ทำการสวด

ภาพประกอบ 18 หอจัดการสวดด้านจะมีพระสงฆ์มาเทศนา
และฉันภัตตาหารเพลที่ชาวบ้านนำมาถวาย

ภาพประกอบ 19 ขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์
ในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา

ภาพประกอบ 20 ชาวบ้านร่วมกันเขียนชื่อ สกุด ลงบนผืนผ้าที่ใช้แห่ขึ้นธาตุ
มีความเชื่อว่าได้ขึ้นสวรรค์พบกับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพประกอบ 21 พ่อค้าแม่ค้าจัดจำหน่ายผ้าสำหรับผู้ประสงค์ร่วมทำบุญในงาน
ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ภาพประกอบ 22 การร่ายรำนำหน้าขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุอย่างสวยงาม

ภาพประกอบ 23 ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับมอบหมายให้นำผ้าขึ้นห่ม
องค์พระบรมธาตุเจดีย์

ภาพประกอบ 24 ดอกไม้รูปเทียนที่พุทธศาสนิกชนจัดเตรียมไว้
สำหรับตักบาตรรูปเทียน

ภาพประกอบ 25 พุทธศาสนิกชนนั่งรอเวลาดักบาตรรูปเทียน
และถวายเครื่องสังฆทาน

ภาพประกอบ 26 ชาวบ้านร่วมกันดักบาตรรูปเทียนถวายแด่พระภิกษุสงฆ์

ภาพประกอบ 27 ชาวบ้านช่วยกันแบ่งปันบริวารที่มีอยู่จำนวนมาก
ไปให้วัดต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ
ของ
ตรีชฎา รักษ์บางเหลม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา
พฤษภาคม 2540

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการ สัมภาษณ์ การสังเกต พร้อมทั้งถ่ายภาพประกอบแล้วเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา วิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษพบว่าแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นคือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับการห่มทองคำปัลลียอดพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ ไม่มีเงา ความเชื่อเกี่ยวกับตะปูสังฆวานอน ความเชื่อเกี่ยวกับกาต้เหล็ก ความเชื่อเกี่ยวกับ พระอรหันต์รักษาทิศ ความเชื่อเกี่ยวกับช้างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับ รูปปั้นทางขึ้นบันไดพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์เก็บอัฐิ ความเชื่อที่เกี่ยวกับ รูปเคารพ ได้แก่ พระปัญญา พระพวย พระแอค พระศรีอารียเมตไตรย พระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมาร พระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระบุญมาก ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัตถุสถาน อื่น ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปจำลอง ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีมหาโพธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับสถูปบรรจุพระอัฐิพระเจ้าตากสินมหาราช ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระ มหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามี 3 ประเพณีคือ ประเพณีสวดด้าน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และประเพณีตักบาตรรูปเทียน แต่ละประเพณีมีวันเวลาที่ปฏิบัติ ประวัติความเป็นมา ความมุ่งหมาย ขั้นตอนการปฏิบัติ และคุณค่าของประเพณีอย่างเด่นชัด

ความเชื่อและประเพณีเหล่านี้ให้คุณค่าทางด้านสังคมสัมพันธ์ตลอดจนคุณค่าทางด้านคุณธรรมต่าง ๆ เช่น คุณค่าทางด้านการธรรม คุณค่าทางด้านความสามัคคี คุณค่าทาง ด้านความกตัญญู เป็นต้น

**A STUDY OF BELIEFS AND CUSTOMS RELATED TO WAT
PHRAMAHATHARTWORMAHAWIHARN,
NAKHORNSRITHAMMARAT PROVINCE**

**AN ABSTRACT
BY
TRICHADA RAKBANGLAEM**

**Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education Degree in Thai
Thaksin University
May 1997**

This research investigated beliefs and customs as related to Wat Phramahathartworamahawiharn, Nakhonsrithammarat Province. The researcher collected field data by utilizing the following methods: interviews, observations, and photographing. The results were presented using an analytical descriptive method. The results could be summarized as follows.

The beliefs related to Wat Phramahathartworamahawiharn could be categorized as follows: beliefs related to Phrabarommahartjedee which included beliefs about the Lord Buddha's relics, about paying respect to the Phrabarommajedi, about the golden plate of the tip of Phrabarommahartjedee, about the fact that Phrabarommajedee did not cast shadows, about nails used on Phrabarommahartjedee (Sungkhwanon nails), about the four crows, about the Buddhist saints guarding the four directions, about elephants guarding Phrabarommahartjedee, about the figures at the stairs of Phrabarommajedee, and about the pagoda for keeping the remaining bones. Beliefs about the holy icons concerned Phra Panya, Phra Puey, Phra Ad, Phra Ariyamatetrai, Phra Nang Hemchala Image, Phra Tontakumarn Image, King Srithammasokkaraj, and Phra Boonmark. Beliefs related to other religious objects were about the Lord Buddha's Footprint reproduction, about the Holy Bodhi Tree, and about the Stupa containing King Taksin Maharaj's remaining bones. As for the traditions or customs related to Wat Phramahathartworamahawiharn, three categories were discovered: Chanting Dan prayers, Carrying robes up the Phramahathart, and Incense sticks and Candles giving. Each tradition or custom had a specific and distinctive date, time, history, purpose, stages of practice and values.

These beliefs and customs had merits in social relationships as well as in other ethical values such as reverence, harmony and gratitude.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวตรีชฎา ชื่อสกุล รักษ์บางแหลม
เกิด	วันที่ 9 เดือน ธันวาคม พุทธศักราช 2511
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่อยู่ปัจจุบัน	99/14 ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนหมู่บ้านป่าไม้ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่ทำงานในปัจจุบัน	โรงเรียนหมู่บ้านป่าไม้ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2528	ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นกลาง วิทยาลัยนาฏศิลป์ นครศรีธรรมราช อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ. 2530	ปนส. (ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง) วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ. 2532	ค.บ.(วิชาเอกนาฏศิลป์) วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. 2540	ศศ.ม.(วิชาเอกไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ เมืองสงขลา จังหวัดสงขลา